

ŽURNALISTIKA

2021 (II)

ALMANACHAS

INTERVIU

ŽURNALISTAI

ETIKA

DATOS

ISTORIJA

KŪRYBA

KELIONĖS

KRONIKA

„Old&Young“. Seimo rinkimus laimėjusių ir valdančiųjų daugumą formuojančių partijų lyderiai 2020 m. lapkričio 9-ąją pasirašė koalicinę sutartį. Vienos iš nugalėtojų – Laisvės partijos – pirmininkė Aušrinė Armonaitė ta proga pasidarė asmenukę. Fone atsidūrė senoji karta – pirmieji atkurtos nepriklausomos valstybės politiniai lyderiai.

Konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2021“ temos „Naujienos“ nominanto Mariaus Morkevičiaus (ELTA, „Moteris“, morkfoto.lt) nuotr.

ALMANACHAS
ŽURNALISTIKA
2021 (II)

ALMANACHAS ŽURNALISTIKA 2021 (II)

Redakcinė kolegija

Audronė Nugaraitė
Vytautas Urbonas
Domas Šniukas
Jonas Staselis
Dainius Radzevičius

Vyriausioji redaktorė

Jolanta Beniušytė

Autoriai

Aurelija Arlauskienė
Jolanta Mažylė
Domas Šniukas
Jolanta Beniušytė
Daiva Červokienė
Gerimantas Statinis
Ričardas Lapaitis

Arūnas Sartanavičius
Eglė Červinskaitė
Liuda Jonušienė
Arvydas Juozaitis
Paulius Matulevičius
Povilas Šimkavičius

Kalbos redaktorė

Angelė Pletkuvienė

Dizainerė

Ilna Chmiliauskaitė

Leidinį prenumeruoti galima (leidinio indeksas 5329) Lietuvos pašto skyriuose arba internetu, užpildžius prenumeratos kvitą adresu: <http://www.prenumeruok.lt/NewSubscription.aspx>.

ISSN 0135-1346

Lietuvos žurnalistų sąjunga, Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, 2021.

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą „**Žurnalistika prieš dezinformaciją: istorinė atmintis ir hibridinio karo arsenalai**“.

(Fondas yra įsipareigojęs 2021 m. projektui vykdyti suteikti 4 500 eurų finansinę paramą)

(„Redaktorės žodis“, „Žurnalistai jaučiasi ir persekiojami, ir nepakankamai vertinami“, „Žurnalistų artėjimas prie tiesos – sudėtingas procesas“, „Tarptautinis žurnalistų gyvenimas“, „Laiko sūpuoklėse su Gedgaudais“, „Lietuvos, žurnalistinis, tarptautinis...“, „Panirome į Pauliaus Normanto pasaulį: ekspedicija „Lai Vėjus‘2021“ Vengrijoje ir Balkanuose“, „Galingiausias partizano Juozo Lukšos ginklas – plunksna“, „Naujoji Romuva“ reiškė ir laisvę, ir laisvą kūrybą“, „Laisvo meno kūrėjo kelias: verta (ar ne) juo pasukti?“, „Laikraštinių pamąstymai apie saulėlydį“, „Spaudos fotografija. Pandemijos metai“, „Kas, kur, kada – 2021 m. nuo birželio iki gruodžio“).

Redakcija neatswako už leidinyje pareikštas nuomones.

Viršelyje – Vilniaus miestas gimtadienio šviesoje. 697-ajį miesto gimtadienį šviesų festivalyje šventė per 200 tūkst. vilniečių ir miesto svečių. Sostinės centras ir senamiestis virto didžiule modernaus meno šviesos galerija po atviru dangumi. Konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2021“ temos „Reportažas, fotopasakojimas“ nominanto Sauliaus Žiūros (Vilniaus miesto savivaldybė, ziura.eu) nuotr.

ALMANACHAS „ŽURNALISTIKA 2021 (II)“

Formatas 17x24 cm, 8 sp. l. (128 p.)

Leidėjai: Lietuvos žurnalistų sąjunga, Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija

Adresas: Jogailos g. 11, LT-01116 Vilnius, www.lzs.lt

Leidybos įmonė „Kriventa“, V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius, www.kriventa.lt

Tiražas 600 egz. Pasirašyta spaudai 2021 12 14

Spausdino UAB „Utenos Indra“, Maironio g. 12, LT-28143 Utena, spauda@indra.lt

Šių metų antrasis „Žurnalistikos“ numeris išėjo jau nebe karantino sąlygomis. Jau galėjome ir bendrauti, ir kūrybinėmis bei profesinėmis aktualijomis dalytis ne tik susėdę prie žydrųjų ekranų. Ir pasipylė renginiai lyg iš gausybės rago: mokslinės konferencijos, forumai, parodos, seminarai, išvykos, sporto turnyrai... Gera pamatyti išsiilgtus kolegas, tačiau antrasis pusmetis žiniasklaidai pažėrė ir nemažai iššūkių, teko ne kartą suremti pečius, solidarizuotis dėl visuomenės teisės į informaciją.

Dėl visuomenės teisės žinoti kova vyksta nuolatos – tokią išvadą daro žurnalistai, diskutuodami apie žiniasklaidos laisvę Lietuvoje, prisimindami valdžios ribotas žurnalistų teises gauti Registrų centro informaciją, iš pirmųjų lūpų nušviesti nelegalios migracijos problemą pasienyje, taip pat vis dar egzistuojančias perteklines Bendrojo duomenų apsaugos reglamento nuostatas, taikomas žiniasklaidai. Šias temas regionų žurnalistai aptarė Vilniuje rugsėjį vykusiame seminare. Žiniasklaidos atstovų kritikos sulaukė ir valstybinių lėšų viešinimo paslaugoms skirstymas, kai pagrindiniu rodikliu vertinant informacijos sklaidą pasirenkami „klikai“, o ne kokybiškas turinys. Išgyventi galima ir be valstybės pinigų, teigia žiniasklaidos ekspertai, rodydami pavyzdžiu autoritarinėse šalyse išgyvenančius žurnalistus, kurie tokios paramos nėra nesitiki, ieško įvairių žurnalistikos formų, nepriklausomų fondų paramos. Pasak ekspertų, trys gerai žurnalistikai svarbūs dalykai – tai dirbti motyvuojanti aplinka, pasitikėjimas ir profesionalumas.

Taip pat rudenį Vilniaus televizijos bokšte pirmą kartą vyko Vytauto Didžiojo universiteto organizuotas Romo Sakadolskio žurnalistikos

Jolanta Beniušytė

Eugenijaus Maciaus nuotr.

forumas. Ši diskusijų platforma sujungė Lietuvos ir užsienio žurnalistikos profesionalus, medijų tyrėjus ir būsimuosius žurnalistus. Renginio metu įteikti ir R. Sakadolskio žurnalistikos apdovanojimai, įsteigti siekiant pabrėžti atskirus žurnalistikos žanrus ir jų svarbą visuomenei. Forume, be kita ko, vyko įdomios diskusijos apie tiriamosios žurnalistikos stiprėjimą, objektyvumo paieškas žiniasklaidoje – pagrindinėmis kolegų mintimis pasidalijome ir almanache.

Retokai parašome apie tai, kaip gyvena sporto žurnalistai. Tad šįkart Domo Šniuko pokalbis su Lietuvos sporto žurnalistų federacijos prezidentu Tautvydu Vencevičiumi apie federacijos ir Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) organizuojamą tarptautinį futbolo turnyrą – seną gerą sporto žurnalistų tradiciją. Po priverstinės (dėl pandemijos) metų pertraukos

šiemet Druskininkuose vėl vyko tradicinis, jau XVI, tarptautinis žurnalistų futbolo turnyras. Dalyvavo devynios komandos iš penkių šalių – Armėnijos, Latvijos, Lenkijos, Moldovos ir, žinoma, Lietuvos.

Pirmą kartą pristatome ir karo žurnalistikos temą – įspūdžiais ir sukrečiančiais vaizdais iš Kalnų Karabacho dalijasi žurnalistai Ričardas Lapaitis ir Arūnas Sartanavičius.

Išėivijos žurnalistui, redaktoriui Vytautui Gedgaudui visada rūpėjo kokybiška žurnalistika ir atkurtos Lietuvos žurnalistų atsakingas darbas. Apie jo kūrybos ir idėjų sugrįžimą į Tėvynę mintimis almanache pasidalijo dr. Jolanta Mažylė. Ji įdėjo labai daug pastangų, kad tautinės minties JAV lietuvių laikraščio „Dirva“ vyriausiojo redaktoriaus V. Gedgaudo kūrybinis palikimas neprapultų ir būtų pargabentas į Lietuvą bei pristatytas visuomenei. J. Mažylės iniciatyva jau surengta ne viena paroda, planuojama rašyti knygas. LŽS 2022 m. paskelbė V. Gedgaudo metais. Šia proga ketinama surengti V. Gedgaudo skaitymus, mokslinę konferenciją, skirtą išėivijos žiniasklaidai ir žurnalistikai, organizuoti susitikimus su LŽS V. Gedgaudo premijos laureatais ir kt.

Tauragiškė žurnalistė Eglė Červinskaitė, šiuo metu dirbanti Tauragės krašto „Santakos“ muziejuje, pristato dar vieną garsią asmenybę Juozą Lukšą-Daumantą, pagrindinės spaudos redaktorių, plunksnos virtuožą ir Lietuvos partizanų valstybės architektą, žmogų, bent du kartus pralaužusį geležinę uždangą.

Partizanų pagrindinės leidybos mastus rodo sovietų jėgos struktūrų iš bunkerų paimta technika: remiantis KGB dokumentais,

1944–1952 m. laikotarpiu paimtos 577 rašomosios mašinėlės ir spaudos dauginimo aparatai, 1952–1953 m. laikotarpiu – 57 dauginimo aparatai, tarp jų 2 savadarbės spausdinimo staklės, 3 rotatoriai, 2 šapirografai, 50 rašomųjų mašinėlių. Tokio pagrindinės leidybos masto pagal šalies plotą ir gyventojų skaičių nebuvo kitose nacių Vokietijos ar SSRS okupuotose šalyse. Iš viso, anot rezistentų Alberto Ruzgo, sudariusio pagrindinės spaudos leidinių sąvadą, antruoju sovietmečiu Lietuvos partizanai leido 107 pagrindinius periodinius leidinius. 1947 m. bent po vieną leidinį jau leido visos partizanų apygardos.

Didelį žygį, pagerbdami neeilinę keliautojo, fotografo, žurnalisto Pauliaus Normanto asmenybę (1948–2017), vasarą atliko LŽS Kelionių žurnalistų klubo nariai, vadovaujami valdybos pirmininko Gerimanto Statinio. Šioje kelionėje žurnalistai aplankė šešias Europos valstybes, o Vengrijos mieste Nyredhazoje, kur daug metų gyveno ir kūrė P. Normantas, kartu su vengrais iškilmingai atidengė jo atminimo lentą. P. Normantas paliko net 100 000 kelionių fotografijų.

Šiemet sukako 90 metų nuo kultūros savaitraščio „Naujoji Romuva“ leidybos pradžios. Savo prisiminimais apie pirmąjį laikraščio redaktorių Juozą Keliuotį dalijasi rašytojas, filosofas, šių metų žurnalistų ir rašytojų įsteigtos Vaižganto premijos laureatas Arvydas Juozaitis.

„Prisiminti Juozą Keliuotį? Prisiminti būtina, kai galvoji apie „Naują Romuvą“ ir jos nušviestą dangų. Šis įstabus savaitraštis lyg kokia *fata morgana* blykstelėjo 1931 m. pradžioje, sužaižaravo kūrybos energija ir, net

užslėgtas prievartos luito, nebeužgeso“, – rašo A. Juozaitis.

Kultūros leidiniams, o kartu ir jų leidėjams, kūrėjams ir šiais laikais tenka nelengva dalia. Panevėžietė žurnalistė Liuda Jonušienė skausmingai pasakoja Panevėžio kultūros žurnalo „Senvagė“ atsiradimo ir gyvavimo istoriją. Stovėjusi prie žurnalo gimimo ištakų, buvusi jo sumanytoja ir įkūrėja, atidavusi jam daug energijos ir sveikatos, sulaukusi pripažinimo, L. Jonušienė teigia, jog šiandien į žurnalą neturi jokių teisių, net nesulaukė elementaraus pagarbos ženklų – įkūrėjos pavardės nėra ir leidinio metrikroje.

Rašytoja, žurnalistė Aurelija Arlauskienė, nors ir pasakodama apie duobėtus kelius, kuriuos reikia numinti norint gauti finansavimą knygoms, kviečia kolegas rinktis laisvųjų kūrėjų kelią. Reikia pripažinti, kolegės A. Arlauskienės kvietimas užkrečia ir verčia susimąstyti, o gal...? Beje, ji atkreipė dėmesį į tai, jog teikiant paraišką stipendijoms, projektų finansavimui gauti tiek valstybės pripažintas meno kūrėjas, tiek pilietis, neturintis šio statuso, kažkodėl yra lygiaverčiai. „Kodėl pirmajam neteikiami papildomi balai? Kodėl šalia Kultūros paveldo, Muzikos, Šokio, Cirko ir kitų programų nėra, pavyzdžiui, Žiniasklaidos (ar kažkokios panašios) programos?“ – klausia A. Arlauskienė.

Almanache tradiciškai pristatome kolegų parašytų knygų kraitelę, talentingų Lietuvos spaudos fotografų užfiksuotų pandemijos metų nuotraukų rinkinį: vaizdai kalba patys už save.

Kad metų pabaigoje nepritrūktų geros nuotaikos, dalijamės smagiu feljetonu – laikraštinių pamąstymais apie saulėlydį, taip pat atveriamo redakcijos laiškų skrynelę, kurioje kolegos pristato savo pomėgius. Vienas iš pomėgių – leisti savo šeimos laikraštį.

Prabėgusius svarbius įvykius – posėdžius, apdovanojimus, susirinkimus, pareiškimus – žurnalistų bendruomenėje tradiciškai fiksuojame kronikoje. Deja, šiemet vėl turime didelių netekčių, o „Tylos minutės“ rubrika apie išėjusius kolegas kaip niekada ilga... Liūdesį dėl netekties nuskaidrina kolegų parašyti jautrūs atsisveikinimo laišukai į Amžinybę iškeliausiems Žygintui Pečiuliui ir Eugenijui Maciui.

Už kūrybingą bendradarbiavimą rengiant almanachą „Žurnalistika“ 2021 (II) dėkoju leidinio redakcinei kolegijai, nuolatinį ir naujų autorių komandai, leidyklai „Kriventa“, už geriausias konkursines nuotraukas iliustracijoms – LŽS Spaudos fotografų klubui. Antrąjį šių metų „Žurnalistikos“ almanacho numerį kviečiu skaityti bibliotekose, Žurnalistų namuose Vilniuje, prenumeruoti Lietuvos pašte. „Žurnalistika“ 2021 (II), kaip ir kiti numeriai, bus pateikiama www.lzs.lt PDF formatu.

Įdomaus skaitymo, mieli skaitytojai! Jaukių šv. Kalėdų ir laimingų Naujųjų! Ir iki malonių susitikimų kitais metais!

Jolanta Beniušytė, almanacho „Žurnalistika“ vyriausioji redaktorė

R E M I A

Žurnalistai jaučiasi ir persekiojami, ir nepakankamai vertinami

Diskusijos dalyviai

Jolantos Beniušytės nuotr.

Jolanta Beniušytė

Už visuomenės teisę žinoti kova vyksta nuolatos – tokią išvadą daro žurnalistai, diskutuodami apie žiniasklaidos laisvę Lietuvoje, prisimindami valdžios ribotas žurnalistų teises gauti Registrų centro informaciją, iš pirmųjų lūpų nušviesti nelegalios migracijos problemą pasienyje, taip pat vis dar egzistuojančias perteklines Bendrojo duomenų apsaugos reglamento nuostatas, taikomas žiniasklaidai, o kartu ir visuomenės teisei žinoti. Šios temos aptartos ir regionų žurnalistams skirtame seminare, kurį sostinėje rugšėjį surengė Europos Parlamento (EP) ir Europos Komisijos (EK) atstovybės Lietuvoje.

Seminaro žurnalistų diskusijoje dalyvavo Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) pirmininkas Dainius Radzevičius, Nacionalinės

rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacijos pirmininkė Vilija Butkuvienė, „Freedom House“ Lietuvos skyriaus vadovas Vytis Jurkonis,

portalo www.alfa.lt ir IQ žurnalo redaktorius Ovidijus Lukošius, diskusiją moderavo Lietuvos radijo ir televizijos (LRT) žurnalistė Rūta Kupetytė.

Žurnalistas tampa nebereikalingas?

V. Butkuvienės įsitikinimu, koronaviruso pandemija ir dėl to priimti valdžios sprendimai keičia ir vietas žmonių požiūrį į žiniasklaidą. „Nuėjusi į turgų mūsų jauna žurnalistė klausinėjo apie galimybių paso panaudojimą ir sulaukė labai didelio neigiamo emocinio pliūpsnio. Žmonės neturi kam išsakyti, žurnalistė kaip atpirkimo ožys, o liaudis verda socialinių tinklų burbuluose. Galėtų jie išsakyti ir tradicinėse žiniasklaidos priemonėse, niekas nedraudžia, tačiau čia galioja visuomenės informavimo įstatymas, etikos kodeksas, tad savo emocijų negali bet kas bet kaip pilti. Aišku, vietos bendruomenės dar turi galimybių išsakyti savo skaudulius redakcijose, gauti problemų sprendimą, tačiau kai kuriais atvejais to padaryti negalima, nes mes ne teismas, ir žmonės nusivilia“, – kalbėjo V. Butkuvienė.

Anot asociacijos vadovės ir Klaipėdos rajono laikraščio „Banga“ redaktorės, visuomenė pastaruoju metu nebesupranta, kas yra žurnalistas, koks jo darbas, misija. Pati žurnalistą sąvoka tapo kažkokia išsisklaidžiusi, žurnalistais save vadina ir laidų vedėjai, ir *influenceriai*. Žurnalistų profesijos prestižas, V. Butkuvienės vertinimu, nebėra tokiose aukštumose kaip anksčiau, nes, atėjus naujoms technologijoms, kiekvienas žmogus jaučiasi esąs vos ne žurnalistas, nes gali rašyti, daryti apžvalgas, vertinti. Kita vertus,

žurnalistai turėtų atidžiau pažvelgti ir į save, įvertinti savo profesionalumą, reputaciją, siekį tobulėti.

Kitų diskusijos dalyvių teigimu, žiniasklaidoje į akis krinta įvairios ydos, pavyzdžiui, informacijos skurdumas. Esą dažnai kolegoms nueina lengviausiu keliu: aš paimsiu interviu, paprašysiu ekspertų komentarų, padarysiu gerą straipsnį. Juk tiek daug galima rašyti, nebūtina vaikytis sėkmės istorijų, *selebričių*, yra gausybė įdomių žmonių. Žurnalistams trūksta smalsumo, išradingumo, noro bendrauti su kuo įvairesniais žmonėmis. Pavyzdžiui, politikos aktualijas komentuoja vis tie patys ekspertai. Kur kiti? Jų ieškoti nesivarginama. Apskritai, kolegų nuomone, būtina aiškiau reglamentuoti, kas yra žurnalistas. Kai asmenys organizuoja mitingus ar dalyvauja rinkimuose, o juos pralaimėję vėl veda laidas, jie jau nebeturėtų būti vadinami žurnalistais.

Žiniasklaidos laisvės vis varžomos

LRT žurnalistė R. Kupetytė atkreipė dėmesį į žurnalistams nerimą keliančius pastaruosius įvykius, susijusius su žiniasklaidos laisve: žurnalistai nebuvo įleidžiami į migrantų stovyklas motyvuojant, kad tai nėra saugu. Taip pat ankstesnė Registrų centro istorija, kai buvo apribota teisė gauti informaciją žurnalistiniams tyrimams. Ko dar laukti ateityje?

Diskusijoje dalyvavusių žurnalistų nuomone, tai pasikartojančios ir ištis nerimą keliančios tendencijos. Portalo www.alfa.lt ir IQ žurnalo redaktoriaus O. Lukošiaus nuomone, politikai ir biurokratai visada ras progų žiniasklaidai panaudoti apynasrį, tačiau

Vytytis Jurkonis

yra ir kitų pavojingų reiškinių, su kuriais tenka susidurti jam kaip redakcijos vadovui.

„Teisme laimėjome bylą, kurią nagrinėjo teisėjų kolegija. Atsakovas buvo Žurnalistų etikos inspektoriatas (ŽEIT), kuri buvo priėmusi keistą sprendimą, kad domėjimasis verslininkais pažeidžia jų privatumą. Byla kilo po skundo, kurį tarnybai pateikė didelės bendrovės savininkė. Verslininkei, kurios portfelyje yra farmacija, energetika, nekilnojamas turtas, nepatiko vieno mūsų leidžiamo žurnalo dėmesys jai. Prireikė aukščiausios institucijos ir nemažų išlaidų, kad atsuktume viską atgal“, – pasakojo O. Lukošius. Anot jo, bendrovė bylinėjosi siekdama apginti ir savo garbę, ir žiniasklaidos laisvę, kad šios bylos pavyzdys pasitarnautų ir kitoms žiniasklaidos priemonėms.

Beje, O. Lukošiaus vadovaujama bendrovė šiuo metu turi dar keletą bylų su kriptovaliutų bankininkais, kurie esą taip bando atgrasyti

žurnalistus nuo domėjimosi jų verslu. O. Lukošiaus teigimu, tai yra naujos grėsmės žiniasklaidai, ypač tiriamajai žurnalistikai, todėl reikėtų politikų iniciatyvos, kaip žiniasklaidą apsaugoti nuo tokių išpuolių.

Tendencingas žurnalistų persekiojimas už kritiką – gana paplitęs reiškinys ir kitose šalyse. EK jau turi parengusi Europos demokratijos veiksmų planą, kuriame dėmesio skiriama kovai su piktnaudžiavimu strateginiais ieškiniiais dėl visuomenės dalyvavimo (sutrumpintai anglų k. SLAPP). Šį rugsėjį taip pat patvirtinta EK rekomendacija dėl žurnalistų ir kitų žiniasklaidos profesionalų apsaugos ir įgalinimo užtikrinimo Europos Sąjungoje (ES). Be to, 2022 m. pirmojoje pusėje EK numato pateikti teisėkūros pasiūlymą, kuriuo bus siekiama ES mastu apsaugoti žurnalistus ir pilietinę visuomenę nuo minėtų ieškinių. Lietuvos teisingumo ministerija irgi jau yra parengusi teisės aktų pakeitimų projektus, kurie padės nacionaliniu mastu sustiprinti žurnalistų apsaugą nuo persekiojimo už kritiką.

Kokios grėsmės žiniasklaidai kitose šalyse?

„Dalyvavau ES Dąfnės Karuanos Galicijos rašinių konkurso komisijoje, labai patiko Šiaurės šalių žurnalistų lygis, meistriškumas. Kartu buvo skaudu matyti kai kurių Pietų Europos valstybių (Graikijos, Italijos) žiniasklaidos abejingumą žmonių bėdoms, kurių ten yra tikrai labai didelių. Žurnalistų persekiojimo dėl jų darbo tendencija ryškėja ir Lietuvoje. Pavyzdžiui, naujienų portalo „15 min“ atvejis. Kai pasipylė tiriamosios žurnalistikos straipsniai apie lošimo bendrovių, milžiniškų prekybos tinklų užkuliusius, tuoj pat buvo

atšauktos reklamos sutartys su portalu už šimtus tūkstančių eurų, t. y. bandyta paveikti žiniasklaidą finansiškai“, – pasakojo LŽS pirmininkas D. Radzevičius.

Anot jo, ilgą laiką verslas ir politika žiniasklaidoje galėjo užsisakyti reklamą, kurią kartu su žurnalistika visuomenės informavimo priemonės „nunešdavo“ vartotojams. Visa ta nusistovėjusi tvarka, pasak D. Radzevičiaus, sugriuvo, atsiradus socialiniams tinklams, kurių galimybes pajutę politikai ir verslininkai suprato, kad nebūtina finansuoti juos kritikuojančios žiniasklaidos, o politinei reklamai tinka feisbukai, čia nėra jokių tarpininkų, kontrolės, išlaidų, o ir nukeliauji tiesiai pas rinkėjus.

„Socialiniai tinklai tarsi iš butelio paleistas džinas labai pakenkė žurnalistikai. Todėl dabar ES institucijose diskutuojama apie tai, kad socialiniai tinklai turėtų kompensuoti tuos praradimus. Tai švelnus atsakas į realybę, nes visi suprantame, kad mes, žurnalistai,

neturime kur dirbti, tenka išlikti tose pačiose redakcijose. Kita vertus, labai susilpnėjo vyriausiųjų redaktorių grandis, sumažėjo klasikinių redakcijų, kuriose reklamos skyriai nesikiša į žurnalistų darbą, o kartu sumažėjo ir pačių žurnalistų profesionalų skaičius. Klasikinis žiniasklaidos modelis bandomas visiškai sužlugdyti“, – sakė D. Radzevičius.

Anot LŽS pirmininko, nėra solidarumo ir tarp pačių žiniasklaidos priemonių. Ką užsakovai atima iš vienu už aštrius žurnalistinius tyrimus (biudžeto pinigus), mielai paima kiti. Vis dėlto kai kurių šalių pavyzdys, pavyzdžiui, Vengrijos, rodo, jog, diskreditavus privačią žiniasklaidą, ateina ir visuomeninės žiniasklaidos eilė.

D. Radzevičiaus teigimu, svarbu realiai kelti žurnalistų apsaugos klausimus, o ne vien deklaracijomis. Ar kada kas nors matė kokias nors sankcijas valstybėms, kuriose demokratijos sargai žurnalistai persekiojami, sodinami į kalėjimus? „Kai už groty patenka politikai opozicionieriai, reaguojama aštriau. Lėktuvo nusodinimas Baltarusijoje su Ramanu Pratasevičiumi pasaulyje nuskambėjo dėl banditinio būdo, nors žurnalistų persekiojimas ten jau buvo vykdomas seniai“, – pasakojo D. Radzevičius. Diskusijos dalyviai suabejojo, ar realu tikėtis ES griežtų sankcijų šalims dėl žurnalistų persekiojimo, nes šie procesai ES vyksta vangiai dėl persipynusių ekonominių interesų, lėtai veikiančio biurokratinio mechanizmo.

Naujos žurnalistikos formos

Žvelgiant iš toliau Lietuvoje esą geros sąlygos žiniasklaidai vykdyti savo misiją. „Kai lygini su Rusija, Baltarusija, Lietuvoje yra tikrai

Ovidijus Lukošius

geros sąlygos, nes čia dirba daug iš tų šalių persikėlusių žurnalistų. Aišku, visuomenė galėtų būti brandesnė, saugoti žurnalistus, kurie savo plunksną lyg prožektoriaus šviesą nukreipia į tamsumas ir yra geri pagalbininkai politikams, verslininkams, visuomenei. Todėl nereikėtų pykti dėl žurnalistų dėmesio, klausimų ir bendradarbiauti, kad jie atliktų tą savo svarbią misiją demokratinėje visuomenėje“, – įsitikinęs „Freedom House“ Lietuvos skyriaus vadovas V. Jurkonis.

Žinoma, anot jo, dalis žiniasklaidos vaikosi sensacijų, kai nemąstoma net apie žmonių saugumą. Pavyzdžiui, fotografuojami prieglobsčio mūsų šalyje pasiprašę afganistaniečiai nesusimąstant, kad jų giminės gali smarkiai nukentėti nuo talibų. Taigi, pasak V. Jurkonio, žurnalistams labai reikėtų įsivertinti savo profesionalumą, o valstybės institucijoms nebūti uždarams, padaryti žurnalistus bendradarbiaujančiais partneriais, o ne priešais.

„Gera žurnalistikai svarbūs trys dalykai – aplinka, pasitikėjimas ir profesionalumas. Aš išvis nesizvalgyčiau į valstybę pinigų, gal būsiu jūsų gildijos nesuprastas. Aš daug dirbu autoritarinėse valstybėse, ten žurnalistus nuolat persekioja, apie valstybės pagalbą nėra net kalbos ir jos nesitikima, bet jie vis vien dirba savo darbą ir išgyvena. Kita problema – yra daug gerų žurnalistų, bet trūksta labai gerų žiniasklaidos vadybininkų“, – savo nuomonę dėstė V. Jurkonis.

Pasak jo, randasi naujos žurnalistikos formos. Kai kurie žurnalistai Rusijoje, Baltarusijoje tam, kad galėtų išgyventi, pasirinkę socialiai orientuotą žurnalistiką. Naujiųjų portale aprašydami regiono istorijas, derindami

Rūta Kupetytė

labdaros veiklą, dirba po 10–15 žurnalistų. Jie uždirba didesnius pinigus be jokių fondų pagalbos.

Taip pat, anot V. Jurkonio, egzistuoja ir ES paramos žiniasklaidai fondai, tik reikia mokėti jais pasinaudoti. Mokyti rašyti paraišką, užsiimti vadybos klausimais, burti savo auditoriją. O verslo struktūros – lengvi pinigai žiniasklaidai. Aišku, pasak V. Jurkonio, yra didelė prabanga turėti garantuotą finansavimą, kaip kad Lietuvoje turi visuomeninis transliuotojas LRT.

Biudžeto lėšos žiniasklaidai. Ar viskas skaidru?

Diskusijos dalyviai atkreipė dėmesį į valstybės prioritetus, kai už mokesčių mokėtojų lėšas perkamos įvairios viešinimo žiniasklaidoje paslaugos. „Valstybė remia bulvarinę žiniasklaidą. Juk viešinimo konkursų reikalavimuose

vienas pagrindinių rodiklių – portalo lankomumas. Aš turiu pateikti horoskopų, pikantiškų žinučių iš žvaigždučių gyvenimo, nes reikia konkuruoti su kitais portalais dėl valstybės užsakymų. Jei turi 300 tūkst. unikalių vartotojų per dieną, gali tikėtis solidžių valstybės užsakymų“, – ironizavo O. Lukošius.

Žiniasklaidos atstovų nuomone, tai rodo, jog valstybei nesvarbu, ką skaito šalies gyventojai. O norėtusi, kad būtų remiami ne bulvariniai skaitalai, o vertingas turinys, taip pat būtų sąžininga konkurencija tarp žiniasklaidos priemonių. Vis dėlto lazda turi du galus. Dėl ydingos finansavimo tvarkos redakcijos ne tik nueina lengviausiu keliu, pateikdamos bulvarines naujienas, o ne, tarkime, žurnalistinius tyrimus, bet ir profesionalius žurnalistus išlaikyti tokiomis sąlygomis yra sudėtinga. „Į redakcijas atėję studentai uždirba po 500 eurų. Juos pirma reikia išmokyti elementarių žurnalistinių dalykų, pavyzdžiui, išklausti įvairias nuomones. Daugiau mokėti jiems negali, kol neišmoks dirbti. Po metų jie dingsta, įsidarbina į pelningesnes vietas. Uždaras ratas“, – kalbėjo O. Lukošius.

Kolegos nuomonei pritarė ir V. Butkuvienė. Jos teigimu, ir vietinės valdžios taip pat pradėjo orientotis į nacionalinius portalus, kai nereikia skelbti jokių viešinimo paslaugų konkursų. „Savivaldybės atlieka mažos vertės viešinimo pirkimus, o tose publikacijose aprašo savo pasiekimus. Prieš rinkimus juokiasi mums į akis, reklamuojasi socialiniuose tinkluose, kuriuose nėra jokios

atskaitomybės, kontrolės. Kitaip negu žiniasklaidos priemonėse, kur skaičiuojamas kiekvienas politinės reklamos kvadratinis centimetras. Politikai šio viešo socialinio lauko nesiima kontroliuoti, nes tai visiems naudinga. O kaip išgyventi žiniasklaidai, klausia kolegos, nes mes ne gyvename, o vegetuojame. Gal būti kuklesniems, atsakau, žinoma, su sarkazmu“, – kalbėjo V. Butkuvienė.

Anot jos, regionai jokių būdu neverkšlena dėl negautų valstybės pinigų, bet pasigendama skaidrumo. „Savivaldybėms turėtų būti nustatyti aiškūs kriterijai, kaip dalijami žiniasklaidai gyventojams informuoti valstybės skirti pinigai. Pagal skaitomumą, prenumeratą, gyventojų skaičių ar pagal kažkokius kitus aiškius kriterijus. O dabar yra taip, kad patinka nepatinka, susidarius naujoms koalicijoms keičiasi ir lėšų paskirstymas, tad išgyvenk kaip nori“, – sakė V. Butkuvienė.

Diskusijos dalyviai aptarė ir išskirtinę LRT poziciją šalies žiniasklaidos rinkoje. Štai Lenkija, Vengrija siekia kontroliuoti savo visuomeninius transliuotojus, jie neturi stabilaus biudžeto kaip mūsų LRT, kurią taip pat bando paveikti politikai. Kitos žiniasklaidos priemonės jai priekaištuoja, kad turi išskirtines sąlygas – gaunamus mokesčių mokėtojų pinigus. Apibendrinant diskusiją šiuo klausimu buvo išsakytos mintys, jog labai gerai tai, kad yra stiprus nacionalinis transliuotojas, tačiau pasigendama geresnės turinio kokybės, LRT reikėtų mažiau vaikytis *klikų* ir žvalgytis į reitingus.

R E M I A

Žurnalisto artėjimas prie tiesos – sudėtingas procesas

R. Sakadolskio forume už išskirtinę pramogos žurnalistiką buvo apdovanotas (iš kairės) žurnalistas Edvardas Kubilius („Už Vilniaus“, LRT radijas), už išskirtinę fakto žurnalistiką – Lauryna Vireliūnaitė („15min.lt“), už išskirtinę nuomonės žurnalistiką – Rimvydas Valatka („Delfi.lt“), už išskirtinę tiriamąją žurnalistiką – Birutė Davidonytė ir Dovydas Pancerovas („Laisvės TV“).

Jolanta Beniušytė

Rugsėjo 16 d. simbolinėje vietoje – Vilniaus televizijos bokšte – pirmą kartą vyko Vytauto Didžiojo universiteto organizuojamas Romo Sakadolskio žurnalistikos forumas. Ši diskusijų platforma sujungė Lietuvos ir užsienio žurnalistikos profesionalus, medijų tyrėjus bei būsimuosius žurnalistus. Renginio metu buvo įteikti ir R. Sakadolskio žurnalistikos apdovanojimai, įsteigti siekiant pabrėžti atskirus žurnalistikos žanrus ir jų svarbą visuomenei. Forumas turėtų tapti tradicine proga siaurame rate pasikalbėti žurnalistams profesionalams ir tyrėjams.

Šiame forume pranešimų ir diskusijų forma buvo aptartos pagrindinės šiuolaikinės žurnalistikos aktualijos: tiriamosios žurnalistikos problematika, žurnalistikos santykiai su visuomene ir valstybe, akademinės minties įtaka žurnalistikos profesionalams ir studentams. Kai kurias pranešėjų mintis pateiksime šioje publikacijoje.

R. Sakadolskis visuomet atstovavo atsakingai ir etiškai žurnalistikai, pabrėždamas artimą ryšį su bendruomene. „Žurnalistas visada yra panašus į savo visuomenę“, – sakydavo jis. Šiuolaikinės sklaidos priemonės visiškai panaikino techninius barjerus. Dabar viskas priklauso nuo konkrečios asmenybės, jos vertybių, pasaulėžiūros ir išsilavinimo. Tardama sveikinimo žodį forume apie tai kalbėjo ir R. Sakadolskio našlė Emilija Sakadolskienė. „Romą jaudino Lietuvos žurnalistų etika. Užsakomieji straipsniai, mažai užmaskuoti „partnerių tekstai“ buvo nuolatinė jo susierzinimo priežastis ir apie tai jis kalbėdavo su savo studentais dėstydamas Vilniaus universitete. Jam kėlė nerimą tai, kad kai kurios temos išvis likdavo nepalietos, ypač metais, kai vykdavo rinkimai. Dažnai kalbėdavomės apie žurnalistikos objektyvumą. Romas net abejojo, ar žurnalistas gali būti objektyvus, juk daug ką lemia įvairios žmogaus gyvenimo patirtys, nuostatos, pažiūros“, – kalbėjo E. Sakadolskienė.

Visgi R. Sakadolskis buvo įsitikinęs, kad žurnalistas gali ir privalo bandyti artėti prie tiesos ir tai esąs sudėtingas procesas. Medijų raštingumas – dar viena sritis, kuri itin rūpėjo R. Sakadolskiui. Jis daug dirbo su studentais, rašė mokymo programas ir teikė jas už švietimą atsakingai ministerijai, važinėjo skaitydamas paskaitas po miestus ir rajonus,

pasakodavo žmonėms, kaip skaityti laikraščius, kaip atskirti patikimą informaciją ir kt. Būtent to tiesos siekio, kiek įmanoma didesnio objektyvumo dirbant savo darbą forumo dalyviams ir palinkėjo E. Sakadolskienė.

Profesionalų išpažintis

Forume daug dėmesio skirta tiriamosios žurnalistikos žanrui aptarti įvairiais aspektais. Šios srities atstovų nuomone, dabar tiriamajai žurnalistikai labai palankus metas, nes Lietuvoje niekada nebuvo tokios atviros erdvės tyrimams: plačios interneto galimybės rinkti informaciją, atverti Registrų centro duomenys, prieinamos kitos duomenų bazės (politikų deklaracijos, mokesčiai ir kt.). Kita vertus, pasak „Laisvės TV“ žurnalistės Birutės Davidonytės, kai tik žurnalistai ima narplioti galimai nešvarius politikų ryšius su verslu, aiškintis politinės korupcijos saitus, šie pradeda nuo žurnalistų ir kartu nuo visuomenės slėpti informaciją.

„Ir kuo daugiau rašome, tuo daugiau slepia. Tuo įsitikinome per pastaruosius trejus metus. Slėpimo tendencijos nuolat atsikartoja. Todėl labai džiugu, kad skirtingos žurnalistų grupės esant kritiniam momentui geba susivienyti. Esu įsitikinusi, kad žurnalistų solidarumas, šių problemų viešinimas ir, aišku, visuomenės reakcija į tuos klausimus lėmė tai, jog tiriamoji žurnalistika iki šiol yra, mes galime kelti visuomenei aktualius klausimus. Didžioji dalis bandymų užverti duomenis nuo žurnalistų nepavyko“, – sakė B. Davidonytė.

Kita, anot žurnalistų, dar didesnė problema – Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (BDAR), kuris daliai žurnalistų jau tapęs

Diskusijos apie objektyvumą žiniasklaidoje dalyviai (iš kairės): Rolandas Barysas („Verslo žinios“), Vaidas Saldžiūnas („Delfi“), Deimantas Jastramskis (Vilniaus universitetas) ir Jolanta Svirnelytė (LNK).

keiksmažodžiu. Europoje šis dokumentas buvo sukurtas siekiant apsaugoti privataus asmens teises, tačiau Lietuvoje jis, forumo dalyvių teigimu, tapo pretekstu varžyti būtent žurnalistų teises, kad valdininkai galėtų už širmos pasislėpti nuo nepatogių žurnalistų klausimų.

Tarp forumo dalyvių – ir studentai.

Žurnalistai pasakojo negalintys sužinoti apie verslininkų vizitus pas aukščiausius šalies pareigūnus arba kas yra viešųjų pirkimų komisijų nariai, sprendžiantys, kam atiteks valstybės užsakymai ir kartu biudžeto pinigai, ir t. t. „Kol žurnalistai, galbūt ir susivieniję, nenueis į teismus ir nesukurs aiškių taisyklių, precedentų, kaip ir kada valdininkai turi jiems teikti informaciją ir kaip naudoti BDAR, tol ši problema nebus išspręsta. Mūsų darbo kasdienybė – tarsi svarstyklės tarp atviros erdvės ir bandymų riboti duomenų gavimą dėl visuomenės teisės žinoti. Labai tikiuosi, kad draudimų ir ribojimų svarstyklių dalis nenusvers kitos“, – tyrėjų kasdienybę apibūdino B. Davidonytė.

Jos kolega Dovydas Pancerovas, taip pat „Laisvės TV“ žurnalistas, forumo dalyviams šiek tiek pravėrė duris į tiriamosios žurnalistikos virtuvę. Tiriamosios žurnalistikos straipsniui parengti reikia padaryti ne vieną interviu, surinkti duomenis iš įvairių šaltinių,

surikiuoti juos tam tikra chronologine tvarka, o išaiškėjus naujiems faktams vėl daryti interviu, gilintis į naujas detales. Sunku prakalbinti bijančius ar nenorinčius kalbėti asmenis, sudėtingas temas tiriančiam žurnalistui prireikia daug laiko įkalbinėti žmonių atsiverti. Siekiant apsaugoti šaltinį nuo neigiamų pasekmių, užsitarnauti pasitikėjimą pokalbiuose naudojamos tam tikros saugumo priemonės: koduotos žinutės specialiomis programėlėmis, į pokalbius nesinešama mobiliųjų telefonų, skaitmeninių laikrodžių.

Tiriamoji žurnalistika tampa net madinga

Žurnalistikos profesionalai pastaruoju metu pastebi įdomų reiškinį – tiriamosios žurnalistikos žanras tampa madingas, savotiškas *trendas*. Lietuvos radijo ir televizijos (LRT) tyrimų grupės žurnalistė Jurgita Tvaskienė mano, jog šiuo metu tiriamoji žurnalistika tapo tokiu dalykėliu, kurį greitai padaro, greitai suvartoja, ir yra rizika, kad kitame sezone *trendas* bus kitas. „Galite paklausti, kodėl? Juk tai elitinis žurnalistikos žanras, kurį gali sau leisti toli gražu ne kiekviena redakcija. Reikia įdėti daug pastangų, kad skaitytojas ar žiūrovas pamatytų tai, kas jam rodoma, pasakojama, o ne tai, ką jis nori matyti pagal savo supratimą, matymą. Kai žmonės to neranda, jie pradeda pykti, o diskusijų kultūra pas mus silpnoka, jei ji iš viso yra“, – kalbėjo J. Tvaskienė.

Prieš kelerius metus žurnalistus, dirbančius šioje srityje, buvo galima suskaičiuoti ant pirštų, o šiuo metu, pasak J. Tvaskienės, yra didelė žurnalistinių tyrimų įvairovė. Tiriamoji žurnalistika kelia didelių reikalavimų redakcijoms. Visų pirma dėl to, kad tyrimų

„herojai“ yra labai nepatenkinta pusė, ir jie deda visas pastangas, jog tais herojais netaptų. Dažniausiai tai įtakingi žmonės – verslininkai, politikai, visuomenės veikėjai, kurie turi tiek finansinių, tiek teisinių, politinių ar kitų galių paspausti žurnalistą ar redakciją. J. Tvaskienės teigimu, labai svarbi žurnalistų tyrėjų reputacija, nes net mažiausio kabliuko užteks suabejoti pačiais tyrimais.

Tai, kad padaugėjo tyrimų, viena vertus, reiškia, jog žurnalistai atskleidžia daugiau negeorovių, tai geras ženklas žurnalistikoje. Tačiau verčia sunerimti kai kurių tyrėjų gerokai padėvėta reputacija, nes anksčiau yra ne kartą pamynę žurnalistinę etiką, turintys vieną kitą versliuką ar net atėję iš politikos. Jie nesibodi garsiai piktintis, kai pašnekovai atsisako su jais kalbėtis. Į žurnalistinius tyrimus lenda ir žalias jaunimėlis, kuris tikisi greitos šlovės.

Pasak profesionalų tyrėjų, jaunimas prisižiūri madingų filmų apie tiriamąją žurnalistiką, kuri parodoma vos ne kaip pramoga. Iš tikro tai įtemptas darbas su dokumentais, trunkantis ne vieną mėnesį. Jauni žmonės esą dar neturi gyvenimiškos patirties net analizuoti tai, kas jiems pateikiama. Redaktoriai spaudžia, „duok medžiagą greičiau“, ir pačiam jaunam žurnalistui greičiau norisi šlovės, tokiu būdu tyrimas pateikiamas į viešąją erdvę pusiau skustas, pusiau luptas, bet svarbu – suvyniotas į gražų popieriuką, su skambiu anonsu. O iš tiesų ta medžiaga yra pššš. Šitaip ir neteisingai ugdomi jauni specialistai, ir nuviliama auditorija, kuri tiki si rimtų tyrimų, o ne niekalų. „Išties visi šie dalykai labai kenkia visų atsakingai tiriamosios žurnalistikos lauke dirbančių kolegų reputacijai. LRT tyrimų skyriuje pradėjome dirbti penkiese ir pirmiausia susitarėme,

Vytauto Didžiojo universiteto komanda (iš kairės): Indrė Sekevičienė, Marketingo ir komunikacijos departamento Komunikacijos projektų vadovė, prof. Kristina Juraitė, Viešosios komunikacijos katedros vedėja, šios katedros lektorė dr. Giedrė Vaičekauskienė, prof. Auksė Balčytienė, Ateities medijų ir žurnalistikos magistrantūros studijų programos vadovė.

jog didžiausia vertybė yra mūsų reputacija. Būtent teistis, arba mušti per reputaciją, – tai nepatenkintos tyrimais pusės ginklai“, – sakė J. Tvaskienė.

Žurnalistai tyrėjai pasigenda ir kolegų palaiškymo, žurnalistų solidarumo – buvo atvejų, kai nepatenkinti tyrimų herojai nubėga į kitas redakcijas ir ten gauna eterį nevaržomai dergti jų machinacijas atskleidusius žurnalistus, pastariesiems nė nesuteikiant teisės atsakyti.

Objektyvumas žiniasklaidoje

Tiesa, objektyvumas... Regis, visos žiniasklaidos priemonės skelbiasi, kad yra nešališkos, objektyvios, o kaip yra iš tiesų? R. Sakadolskio forume šia tema diskutavo Deimantas Jastramskis (Vilniaus universitetas), Rolandas Barysas („Verslo žinios“), Vaidas Saldžiūnas („Delfi.lt“), Jolanta Svirnelytė (LNK).

Deimantas Jastramskis (D. J.). Taigi kas yra tas objektyvumas? Pirmiausia pasižiūrėkime į žanrus. Nereikia ieškoti objektyvumo komentaruose, tačiau žinutė turi būti objektyvi. Iš naujienų agentūros labai tikiuosi būtent objektyvumo. O redakcijos skiltis jau yra subjektyvi jos pozicija, nuomonė. Norint būti objektyviems, pirmiausia reikia būti sąžiningiems ir ieškoti tiesos.

Rolandas Barysas (R. B.). Objektyvumas – sudėtingas klausimas. Ar gali būti absoliutus objektyvumas? Manau, kad tai sunkiai pasiekama, nes kiekviena redakcija, dėliodama savo turinį, turi savas nuostatas. Akcentą galime dėti bet kur. Sakoma, tiesa – tai ne melas. Tai, kuo žmonės tiki, kas pagrindžia svariais argumentais ir įrodymais, galima laikyti objektyvumu, tiesa. Ir vis dėlto būtų neobjektyvu sakyti, kad tai ir bus vienintelė tiesa, nes dalis visuomenės visada turės ir savo tiesą. Nėra nė vieno reiškinių, kad būtų

absoliuti tiesa. Jei vieną dieną pradėsime jausti, kad esame 100 proc. objektyvūs, tai bus ženklas, jog reikia eiti lauk iš žurnalistikos. Manau, pagrindinis kriterijus yra klausimas, kurį turi sau užduoti kiekvienas profesionalus žurnalistas: ar mes padarėme viską, kad pasiektume maksimalaus objektyvumo. Jei mano sąžinė rami, vadinasi, viskas gerai.

Vaidas Saldžiūnas (V. S.). Mūsų forumas vyksta TV bokšte, kurio aplinkoje gausu Sausio 13-osios įvykius primenančių ženklų: koplytulpiai čia žuvusiems gynėjams, sąrašai nukentėjusių ir kita. Bet yra žmonių, kurie tuo netiki, nors praėjo tik 30 metų ir gausu gyvų liudininkų, galinčių paliudyti, kas vyko tą naktį. Tai yra objektyvi tiesa. Tačiau kaip vertinti neigėjus? Kalbant apie gėrį ir blogį, jei kažkas teigia, kad vieno ar kito įvykio nebuvo, tai yra blogis ir tas blogis turi būti demaskuotas.

Jolanta Svirnelytė (J. S.). Kas turi įtakos turiniui, objektyvumui? Reklama, valstybės institucijų, socialinių tinklų įtaka?

Emilija Sakadolskienė

Jurgita Tvaskienė

R. B. Informaciniame lauke esame ne vieni. Nesu socialinių tinklų narys, jie mus apvaginėja, imdami mūsų turinį. Feisbukas atneša laikiną naudą, o paskui pakaria už kojų ir juokiasi iš mūsų. Naudojamės jų instrumentais, o jie vagia mūsų turinį. Visada kas nors kam nors daro įtaką. Visi turime savo simpatijas, įsitikinimus, politines pažiūras: vieni myli Šimonytę, kitiems patinka Nausėda, dar kitiems Gražulis daro įspūdį. Kai kas skelbiasi nepriklausoma žiniasklaida, bet tokių iš esmės nėra. Reikia suvokti vieną dalyką: kiek aš turiu laisvės redaguoti turinį. Visiška laisvė yra chaosas. Reklama veikia – parašome straipsnį, netenkame reklamos pajamų, bet randame pajamų kitur. Mes darome įtaką kiekvieną dieną, tas įtakas reikia tiesiog atlaikyti. Ir nusiteikime, kad esame patys šlykščiausi, nepatogūs žmonės, kurie vis užduoda klausimus, pamato tai, ko nenori, kad pamatytum. Jei nepavyksta dovanėlėmis paveikti, imasi šantažo ar kitų priemonių. Jei atėjome į šią profesiją, nusiteikime, kad

gyvenimas niekada nebus ramus. Kai įkūriau „Verslo žinias“, maniau, kad po 10 metų bus lengviau, bet štai praėjo jau 26 metai, o rytas toks pats: išgeriu litrinį puodą kavos, užsidedu mintyse neperšaunamą liemenę, šalną ir varau į darbą (juokiasi – *aut. past.*). Ar aš gyvensiu kada nors normalų gyvenimą? Niekada.

D. J. Kai pažiūros ar per gyvenimą susiformavę stereotipai daro įtaką turiniui, tai nėra blogis. Visai kas kita veikti sąmoningai. Pavyzdžiui, gauti stambų užsakymą iš politikų ir verslo ir laikytis tokios taktikos: arba gerai, arba nieko apie juos. Arba apie tuos, kurie nepateikė užsakymų reklamai, pateikti neproporcingai daug neigiamos informacijos. Atlikus turinio analizę matyti šališkumas, tokių tyrimų esu padaręs. Ar toks žiniasklaidos turinys nupirktas? Galima tik spėti, nes nėra įrodymų.

J. S. Kolega „Delfi.lt“ paskelbė straipsnį skandalinga antrašte apie Rusijos karinę provokaciją, esą galimai išplaukė karo laivai iš Baltijos link Klaipėdos. Vėliau paaiškėjo, kad taip neatsitiko. Ar dėl didesnio skaitimumo tai skelbiama? O gal siekiant objektyvumo nereikėjo skubėti, nes tai labai lemtinga informacija, kuri, kaip vėliau paaiškėjo, buvo melagiena.

V. S. Kliūva antraštė? Aš atėjau į striptizo klubą, kažkas nepatiko, kalta striptizo klubo iškaba, kad mane suviliojo. Stengiamasi supažindinti, kas iš tikrųjų vyko. Mane kaltina, kad kurstau karą, nes kai paskelbiu kokią nors žinią, tuoj komentuojama: „Rusai puola.“ Juk turinyje viskas išdėstoma, ne tik antraštėje. Kodėl tik antraštė kliūva, o į turinį nesigilinama?

R. B. Nemėgstu kritikuoti kolegų, bet kaip galima taikstyti su antraščių skandalingu mu ir neatitiktimi su turiniu? Ir dar sakome, jog patys skaitytojai kalti, kad *pasikabino*. Kartais atsiverčiu portalą ir žaidžiu žaidimą, kiek kartų mane pagausite su tomis antraštėmis. Ir čia dingsta žurnalistika, prasideda pinigų medžioklė, žudymas to, ką per daug metų sunkiai kūrėme, t. y. žurnalistikos. Galbūt aš esu pasenęs, gal aš dinosauros, bet laikaisi griežtos nuostatos: žurnalistas privalo greitai ir kuo objektyviau informuoti žmones apie tai, kas vyksta. Nereikia gaisinti žmogaus nereikalingomis antraštėmis, tokiomis kaip „rusai puola“, kai jie nepuola. Nonsensas. „Verslo žiniuose“ tai griežtai uždrausta. Aš esu autokratas. Mes neturime vedžioti už nosies savo skaitytojų. *Klikų* kultūra į žiniasklaidą atėjo iš socialinių tinklų, pramogų srities, kur kalami pinigai, jiems nereikia šviesti žmonių, padėti susigaudyti jiems gyvenime. Ten prioritetai yra kiti.

J. S. Laikraštis gauna pajamų iš prenumeratoros, o interneto portalui *klikai* generuoja reklamos pajamas, tad kas vienam nebūtina, kitam labai reikalinga.

V. S. Žiniasklaida rodo tai, ką žmonės nori matyti. Nesutinku, kad skambios antraštės yra žmonių instinktų dirginimas. Vis vien nubrėžiamo tą ribą. *Klikbaitines* antraštes, dėl kurių „Delfi.lt“ portalas buvo tarkuojamos, jau esame susitarę mažinti. Mes dirbame dėl skaitytojų, kurie skaito portalą ne dėl antraščių, o dėl turinio, – tai rodo ir laiko, praleisto skaitant straipsnį, tyrimai.

J. S. Sakoma, kad žiniasklaida formuoja visuomenės nuomonę apie tai, kas yra gerai ar blogai. Kaip vertinate, pavyzdžiui,

Kavos pertraukėlė: (iš kairės) Darius Kuolys (Vilniaus universitetas), Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas Dainius Radzevičius, jo pavaduotoja prof. Audronė Nugaraitė.

rezonansinę D. Kedžio istoriją, kai įvairios žiniasklaidos priemonės skirtingai traktavo įvykius? Ar tai suskaldė visuomenę į dvi dalis?

D. J. Iš tikrųjų tai nėra dvi Lietuvos dalys, nes daliai žmonių ši istorija galėjo būti visai neįdomi. Vis dėlto po skirtingo šių įvykių traktavimo kaip tik ir krito pasitikėjimas žiniasklaida. Manau, kai kuriais atvejais žiniasklaida nėra tokia įtakinga visuomenės daliai. Nėra tikslus pasakymas, kad mes rašome tai, ko žmonės nori. Iš tiesų žiniasklaidoje būtent pasiūla formuoja paklausą. Tai daroma sąmoningai, yra žmonių, kurie turi priklausomybę nuo informacijos, kiti priešingai – deda kryžių negavę kokybės. Kodėl krenta pasitikėjimas žiniasklaida? Sunku vienareikšmiškai atsakyti, reikia ilgesnės analizės, nes yra įvairios priežastys, tikrai ne viena.

R. B. Kaip nekris tas pasitikėjimas, kai antrašėje rašoma viena, o straipsnyje kita? Kai

mokėmės žurnalistikos universitete, mums kalė, kad privalome ne tik informuoti žmones, bet ir mokyti, šviesti, būti šviesuliais, atlikti tam tikrą misiją. Kad žiniasklaida nėra vien verslas. Tarybiniais laikais žurnalistai rašė Ezopo kalba, augino visuomenės sąmoningumą, kuris ir atvedė į Lietuvos nepriklausomybę. Dabar iššūkis žurnalistikai – tai socialinių tinklų informacijos jovalas. Tokioje aplinkoje privalome padėti visuomenei rasti tiesą, o ne vien tenkinti pramogų ar instinktų poreikius. Žurnalistas privalo jausti pilietinę pareigą šiais sudėtingais laikais, nes skaitmeninis pasaulis sukuria išgalvotą realybę, imame gyventi melų apsuptyje.

Gėris ir blogis visada egzistuoja ir egzistuos. Mes turime Dievo dovaną rūšiuoti ir analizuoti informaciją, turime padėti žmonėms. Padarome klaidų, pripažinkime jas. Žmonės supras ir tikrai labiau pasitikės. Feisbukai suvarė visus į burbulus, ir džiaugiasi vienas kitu juose. O į kitus burbulus nepasižiūri. Du

Forumo moderatorius Rytis Zemkauskas.

Jono Petronio ir Jolantos Beniušytės nuotr.

laikraščio puslapius skyrėme nuomonėms išsakyti, bet niekas nebenori dalytis tomis nuomonėmis, diskutuoti, nes geriau reikštis feisbukų burbule. Mes privalome diskutuoti, dalytis skirtingomis nuomonėmis, išgirsti kitą, nes be to bus blogai.

D. J. Socialiniai tinklai nėra vien tik blogis – JAV atlikti tyrimai parodė, kad žmonės gauna įvairesnės informacijos.

J. S. Televizijos patirtys rodo, kad, atsisakius kriminalinių laidų, reitingai krito. Ką daryti?

R. B. Kritiška, neigiama informacija visada geriau skaitoma, taip jau yra. Jei teigiamai

rašai, daliai visuomenės atrodo, jog esi nupirktas. Tai girdėti nėra malonu. Geros naujienos padeda judėti į priekį, jos yra svarbios, bet sulaukiame ir tokių reakcijų. Neigiamų naujienų turi būti, bet be rėkiančių antraščių, panikos kėlimo.

V. S. Trumpa žinutė, kuri ateina iš naujienų agentūrų, neskaitoma. Tačiau jei sugalvosime įdomesnę antraštę, papildysime turinį, visada ją geriau skaitys. Visuomet yra ir gerų, ir blogų žinių, yra balansas, yra ir klaidų, visko yra.

R. B. Vartotoją reikia ugdyti, žurnalistas turi būti visuomenės tarnas, o ne demonstruoti galią. Jei kalbame apie žiniasklaidos reitingus, kalbame apie pinigus, kaip sunešti didesnius pelnus savininkams. Mūsų misija – informuoti visuomenę. Jei ne, tada nesisūskime, kad žurnalistų lieka vis mažiau, miršta žurnalistika.

Forumo pabaigoje paskelbta, kam skiriami R. Sakadolskio apdovanojimai, įsteigti siekiant pabrėžti atskirus žurnalistikos žanrus ir jų svarbą visuomenei. Už išskirtinę pramogos žurnalistiką apdovanotas žurnalistas Edvardas Kubilius („Už Vilniaus“, LRT radijas), už išskirtinę nuomonės žurnalistiką – Rimvydas Valatka („Delfi.lt“), už išskirtinę tiriamąją žurnalistiką – Birutė Davidonytė ir Dovydas Pancerovas („Laisvės TV“), už išskirtinę fakto žurnalistiką – Lauryna Vireliūnaitė („15min.lt“).

R E M I A

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Tarptautinis žurnalistų gyvenimas

Spaudos laisvės indekso 2021 m. pasaulinė rikiuotė

Organizacija „Reporteriai be sienų“ paskelbė pasaulinę šių metų spaudos laisvės indekso rikiuotę. Štai ji (skliausteliuose – vieta Europoje):

1(1). Norvegija, 2(2). Suomija, 3(3). Švedija, 4(4). Danija, 6(5). Nyderlandai, 9(6). Portugalija, 10(7). Šveicarija, 11(8). Belgija, 12(9). Airija, 13(10). Vokietija, 15(11). Estija, 16(12). Islandija, 17(13). Austrija, 20(14). Liuksemburgas, 22(15). Latvija, 23(16). Lichtenšteinas, 26(17). Kipras, **28(18). Lietuva**, 29(19). Ispanija, 33(20). Jungtinė Karalystė, 34(21). Prancūzija, 35(22). Slovakija,

36(23). Slovėnija, 39(24). Andora, 40(25). Čekija, 41(26). Italija, 48(27). Rumunija, 56(28). Kroatija, 60(29). Sakartvelas, 63(30). Armėnija, 64(31). Lenkija, 70(32). Graikija, 78(33). Kosovas, 81(34). Malta, 83(35). Albanija, 89(36). Moldova, 90(37). Šiaurės Makedonija, 92(38). Vengrija, 93(39). Serbija, 97(40). Ukraina, 104(41). Juodkalnija, 112(42). Bulgarija, 150(43). Rusija, 153(44). Turkija, 158(45). Baltarusija, 167(46). Azerbaidžanas.

Kai kurių kitų valstybių reitingai: 44. JAV, 67. Japonija, 86. Izraelis, 111. Brazilija, 170. Saudo Arabija, 177. Kinija, 178. Turkmėnistanas, 179. Šiaurės Korėja, 180. Eritrėja. Reitinguota 180 valstybių.

Iš kairės: Dainius Radzevičius, Mogensas Blicheris Bjeregardas ir Željko Bodrožičius.

D. Radzevičiaus nuotr.

Rusijos ir Baltarusijos žurnalistų sąjungos palieka tarptautines organizacijas

Birželio 9 d. pranešta, kad Rusijos žurnalistų sąjunga išstojo iš Europos žurnalistų federacijos (EŽF). Tai, esą, padaryta siekiant sąjungos finansinės optimizacijos COVID-19 pandemijos sąlygomis. Dar užsiminta, kad federacija pagrindinį dėmesį skirianti Europos Sąjungos žurnalistų bendruomenėms ir Baltarusijai, o tai Rusijos žurnalistams neaktualu. Teisintasi, kad jokios politinės priežasties čia nėra.

Netrukus, rugpjūčio 2 d., paskelbta, kad A. Lukašenkos režimui paklusni Baltarusijos žurnalistų sąjunga (BŽS) įšaldė narysėtę Tarptautinėje žurnalistų federacijoje. Pagrindinė šio žingsnio priežastis esanti tai, kad federacijos „valdininkai sistemingai ignoruoja BŽS poziciją ir argumentus, nesolidarizuojasi su Baltarusijos žurnalistais, kai užsienio valstybės ir nevalstybinės organizacijos pažeidžia Baltarusijos pagrindines teises ir laisves, šiurkščiai kišasi į Baltarusijos ir jos medijų bendruomenės profesinius reikalus“. (BŽS kalbėjo visų šalių žurnalistų vardu, nors dar veikė alternatyvi organizacija – Baltarusijos žurnalistų asociacija, o daug žurnalistų buvo uždaryti kalėjimuose ir areštinėse.)

Uždrausta Baltarusijos žurnalistų asociacija

Rugpjūčio 27 d. A. Lukašenkos režimas uždraudė Baltarusijos žurnalistų asociaciją (BŽA), kuri veikė nuo 1995 m., savo gretose turėjo apie pusantro tūkstančio narių ir gynė jų teises bei spaudos laisvę. Buvo EŽF

narė, pelnusi tarptautinių apdovanojimų. Užblokuotas jos tinklalapis. Prieš tai organizacijos būstinėje buvo atliekamos kratos, užšaldomos banko sąskaitos, kai kurie jos nariai nuteisti kalėti ar atliko administracines bausmes areštinėse.

Europos žurnalistų bendruomenė, jos organizacijos Europos žurnalistų federacija, „Reporteriai be sienų“ ir kitos griežtai protestavo prieš šį susidorojimą, stengiasi padėti emigracijoje išblaškytai asociacijos vadovybei ir nariams. Aktyvi čia ir Lietuvos žurnalistų sąjunga (LŽS). BŽA tebėra EŽF narė, veikia iš užsienio, Vilniuje yra jos būstinė. LŽS ir BŽA bendradarbiauja pagal sudarytą ilgalaikę sutartį, jos pagrindu teikia kaimynams pagalbą.

Rugsėjo 23 d. Belgrade įvyko EŽF ir BŽA vadovų susitikimas susidariusiai padėčiai ir galimai pagalbai aptarti. Jame dalyvavo EŽF prezidentas Mogensas Blicheris Bjeregardas, generalinis sekretorius Ričardas Gutierrezas, projektų koordinatorius Adrienas Collinas, BŽA pirmininkas Andrejus Bastunetsas, kai kurie vadovybės nariai, Serbijos nepriklausomų žurnalistų asociacijos ir LŽS pirmininkai Željko Bodrožičius ir Dainius Radzevičius.

Metinis Europos žurnalistų federacijos susirinkimas Zagrebe

Spalio 8–9 d. Kroatijos sostinėje įvyko metinis Europos žurnalistų federacijos (EŽF) susirinkimas, kurio pagrindinė tema „Geresnė žurnalistų apsauga“. Turėta omenyje apskritai darbo sąlygos, konkrečiai – žurnalistų persekiojimas Baltarusijoje ir Turkijoje,

suirutė Afganistane. Federacijos prezidentas Mogensas Blicheris Bjeregardas savo pranešime pažymėjo, kad pastaruoju metu spaudos laisvės ir žurnalistų veiklos aplinka pablogėjo. Kai kurios vyriausybės pasinaudojo pandemija, kad galėtų trukdyti žurnalistų veiklai. Nemažai kolegų neteko darbo. Europos Sąjunga nesugebėjo įpareigoti savo valstybių narių, kad jos taikytų atkūrimo planą ir žurnalistams.

Pažymėta, kad šių metų Nobelio premijos paskyrimas Filipinų tiriamosios žurnalistikos atstovei Marijai Ressai ir Rusijos „Novaja gazeta“ redaktoriui Dmitrijui Muratovui suteiks pasaulio žurnalistams naują postūmį jų profesinėje veikloje.

Susirinkime prisiminti ir per laikotarpį po pernykščio susitikimo Europoje žuvę žurnalistai – Peteris de Vriesas (Nyderlandai), Giorgas Karaivazas (Graikija), Alexanderis Lashakarava (Sakartvelas), Hazimas Özsu (Turkija), Maharramas Ibrahimovas ir Sirajus Abishovas (Azerbaidžanas). 147 žurnalistai šiuo metu dėl savo profesinės veiklos yra įkalinti, daugiausia Baltarusijoje ir Turkijoje.

Numatytos artimiausios veiklos gairės.

Baltoji knyga apie juodą realybę

Tarptautinė žurnalistų federacija paskelbė baltąją knygą, atskleidžiančią pasaulio žurnalistikos nuostolius nuo 1990 iki 2020 m. („White Paper on Global Journalism“).

Per šį 30 metų laikotarpį kariniuose konfliktuose, nuo korupcijos, kriminalinio pasaulio, dėl politinių įsitikinimų, katastrofose, visais

atvejais – dėl savo profesinės veiklos, žuvo 2 658 žurnalistai, TV operatoriai, techniniai spaudos darbuotojai. Po vieną ar du kiekvieną savaitę.

Didžiausius nuostolius patyrė šių šalių žurnalistai: Irako – 339 mirtys, Meksikos – 175, Filipinų – 159, Pakistano – 138, Indijos – 116, Rusijos – 110, Alžyro – 106, Sirijos – 96, Somalio – 93, Afganistano – 93.

235 žurnalistai dėl savo profesinės veiklos šiuo metu yra įkalinti. Didžiausių persekiotojų gretose šių valstybių vyriausybės: Egipto – 21 kalinys, Kinijos – 20, Eritrėjos – 13, Saudo Arabijos – 14, Baltarusijos – 13.

Europos Sąjungos premija – projekto „Pegasus“ žurnalistams

Europos Parlamentas spalio 14 d. pranešė, kad pirmasis jo įsteigtos Daphnės Caruanos Galizios žurnalistikos premijos apdovanojimas paskirtas konsorciumo „Forbidden Stories“ projekto „Pegasus“ žurnalistams. Jie tyrė nutekintą precedento neturinčios apimties informaciją – daugiau kaip 50 tūkst. telefono numerių, kuriuos sekimo tikslais atrinko Izraelio įmonės „NSO Group“ klientai. Žurnalistai išaiškino per tūkstantį asmenų iš 50 valstybių, kaip manoma, atrinktų galimam šnipinėjimui. Tarp jų yra 189 žurnalistai, per 600 politikų ir vyriausybių pareigūnų, mažiausiai 65 verslo lyderiai, 85 žmogaus teisių gynėjai ir keli valstybių vadovai. Tarp tyrėjų – naujienu agentūrų AP ir „Reuters“, televizijos CNN, laikraščių „The Washington Post“, „The Wall Street Journal“, „Le Monde“ ir „The Financial Times“ žurnalistai.

AFP / STRINGER nuotr.

Daphné Caruana Galizia – Maltos žurnalistė, žuvusi 2017 m., kai sprogo automobilyje padėta bomba. Europos Sąjunga (ES) jos vardo 20 tūkst. eurų žurnalistinę premiją įsteigė 2019 m. Premijos laureatas paskelbiamas žurnalistės nužudymo dieną.

„Forbidden Stories“ – tai nužudytų, įkalinėtų ar grasinimus patiriančių kolegų darbus

tęsiančių žurnalistų konsorciumas, įsikūręs Paryžiuje.

Daphnės Caruanos Galizios žurnalistikos premija skiriama už geriausius žurnalistikos darbus, ginančius ES vertybes.

Parengė Domas Šniukas

REMI A

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Laiko sūpuoklėse su Gedgaudais

Dr. Jolanta Mažylė

Arvydo Stričkos nuotr.

lšėivijos žurnalistui, redaktoriui Vytautui Gedgaudui (1912–1999) nuolat rūpėjo kokybiška žurnalistika ir atkurtos Lietuvos žurnalistų atsakingas darbas. Apie jo kūrybos ir idėjų sugrįžimą į Tėvynę mintimis pasidalijo dr. Jolanta Mažylė.

Regis, nuo 1983-ųjų su trumpomis pertraukomis esate Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedros, vėliau tapusios Žurnalistikos institutu, dėstytoja, po žurnalistikos baigėte ir teisės studijas, mokslinį darbą 2012 m. apgynėte tema „Teisės ir etikos problemos Lietuvos regioninėje periodikoje (2000–2010)“. Kaip susidomėjote žurnalistikos istorija?

Tai labai plati tema. Juo labiau kad mano pirmieji tyrinėjimai buvo iš žurnalistikos istorijos – į mano akiratį pateko Juozo Keliuočio

„Naujosios Romuvos“ leidyba. Vis dėlto manau, kad tai atskira tema, kuriai reikėtų kito pokalbio. Juk šiandien susitikome pasikalbėti apie V. Gedgaudą, tiesa?

Kada ir kaip į Jūsų domėjimosi lauką pateko Klivlande gyvenęs žurnalistas, ilgametis laikraščio „Dirva“ redaktorius V. Gedgaudas?

Po V. Gedgaudo mirties 2000-aisiais jo žmona Stefanija Vilniaus universiteto žurnalistikos bakalauro programos studentams įsteigė

Vytautas Gedgaudas

Asmeninio archyvo nuotr.

žurnalisto ir redaktoriaus Vytauto Gedgaudo vardo stipendija, kurią beveik per du dešimtmečius gavo apie 50 studentų. Jie šiuo metu yra ne tik žinomi žurnalistai, bet ir literatai, jaunieji mokslininkai. Pasakysiu taupiau – V. Gedgaudo stipendininkai yra ne tik žurnalistikos bakalauro studijų, bet ir visos mūsų *Alma Mater Vilnensis* pasididžiavimas.

Aš pati po ilgų praktinio darbo klajonių ir įvairių studijų grįžau į tuometinį Žurnalistikos institutą 2006 mokslo metais. Tų metų Advento vakarėlyje Jonų bažnyčioje, kai teikiama stipendija, ir susipažinau su mieląja V. Gedgaudo stipendijos steigėja, mūsų specialybės mecenate S. Gedgaudiene. Taip užsi-mezgė pažintis, vėliau peraugusi į draugystę.

Man labai rūpėjo, kad mūsų specialybės studentai prisimintų savo geradarius, tad

pirmasis mūsų bendras su ponija Stefanija žygis buvo aplankyti Vytauto amžino poilsio vietą Vilniaus Antakalnio kapinėse, Menininkų kalnelyje. Beje, ji labai nemėgo oficialios savo vardo versijos, prašydavo į ją kreiptis paprastai – Stefa. Kaip kad į ją kreipdavosi jos artimos aplinkos žmonės, bičiuliai ir skautai. Ji labai norėjo, kad Vytautą lankytų būsimieji žurnalistai. Tad man teko puoselėti šį Stefos sumanymą... Taip viskas ir klostosi.

Ką galite pasakyti apie spalvingą V. Gedgaudo asmenybę?

Sunkus klausimas, nes atsakymas, ko gero, netilptų į visą „Žurnalistikos“ almanacho numerį. Gražiai apibūdinate Vytautą – spalvinga asmenybė. Tyrinėdama jo kūrybą, asmeninę archyvą, tikrai sutinku su tokiu teiginiu. Ir tikiu, kad pamažu mes jį labiau pažinsime ir atrasime. Pratęsdama atsakymą į ankstesnį Jūsų klausimą pasakysiu, jog man labai seniai rūpėjo giliau susipažinti su V. Gedgaudo žurnalistine kūryba, kad studentams galėčiau apie jį papasakoti daugiau ir plačiau, nei užtinkame skurdžių žinių interneto platybėse.

V. Gedgaudas kartu su žmona Stefanija 1997 m. įsteigė savo vardo premiją už geriausius, originaliausio turinio ir formos žurnalistikos darbus. Gal žinote, kaip subreado ir rutuliojosi šis sumanymas?

Negaliu atsakyti į šį klausimą, nes tai buvo jų šeimos sprendimas. Tačiau dabar, matydama Vytauto archyve esančią medžiagą, suprantu, kad jam visada rūpėjo kokybiška žurnalistika ir atkurto Lietuvos žurnalistų atsakingas darbas. Manau, kad į šį klausimą galėtų išsamiai atsakyti to meto LŽS vadovybė, žmonės, kurie tuo laiku su Vytautu ir

Stefa palaikė ryšius, susirašinėjo, kalbėjosi telefonu ir pan.

Galima sakyti, kad su Gedgaudais tapote bičiuliais?

Manau, kad tapome daugiau nei bičiuliai. Nors V. Gedgaudo gyvo nepažinojau, su Stefa, kuri jau antri metai iškeliavusi pas savo gyvenimo žmogų, nepaisant mūsų amžiaus skirtumo, artimai susidraugavome. Tyrinėdama Gedgaudų šeimos archyvą, ieškodama Vytauto kūrybos pėdsakų prieškarinio Lietuvoje, vėliau išsivijęs lietuvių žurnalistikoje, skaitydama gausią jo korespondenciją su iškiliais visuomenės, meno ir kultūros žmonėmis, taip pat ir „Dirvos“ tekstyną, labai priartėjau prie Gedgaudų žvaigždyno, kur tiek daug gylio ir neatrastų dalykų.

Pasidalykite prisiminimais apie savo kelionę į JAV 2018 m. susipažinti su V. Gedgaudo archyvu ir gyvenimą jo namuose Klivlande.

Anokie čia prisiminimai! Ko gero, svarbiausias dalykas yra tas, kad 2017-aisiais tapusi V. Gedgaudo premijos laureate pasinaudojau

proga ne tik paskambinti poniam Stefai į Klivlandą ir padėkoti, tačiau ir paklausti apie tai, kas man labai seniai nedavė ramybės.

Koks būtent tai buvo klausimas?

Ar Vytautas paliko kokių nors užrašų? Tarkim, gal rašė memuarus? Išsyk gavau lakoniškai kietą Stefos atsakymą – atvažiuok ir pažiūrėsi.

Ir ką? Važiuote?

Skridau. Pirmą kartą per Atlantą! (Žinoma, šiais laikais tai jau ne *košer*, kaip pasakytų Vytauto bičiulis Bronys Raila. Turiu minty, kad tokių, neskraidžiusių, nūnai vienetai.)

O kaip nelėksi, jei tau pažadėta atrakinti redaktoriaus darbo kabinetą, kuris buvo užrakintas jau aštuoniolika metų... Nuo pat jo mirties.

Žinoma, per tas kelias viešnagės savaites pavyko tik šiek tiek prisiliesti prie redaktoriaus ir žurnalisto V. Gedgaudo kūrybinio palikimo, tačiau man atsivėrė visai kitas matymas ir kitokios platumos, kuriose gyveno ir kūrė Vytautas.

Pirmoji Vytauto Gedgaudo meninių nuotraukų paroda „Vienas modelis, viena meilė, vienas gyvenimas“ surengta 2019 m. Žurnalistų namuose. Arvydo Stričkos nuotr.

Kita vertus, šioje kelionėje aš radau Vytauto rankraštį apie Prancūzijos svetimšalių legioną. Stefa iš pat pradžių net netikėjo, jog jisai rašė knygą. Pasirodo, taip!

„Pirmyn arba mirk!“ – taip Vytautas pavadinavo savo knygą, apie kurios išėjimą į „svietą“ buvo prasitaręs netgi duodamas interviu 1997-aisiais D. Šniukui „Žurnalistų žinioms“.

Dalį V. Gedgaudo archyvo 2018–2019 m. parvežėte arba parsiumtėte į Lietuvą. Ką jis aprėpia, kas jame įdomiausia, vertingiausia?

2018-ųjų pavasarį parsivežiau tik „Pirmyn arba mirk!“ aplanką. Su Stefa ketinome archyvo tvarkyba užsiimti vasarą. Deja, tą vasarą, liepos pabaigoje, Stefą pargriovė sunki liga ir į savo namus Klivlande ji nebegrižo.

Parodoje „Laiko sūpuoklėse“ Zarasų krašto muziejuje 2021 m. rugsėjį.

Nijolės Padorienės nuotr.

Esu dėkinga Klivlando lietuvių kultūros ir dokumentavimo centro darbuotojams, su kuriais gražiai susidraugavome mano pirmosios viešnagės metu. Jie ir informavo Stefos brolių ir globėją, kad aš rūpinausi V. Gedgaudo „popieryniais“, kai Stefa mane buvo pasikvietusi. Tuomet Stefos brolis man pranešė, jog ketina iškraustyti namus ir, jeigu mane kas nors domina, turėčiau atskristi į Klivlandą sausio mėnesį. Taip ir įvyko antroji mano kelionė į Gedgaudų namus. Atsisveikinti su jais.

Esu nuoširdžiai dėkinga Stefos brolio Liudviko (amerikonai jį vadina Lou) šeimai, supratusiai, jog reikia tęsti Stefos darbą – galutinai sutvarkyti Vytauto ir Stefos Gedgaudų šeimos asmeninio archyvo reikalus. Manau, kad tada ir Lou, ir jo žmonai Jean buvo sudėtingas laikas, nes jiems reikėjo rūpintis sunkiai sergančia Stefa ir nebaigtais jos reikalais. Labai gerbiu jų nuostatą – sugrąžinti rankraštinių Gedgaudų palikimą į Lietuvą. Tačiau kaip iš Gedgaudų namų parsigabenti dėžes, prikrautas popierių, knygų ir pan., jau buvo mano asmeninis reikalas. Todėl esu dėkinga Klivlando lietuvių kultūros ir dokumentavimo centro, lietuvių bendruomenės nariams Rūtai, Andriui, Viktorui, padėjusiems spręsti šiuos rūpesčius svečioje šalyje.

Dalį archyvo, su kurio dokumentais dabar ir dirbu, pargabenau savo lėšomis. Kita dalis dar laukia savo kelionės į Lietuvą, tačiau pirmiausia visa tai reikėtų atidžiai peržiūrėti, perrūšiuoti, nes archyve yra nemažai ir kopijų, nevertingų amerikoniškų laikraščių iškarpų. O apie tai, kas įdomiausia, vertingiausia Gedgaudų archyve, turbūt autoritetingai galės tarti savo žodį specialistai, kai visas archyvas kaip vienis sugrįš į Tėvynę.

Jau parengėte keletą šviesaus atminimo V. Gedgaudui skirtų parodų. Pristatykite jas.

Pirmoji, Žurnalistų namuose pristatyta dar 2019 m. birželio mėnesį, buvo paroda „Vienas modelis, viena meilė, vienas gyvenimas“. Joje eksponuotos V. Gedgaudo meninės fotografijos, kurių centrinis personažas – jo gyvenimo draugė ir mūza Stefa. Ši paroda apkeliaavo Mažeikių, Zarasų krašto muziejus, Salako kultūros namus. Nuotraukos labai daug pasako apie patį kūrėją, jo ir Stefos santykį, Lietuvos ilgesį. „Atminties tiltai“, eksponuota prieš kelerius metus Mažeikių muziejuje, yra tarsi vizuali V. Gedgaudo gyvenimo ir kūrybos apybraiža, o šiemet sukurta paroda „Laiko sūpuoklėse“ praplečia kontekstą, čia nemažai medžiagos iš V. Gedgaudo kūrybinio palikimo ir jo asmeninio archyvo, atsiranda asmenybių ryšiai prieškarinio Lietuvos ir gyvenimo egzilyje tarpniais. Ši paroda rugsėjį eksponuota Zarasų krašto muziejuje, vėliau Salako kultūros namuose, o dabar, oficialiai mūsų organizacijose 2022-uosius skelbiant V. Gedgaudo metais, apsisistojo Žurnalistų namuose.

Galima teirautis detalių apie Jūsų rašomą monografiją apie V. Gedgaudą?

Kol kas dar ne, per anksti. Pirmiausia reikia parengti V. Gedgaudo pradėtą knygą „Pirmyn arba mirk!“ apie Prancūzijos svetimšalių legioną. Jis pats svajojo ją išleisti. Vėliau dar turėtų būti jo korespondencijos

leidinys. O tik paskui bus galima keliauti prie monografijos...

LŽS Vilniaus skyrius, kurio vadovė esate, pasiūlė 2022-uosius pavadinti V. Gedgaudo atminimo metais. Kaip juos įsivaizduojate?

Ketinama surengti ir V. Gedgaudo skaitymus, ir mokslinę konferenciją, skirtą išėivijos žiniasklaidai ir žurnalistikai. Taip pat įvairiuose Lietuvos regionuose norėtume surengti susitikimus su V. Gedgaudo premijos laureatais. Tai bus puiki proga žurnalistams pristatyti savo kūrybą ir požiūrį į žurnalistiką, pasikalbėti su skaitytojais apie jų rūpesčius ir aktualijas, kurios kartais nulemia mūsų darbotvarkę.

Kaip manote, kokie būtų V. Gedgaudo linkėjimai šiandienos Lietuvos žurnalistams?

V. Gedgaudas puoselėjo ir atkurtos Lietuvos žurnalistiką, paskyrė asmeninių lėšų fondui, kuris ir tapo pagrindu kasmet skiriamai jo vardo premijai. Nuo 1997 m. V. Gedgaudo premija yra LŽS ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos kasmetinė premija, skiriama žurnalistams už išskirtinio turinio ir formos spaudos, radijo, televizijos, interneto ir fotožurnalistikos darbus. Tad V. Gedgaudo priesakai šiandienos Lietuvos žurnalistams labai aiškūs – puoselėti objektyvią, kokybišką žurnalistiką, jos prestižą. Tai šiandien labai svarbu.

Kalbėjosi Daiva Červokienė

R E M I A

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Lietuvos, žurnalistinis, tarptautinis...

Po turnyro apdovanojimų ceremonijos. Nuotrauka atminčiai. 2019 m. Alberto Skirpsto nuotr.

Pokalbis su Lietuvos sporto žurnalistų federacijos (LSŽF) prezidentu Tautvydu Vencevičiumi apie LSŽF ir Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) organizuojamą tarptautinį futbolo turnyrą.

Po priverstinės (dėl pandemijos) metų pertraukos šiemet Druskininkuose vėl įvyko tradicinis, jau XVI, tarptautinis žurnalistų futbolo turnyras. Dalyvavo devynios komandos iš penkių šalių: Armėnijos, Latvijos, Lenkijos, Moldovos ir, suprantama, Lietuvos. Maroko žurnalistams atvykti sutrukdė griežtos keliavimo taisyklės, o kai kurie tradiciniai dalyviai dėl COVID-19 pavojaus nesiryžo iš namų pajudėti.

Pagrindinį prizą – rėmėjo „Topsport“ taurę – išsivežė Moldovos kolegos. Jie laimėjo visas 8 rungtynes ir apgynė prieš dvejus metus iškovotą titulą. Sidabras atiteko Armėnijai, bronzą – LŽS „PRESS’o“ sportininkams. Geriausių turnyro žaidėjų ketvertui – vartininkui

moldavui Olegui Stratiūiui, gynėjui lenkui Piotru Gološui, saugui „PRESS’o“ atstovui Raimundui Celencevičiui ir puolėjui armėnui Davitui Jegezeryanui atiteko advokatų kontoros „Primus“ įsteigti prizai bei Lietuvos nacionalinės futbolo rinktinės marškinėliai.

Penkios Lietuvos komandos varžėsi ir šalies čempionato įskaitoje. Čia medalius nuraškė tinklaraštininkų „Vienuolika“, jau minėto „PRESS’o“ ir Kauno žurnalistų ekipos.

Plačiau apie šį futbolo turnyrą, kartais dar vadinamą žurnalistų Europos čempionatu, pasakoja LSŽF prezidentas Tautvydas Vencevičius.

Kam kilo mintis rengti Lietuvoje šį turnyrą, kas ir kaip jį organizuoja?

Turnyrą nuo 2005-ųjų, taigi jau 17 metų, organizuoja LŽS Sporto žurnalistų klubas, žinomas ir „PRESS'o“ pavadinimu. Pastaruoju metu prisideda ir LSŽF, nes abi organizacijos vienija daugumą tų pačių sporto žurnalistų.

Pirmosiomis tarptautinėmis Lietuvos sporto žurnalistų futbolo rungtynėmis laikytinos 2002 m. Balstogėje įvykusios su Lenkijos aktorių rinktine. Po to Marijampolėje vyko atsakomosios. O idėją rengti tarptautinius turnyrus parsivežėme iš Lucko, kur 2005 m. buvome pakviesti parungtyniauti su Ukrainos ir Baltarusijos kolegomis.

Pirmieji organizatoriai buvo LŽS Sporto klubo steigėjas ir pirmasis pirmininkas Vytautas Radzevičius ir LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius. Būtent ant jų pečių gulė pirmojo turnyro 2005 m. organizavimo rūpesčiai. O jų būta daug. Žurnalistų turnyruose priimta, kad šeimininkai apmoka didžiąją dalį kaštų – už apgyvendinimą, maitinimą, aikščių

XVI tarptautinio žurnalistų futbolo turnyro taurės ir prizai. 2021 m.

Darius Mataičio nuotr.

nuomą ir kitas išlaidas. Svečiai apsimoka tik kelionę.

Pirmi keturi turnyrai vyko Vilniuje, „Sportimos“ manieže, penktasis – Kėdainiuose, o nuo 2010 m. renkamės Druskininkuose. Kurorto savivaldybė pasiūlė puikias sąlygas, o visų pirma modernią futbolo aikštę su visa infrastruktūra. Savo paslaugomis ir lėšomis padeda vietos verslininkai. Užsienio svečiai ne tik žaidžia futbolą, bet ir mėgaujasi vandens parku, sniego arena, kaskart suranda vis naujų malonumų.

Turnyro finansavimas – opiausia problema. Praeityje iš dalies jį gelbėjo Kūno kultūros ir sporto rėmimo fondas. Nepaisant to, kad po kiekvieno turnyro Lietuva turi neįtikėtina gerą reklamą užsienyje (TV reportažai, portalų straipsniai ir kt.), pastaruoju metu iš valstybės institucijų sulaukiame vis mažiau dėmesio. Tai ypač pajutome, kai sporto reikalai buvo perduoti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai.

Renginį pastaruoju metu gelbsti privatus verslas. Generaliniu rėmėju jau treji metai yra lažybų bendrovė „Topsport“. Rėmėjų gretose – advokatų, tarp kurių ir puikūs sporto teisės specialistai, kontora „Primus“. Aprangą ir prizus dovanoja UAB „Hummel“, o specialias taures nugalėtojams ir prizininkams kasmet sukuria įmonė „Sportcup“.

Pastarąjį dešimtmetį sportininkus maloniai priima viešbutis „Europa Royale Druskininkai“, Sniego arenoje vyko apdovanojimo ceremonija. Apdovanojimų akcentu jau keletus metus yra ne tik taurės ir medaliai, bet ir Druskininkų mero dovana – ant laužo keptas elnias.

LSŽF prezidentas Tautvydas Vencevičius (dešinėje) su apdovanotais turnyro vicečempionais Armėnijos žurnalistais. 2021 m. Darius Mataičio nuotr.

Kaip užsienio kolegos sužinojo ar sužino apie Lietuvoje rengiamą turnyrą? Ar jis turi kokį nors tarptautinį statusą?

Oficialaus statuso kol kas neturi, tačiau žinia apie jį yra pasklidusi ne tik mūsų žemyne. Nesikuklinsi: užsienio kolegos jį laiko prestižiniu ir didžiausiu žurnalistų futbolo turnyru Europoje.

Iš pradžių jame paprastai dalyvaudavo kaimyninių valstybių – Baltarusijos, Latvijos, Lenkijos, Rusijos ir Ukrainos komandos. Geografija plėtėsi, ir Lietuvoje jau apsilankė per 20 valstybių komandos. Šiomet jų turėjo būti kaip niekad daug.

Kadangi šiomet Lietuvoje vyko salės futbolo pasaulio čempionatas, jį turėjo atvykti daug

„PRESS'o“ ir Lenkijos kolegos po rungtynių. 2021 m. Alberto Skirpsto nuotr.

žiniasklaidos darbuotojų, kartu planavome surengti ir pasaulio žurnalistų čempionatą. Šią idėją pasiūliau Tarptautinės sporto žurnalistų asociacijos (AIPS) kongrese. Ji buvo sutikta entuziastingai. Sulaukta žodinio pažado, kad dalyvaus Argentinos, Brazilijos, Egipto, Japonijos, JAV, Kazachstano, Maroko ir kitos komandos. Pandemija šiuos planus sugriovė. Įvyko tik 9 komandų turnyras.

AIPS kongresuose žinios apie turnyrą pasiekia ne tik nacionalines sporto žurnalistų asociacijas, bet ir Europos futbolo asociacijų sąjungą (UEFA). Su jos komunikacijos vadovu Thomu Giordano'u kalbėjomės apie galimybę Lietuvoje surengti oficialų Europos žurnalistų futbolo čempionatą.

Koks varžybų reglamentas?

Varžybos vyksta pagal mažojo futbolo taisykles – žaidžiama užimant ketvirtį standartinės futbolo aikštės. Vienu metu žaidžiamos 4 rungtynės. Komandoje 6 aikštės žaidėjai ir vartininkas. Kiekviena komanda žaidžia su

visomis kitomis, rungtynės trunka 15 minučių. Reikia pasakyti, kad turnyrai nėra sporto siekių tikslas, tai tik priemonė kolegiskai susitikti, pabendrauti, pasikeisti profesine patirtimi. Ratų sistema leidžia skleisti emocijoms – kiekvienas su kiekvienu gražiai pasistumdo. Nugalėtojams ir prizininkams įteikiamos Lietuvos žemėlapiu formos taurės, kurias sukuria „Sportcup“ meistrai. Jie taip pat gauna specialiai sukurtus medalius, o geriausi pozicijų žaidėjai apdovanojami ir Lietuvos nacionalinės futbolo rinktinės marškinėliais.

Kas gali būti žaidėju? Kiek kolegų sąžiningi, ar neatsiveža samdytų, gerai žaidžiančių vyrų?

Pageidautina, kad komandos nariu būtų žurnalistas, bet nedarome kliūčių, jeigu yra kitos specialybės kūrybinis darbuotojas – operatorius, fotografas, televizijos montažo režisierius ar pan. Ar visada sąžiningai laikomasi reikalavimų – reikėtų paklausti pačių komandų. Buvo įvairių atvejų, tačiau per

2021 m. turnyro nugalėtojai Moldovos žurnalistai.

Alberto Skirpsto nuotr.

XVI turnyro atidarymo iškilmės.

Alberto Skirpsto nuotr.

pusantro dešimtmečio garbės žodis įsitvirtino. Žinoma, kas be ko, augant varžybų prestižui, noras nugalėti kelia ir pagundų. Gal kas atsiveš ir Levandovskį, Ronaldą ar Mesjį.

Kas tai: ar valstybių rinktinės, ar atskirų miestų, redakcijų, TV kanalų komandos?

Dažniausiai tai būna reprezentacinė šalies žurnalistų komanda. Pasitaiko ir išimčių, ypač iš didžiųjų valstybių. Iš Vokietijos atvyksta Dortmundo žurnalistai, iš Rusijos – Maskvos ir Briansko, iš Ukrainos – Lucko ir Odesos, žada pasirodyti kijeviečiai. Rytų Europos valstybėse žurnalistų komandas turi kone visi didieji miestai, o Vakarų Europoje šiuo požiūriu žurnalistai mažiau organizuoti.

Esame sužaidę rungtynių ir su užsienio žurnalistais, kurie atvyksta kartu su nacionalinėmis futbolo rinktinėmis, pavyzdžiui, su Danijos, Estijos, Graikijos, Latvijos, Lenkijos, Škotijos, Šveicarijos. Dauguma minėtų Vakarų Europos valstybių atstovų mums dėkojo,

kad mūsų pavyzdys ir idėja padėjo jiems suurti savas komandas.

Apibūdinkite Lietuvos komandas. Kokiams kolektyvams jos atstovauja, kas yra entuziastingiausi turnyrų dalyviai?

Teisę žaisti tarptautiniame turnyre turi organizatoriai „PRESS’as“ ir Lietuvos žurnalistų futbolo čempionato nugalėtojai. Kviečiame ir Kauno žurnalistų komandą. Turnyrą yra laimėję ir Vilniaus universiteto Žurnalistikos instituto studentai. Tai buvo auksinė karta, kuri iš pradžių laimėjo šalies čempionatą, o po to triumfavo ir tarptautiniame turnyre Kėdainiuose. Vėliau šie žmonės karjeras tęsė redakcijų kolektyvuose.

Dėl pandemijos šiemet Lietuvos čempionatas vyko kartu su tarptautiniu turnyru. Jame dalyvavo 5 komandos, sudarytos miestų arba redakcijų pagrindu. Iki tol Lietuvos čempionate nuolat dalyvaudavo 7–8 komandos, o rekordas užfiksuotas prieš

dešimtmetį, kai žaidė 11. Nuolatiniai dalyviai yra „PRESS'as“, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio miestų žurnalistai, pernai debiutavo marijampoliečiai. Dažnai žaidžia DELFI, „15min“, „Lietuvos ryto“, LRT, viešųjų ryšių atstovų komanda „Propaganda“ bei tinklapių „Vienuolika“ atstovai.

„PRESS'o“ kelionių geografija gana plati. Esame žaidę Anglijoje, Armėnijoje, Baltarusijoje, Egipte, Estijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Moldovoje, Rusijoje, Sakartvele, Ukrainoje. Pastarojoje ir Latvijoje laimėjome turnyrus.

Be rungtynių ir užstalės, ką dar veikia turnyro dalyviai? Kaip palaikomi užmegzti ryšiai?

Turnyras paprastai trunka tris dienas. Penktadienį atvyksta dalyviai, traukiami varžybų burtai. Organizatoriai ir komandų kapitonai aptaria turnyro taisykles, detales. Šeštadienis skiriamas varžyboms, uždarymo ceremonijai ir apdovanojimams. Po jų vyksta ilgas ir nenuobodus kolegų bendravimas. Dažniausiai apie sportą, taip pat apie

kiekvienos valstybės pasiekimus šioje srityje, sporto žurnalistiką. Užmegzti ryšiai labai praverčia ir ateityje. Neretai pažįstamus kolegas sutinki keliaudamas su Lietuvos futbolo rinktine, jie pagelbsti renkant informaciją, netgi buitinais ir laisvalaikio klausimais.

Ar negalvojate į sąjūdį įtraukti kolegas?

Suburti žurnalisčių komandas būtų sunku, tačiau nedraudžiama kolegų turėti aikštėje, šalia vyrų. Tarptautiniame turnyre jos dar nėra žaidusios, bet Lietuvos čempionatuose kartais dalyvauja. „PRESS'o“ komandoje rungtyniavo Agnė Žiūkaitė, o Marijampolės – Geda Kumžienė. Merginos ir moterys visada yra laukiamos turnyruose.

Kokie ateities planai?

Svajonė, noras ir siekis – Lietuvoje surengti pirmąjį Europos žurnalistų futbolo čempionatą. Pandemija tam trukdo, bet, tikėkime, neilgai.

Kalbėjosi Domas Šniukas

R E M I A

Panirome į Pauliaus Normanto pasaulį: ekspedicija „Lai Vėjus‘2021“ Vengrijoje ir Balkanuose

Gerimantas Statinis

Mano rankose knyga apie Paulių Normantą (1948–2017), buvusį Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) Kelionių žurnalistų klubo narį, gimusį Šiauliuose, bet jaunystę praleidusį Kalniškiuose, Papilėje, Vieکشniuose – Žemaitijoje, kur ir mano šaknys. Lietuvos kultūros tyrimų institutas išleido Odetos Žukauskienės sudarytą knygą „Paulius Normantas. Kelionė į tolumą, ėjimas į save“, skirtą keliautojui, fotografui, orientalistui, įžengusiam ir į literatūros pasaulį su savo lyrika, kūrėjui, laisvūnui, bastūnui. Paulių teko artimiau pažinti per paskutinius jo 15 gyvenimo metų. Tarp mūsų buvo daug bendro, tačiau meluočiau sakydamas, kad buvome vienminčiai. Jis žinojo apie Kelionių žurnalistų, tuomet dar tebesivadinančio Kelionių ir pramogų klubo surengtas ekspedicijas, vertino šią veiklą, todėl ir prisijungė prie mūsų. Negavęs Mato Šalčiaus premijos, įsižeidė, nes buvo ambicingas, ir vėl grįžo į LŽS Vilniaus skyrių, tačiau mes vis vien išlikome draugais. Knyga – tai paminklas žmogui, tačiau jos ant kapo nepastatysi, todėl gimė mintis pirmiausia organizuoti ekspediciją, o vėliau pastatyti paminklą ant jo kapo Papilės piliakalnyje...

P. Normantas 1965 m. studijavo Kauno politechnikos institute, 1971–1974 m. mokėsi ir baigė mokslus Vilniaus universiteto Prekybos ekonomikos fakultete. 1982 m. vedė Vengrijos pilietę ir po metų išvyko gyventi į šią šalį, Nyredhazos miestą. Paulius turėjo Lietuvos ir Vengrijos pilietybę. Su žmona sugyveno sūnų ir dukrą, tačiau vėliau jų keliai išsiskyrė ir su šeima nebendravo. Nuo 1983 m. Lietuvos fotomenininkų sąjungos, nuo 1986 m. Vengrijos sąjungos ir Vengrijos kūrėjų asociacijos, nuo 1995 m. LŽS ir Tarp-tautinės žurnalistų sąjungos narys. Buvo pirmuoju Vengrijos lietuvių bendruomenės pirmininku.

Paulius buvo išskirtinė asmenybė, tikras keliautojas, kokių dabar nėra. Visi kiti, palyginti su juo, yra tik mėgėjai. Tikri keliautojai yra vienišiai. Dėl kelionių, ieškojimų ir atradimų jis paaukojo ne tik savo šeimą, bet ir sveikatą. Kažkuo jis primena Matą Šalčių, taip pat dėl kelionių palikusį šeimą ir klajojusį po pasaulį. Veržimasis į Rytus, ten ieškant šviesos, išminties ir mūsų tautų panašumų, jį sugretina su kitu garsiu tarpukario keliautoju – Antanu Poška. Paulius buvo tiesmukas ir aršus vartotojiškos kultūros ir globalizmo kritikas, tačiau turėjo ir idealizmo gyslelę, dėl to vėl panašus į jau minėtus abu keliautojus. P. Normantas dalyvavo penkiolikoje ekspedicinio pobūdžio kelionių po Tibetą, Himalajus, Indiją, Tailandą, Mianmarą, Butaną ir kitas valstybes, buvo daugelio fotoalbumų, kalendorių autorius, rašė haiku, Vilniuje, Malūnų gatvėje, ketino įrengti Tibeto sakralinio meno muziejų.

Ekspedicijos „Lai Vėjus‘2021“ dalyvė Aistė Žilinskienė viename interviu apie kelionę pasakojo: „Paulius Normantas – neeilinė

asmenybė, neeilinis fotografas, fotomenininkas, tyrinėjęs mažąsias tautas: romų, tibetiečių, nepaliečių, kitas Rytų kraštų tautas, jas fotografavęs ir sukūręs savitą šio meno stilių, per simbolizmą, per šviesų kontrastą atspindėjęs visą žmogaus gyvenimą ir likimą. Jis ir poetas, rašęs haiku, tyrinėjęs budizmą, palikęs daug fotonegatyvų, nuotraukų ir fotoalbumų apie Rytų kultūrą ir budizmą. P. Normantas – žinomiausias lietuvis Vengrijoje ir dviejų šalių pilietis.“

Kai P. Normantas įstojo į LŽS Kelionių ir pramogų klubą, paprasčiau į savo ekspediciją paimti klubo vėliavą. Jis iš karto sutiko, nes pamatęs joje sraigę pasakė: „Rytų filosofijoje sraigė – išminties simbolis.“ Ir pasiėmė ją geram pusmečiui. Vėliava kartu su Pauliumi keliavo per Himalajų kalnus, pabuvojo Nepalo ir Tibeto vienuolynuose. Kai ją gražino, ilgą laiką jos neskalbiau, nors buvo gerokai nuklota kelionės dulkių...

Norėdami pagerbti P. Normanto atminimą, nusprendėme aplankyti abi jo kapavietes, kur palaidotos dvi urnos, – viena Papilėje, šalia tėvų, antroji Nyredhazoje, antrojoje tėvynėje. „Lai Vėjus‘2021 Pauliui Normantui atminti“ ekspedicijos išleistuvės įvyko liepos 17 d. Papilėje, Simono Daukanto gimnazijoje, kur buvo atverta Pauliaus Normanto vardo klasė ir vyko LŽS Kelionių žurnalistų klubo „Keturių ekspedicijų akimirkos“ fotografijų parodos sutiktuvės. Ekspedicijos išlydėti atvyko Akmenės rajono savivaldybės meras Vitalijus Mitrofanovas, savivaldybės tarybos narys Apolinaras Nicius, dalyvius sveikino Papilės seniūnė Jūratė Šiurkuvienė ir gimnazijos direktorė Andžela Raustinė, sveikinimus ekspedicijai atsiuntė Vengrijos ambasada Lietuvoje, taip pat ekspedicijos Garbės globėjas,

Ekspedicijos palydos Papilės S. Daukanto gimnazijoje.

Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras Gabrielius Landsbergis.

Pokarantinė laisvė ir galimybė vėl keliauti nuteikė „normantiškai“ romantikai su polėkiu ir vėju – tarsi su Lai Vėju (tokį pseudonimą buvo pasirinkęs pats Paulius) leisti į kelią. Laimingai atvykome iki Radomo, pernaktvojome ir kitos dienos vakare įvažiuojome į Vengriją. Visi turėjome Europos Sąjungos (ES) žaliuosius skiepus pasus, tačiau tarp ES šalių jų ir neprireikė. Jau su temus atvažiuojome į Nyredhazą, penktąjį pagal dydį Vengrijos miestą, kuriame gyvena ir 2017 m. su šiuo pasauliu atsiveikino P. Normantas. Vos spėjome susinešti kelionės daiktus į viešbutį, kai mūsų žvalgai pranešė, kad atminimo lenta ant Kultūros centro lauko sienos jau pakabinta, vadinas, atvykome ten, kur mūsų laukia.

Nedidelėje Nyredhazos kultūros centro salėje kabėjo P. Normanto nuotrauka, ant stalo –

Lietuvos ir Vengrijos šalių vėliavėlės, netgi servetėlės sudėliotos pagal vėliavų spalvas. Renginio detalės įsiminė ilgam: atsiliepiamų knyga su Pauliaus nuotrauka, plazminiame ekrane besisukantys siužetai, kuriuose Paulius vengriškai pasakoja apie savo kelionių fotografijų ciklus, muzikinis sveikinimas, skambant gitarai ir fleitai, įkvėptas Pauliaus fotografijų. Oficialios kalbos dažniausiai būna nuobodžios, tačiau Nyredhazos miesto mero ir jo pavaduotojo pasisakymai buvo nuoširdūs ir įsimenantys. Juk ekspedicijos „Lai Vėjus‘2021“ dalyviai patys ruošėsi pagaminti atminimo lentą, atsivežti čionai ir kartu su Nyredhazos savivaldybe ją pritvirtinti. Sužinoję apie tokį mūsų sumanymą, vengrai patys pagamino, su mumis suderino tekstą ir mūsų atvykimo laiką. Tai rodo, kad P. Normanto atminimas čia gerbiamas. Juodo granito lentoje lietuviškai ir vengriškai aukso žiba toks tekstas: „Paulius Normantas-Lai Vėjus (1948–2017) keliautojas, fotomenininkas, žurnalistas, vizualinis antropologas, poetas,

mistikas, Himalajus įsimylėjęs bastūnas gimė Lietuvoje, o su šiuo pasauliu atsisveikino Nyredhazoje, Vengrijoje. Ši atminimo lenta – tarsi tiltas tarp abiejų šalių, kuriose gyvena laisva Pauliaus Normanto dvasia. Lietuvos žurnalistų sąjungos Kelionių žurnalistų klubas. Nyredhazos miesto savivaldybė.“

„Atidengti P. Normantui skirtą atminimo lentą, žmogui, kurį bendruomenė pripažino ir gerbė, yra pakylėtas jausmas. Jis padės išsaugoti ir prisiminti Pauliaus darbus ir vertybes, kurias jis sukūrė savo gyvenime, – sakė Nyredhazos meras dr. Ferenc‘as Kovács‘as. – P. Normantas padarė daug daugiau: jis buvo ryšys tarp tautų, šauktukas, kuris nuolat mums priminė, ką iš tikrųjų reiškia laisvė, gyventi taikoje su savimi ir pasauliu. Nyredhazos žmonės jį pažinojo ir mylėjo, visi mielai klausėsi jo istorijų ir patirčių. Jis nebijojo nežinomybės, negalėjo nusėdėti vietoje, buvo pasiryžęs plėsti savo pažinimo ribas. Keliaudamas jis ieškojo ir fiksavo pasauliui svarbias vertybes: nepaliestą gamtos grožį, aukštų kalnų viršūnių galią, sustabdytas žmogaus žvilgsnio ir šypsenų akimirkas, vaikišką nekaltumą, veiduose išvagotas likimų raukšles. Fotografas, kuris gyveno Nyredhazoje, bet visada keliavo, sukūrė turtingą palikimą, iš kurio ateities kartos galės mokytis. Pauliaus palikimas reikšmingas visai žmonijai, tačiau jame taip pat yra nemažai mums ypač vertingų nuotraukų, kuriose matyti romų bendruomenių, gyvenančių mažuose Rytų Vengrijos kaimuose, gyvenimas. Todėl pritarėme Lietuvos ambasados ir Žurnalistų sąjungos iniciatyvai: lenta amžiams skelbs apie Normanto didybę ir sujungs abi šalis kaip tiltas“, – sakė apskrities meras.

Atidarant fotografijų parodą kalbėjo P. Normanto draugas, Vengrijos fotomenininkas

Károly‘is Kincses‘as: „Paulius gyvens tol, kol mes, jį pažinoję, jį prisiminsime žiūrėdami į jo nuotraukas, skaitydami jo knygas, studijuodami jo sukurtus negatyvus ir pasakodami savo sūnums ir dukroms, kad kažkada buvo keistas vienišius, kuris nebuvo nei Lietuvoje, nei Vengrijoje, bet buvo visame pasaulyje. Pagal pasirinktą pseudonimą Lai Vėjus, arba Laisvas vėjas, jis vis kažkur pasirodydavo, bet iki to laiko, kai mes tai suprasdavome, jis vėl iškeliaudavo. Mes beveik nieko nežinotume apie jo pasirinktus maršrutus, nes kas gi seka vėją, kuris pakyla ryte, po pietų ar kitą dieną, jeigu jis nebūtų nufotografavęs tūkstančių nespalvotų ir spalvotų fotojuostų, jei nebūtų parašęs dienoraščio ar sukūręs haiku.“

Nyredhazos vicemeras dr. Attila Ulrich‘as pasidalijo savo asmeniniais prisiminimais: „Kai Paulius grįždavo iš kelionių namo, jis beveik kiekvieną kartą atvykdavo į savo buvusią darbovietę, András Jósa muziejų. Jis man buvo jaunas titanas, kuris pasakodavo apie pasaulius ir žmones, o laikui bėgant apie planus ir parodas. Ir nors ši kūrybinė veikla buvo nutraukta 2017 m., jo palikimas ir dvasia liko su mumis, tai svarbu Lietuvos ir Vengrijos kultūriniam santykiams. Manau, kad P. Normantas savo nuotraukose gyvens amžinai.“

Nyredhazos miesto kapinėse ant Pauliaus kapo išbėrėme iš Papišės atsivežtas smiltis – šitaip simboliškai abi kapavietės buvo sujungtos. Ekspedicijos dalyvis Giedrius Labanauskas medžiokliniu rageliu pagrojo fanfaras – jis visos kelionės metu atliko ceremonmeisterio pareigas ir tai suteikė iškilmingumo.

Gerokai prieš kelionę, dėliojant ekspedicijos maršrutą, Vengrijos ambasados Lietuvoje

ekonomikos atašė ponas Peter'is Schmidt'as rekomendavo aplankyti vietas ir miestus, kurie susiję su Pauliumi ir įtraukti į UNESCO paveldo sąrašą. Tad iš Nyredhazos išvykome į Tokajų, kur aplankėme lietuviškų skulptūrų parką, įkurtą P. Normanto dėka. 1984 m. jis buvo sukviėtas Lietuvos medžio drožėjus ir kalvius į čia vykusį plenerą, po kurio ir gimė šio parko idėja. Greta nedidelio skvero, kuriame plazda Lietuvos trispalvė, stovi iš medžio drožtos skulptūros, o šalia bažnyčios naujos, skirtos Jogailai ir Jadvygai. Kalno papėdėje yra garsieji Tokajaus vyno rūšiai, kuriuose vienu metu buvo netgi renkamas Vengrijos karalius. Tik jų rūšiais nepavadinsi, tai ištisa požeminių salių galerija. Čia mums buvo pristatytas ir garsusis karališkas vynas. Vakariėnės metu bendravome su Vengrijos turizmo departamento programų direktore p. Marta Fazekas, kuri papasakojo apie vyndarystės paveldą ir vynuogynus, o jie Tokajaus regione įtraukti į UNESCO saugomų objektų sąrašą. Karalius Liudvikas XIV, paragavęs šio vyno, pasakė: „Karalių vynas ir vynu karalius.“ Tokajaus vynas yra minimas net Vengrijos himne. Nors šalia bažnyčia ir skamba vargonai, neiškentę paklausėme, ar galėtume pademonstruoti savo kultūrinę programą ir šitaip atsidėkoti vengrams už vaišingumą. Pritariant akordeonui ir medžiokliniam rageliui, skambėjo lietuviškos dainos, šokiai ir rateliai, primindami, kad kadais čia Paulius buvo įkūręs lietuvių bendruomenę, tiesa, šiandien jau nebeegzistuojančią.

Egeryje mus pasitiko pilies direktorius p. Csaba Ringert'as kartu su senovine ekipuote pasidabinusiais kariais. Ekspedicijos dalyviai buvo pagerbti muškietos šūviais, nuvilnijusiais virš miesto. Egerio tvirtovės bastionų poternose lankytojai dėl saugumo

reikalavimų neįleidžiami, tačiau mums pasiklysti negrėšė, nes vedžiojo patyrusi gidė. Šiuos požeminius labirintus atmintinai žinojo pilies gynėjai, tai juos XVI a. išgelbėjo nuo turkų antpuolio. Greta tvirtovės stovi namas, kuriame gyveno rašytojas Gėza Gardonis, parašęs garsiąją knygą „Egerio žvaigždės“. Tvirtovės teritorijoje rašytojas G. Gardonis ir palaidotas. Prieš 30 metų P. Normantas su rašytoju Gintaru Patacku aplankė jo kapą, prisimindami didį vengrų rašytoją.

Nakvynė mažame miestelyje Kozarde, „Gold Crown Guesthouse“ svečių namuose, kur mus pasitiko didelis lietuvių draugas, agronomijos specialistas prof. dr. Pal'as Hajas'as su slivovica ir miestelio merės keptais pyragaičiais, mums paliko netikėtumo įspūdį. Pasirodo, čia lankėsi Žemės ūkio rūmų pirmininkas dr. Arūnas Svitojus, su kuriuo ponas Pal'as palaiko draugiškus ryšius. Skverelyje prieš restoraną „Kozardi Vadvirag“ mūsų atvykimo garbei plevėsavu Lietuvos trispalvė, o vakariėnė restorane prilygo karališkiems pietums. Kitą dieną komplekso šeimininkas ir miestelio merė pakvietė mus į ekskursiją. Nuo atstatytos bažnytelės stogo mums rodė apylinkes, greta – restauruojamas piligrimų namas. Pasirodo, pro Kozardą eina piligrimų kelias iš Medjugorjės į Čenstakavą. Turi miestelis ir buities muziejų, kuriame surinkti buities rakandai iš aplinkinių gyventojų.

Holloko etnografinis kaimas 1987 m. įtrauktas į UNESCO paveldo sąrašą, todėl po Kozardo užsukome jo aplankyti. Šis kaimas yra Vengrijos šiaurinėje dalyje ir nuo Budapešto nutolęs apie 100 kilometrų. Gerai apsaugotas supančių kalnų jis išlaikė XIV a. struktūrą, čia niekas nepakito po didžiulio gaisro,

kuris įvyko 1909 m. Namai nedideli, suręsti iš medžio arba moliniai, dengti šiaudais, nendrėmis arba viksvomis. Prie dažno namelio yra gėlynas, primenantis lietuvišką sodybą. Žavu tai, kad šiame kaime gyvenantys žmonės verčiasi vietiniais amatais, taip pat gamina turistams skirtus suvenyrus. Viename namo gale gyvena šeima, o kitame yra mažutė suvenyrų parduotuvė ar kavinukė. Kelis šimtus metrų virš kaimo iškilę romantiški viduramžių pilies griuvėsiai vienvardžiu kaip ir kaimas pavadinimu – „Varnų akmuo“. Deja, laiko kopti į pilį neturėjome, nes išskubėjome į Budapeštą.

Kaskart, kai apsilankau Budapešte, jis man tampa artimesnis ir mielesnis. Pirmą kartą 1989 m., kai pamačiau Prahą, man visi Europos miestai visiškai nublanko, ir Budapeštas atrodė niekaip neprilygstantis Čekijos sostinei. Vis dėlto bėgant laikui ir kaupiantis kelionių patirčiai į pasaulį imi žvelgti kitaip ir vertinimo kriterijai gerokai pakinta. Taigi

trečias kartas nemelavo, pabandžiau savo įspūdžius palyginti su kelionės draugų nuomone, ir ji visiškai sutapo – Budapeštas yra išskirtinis miestas su savo prieskoniu ir „guliašo komunizmo“ kvapu.

„Guliašo komunizmu“ vadinamas periodas, susiformavęs per 10–20 metų nuo Vengrijos 1956 m. revoliucijos. Tai buvo švelnesnė valstybinio kapitalizmo forma su dvigubu simbolizmu, pabrėžiančiu ir išskirtinai Vengrijoje gyvavusio komunizmo savitumą, ir kartu buvusią ideologinę mišrainę. „Guliašo komunizmas“ vengrams sudarė galimybes, kad ir ribotas, siekti geresnio gyvenimo. Tai neliko neįvertinta Vengrijos žmonių, todėl jaučiamas savotiškos nostalgijos dvelksmas.

Lietuvos ambasadoje mus pasitiko įgaliojami ministrė Miglė Jankauskienė, sekretorė Asta Paulauskytė ir P. Normanto bičiulis Sigitas Povilaitis. Susitikime bendravome ir svarstėme, kaip reikėtų pasielgti tvarkant

Su „Lai Vėjumi“ kelyje!

P. Normanto palikimą, aptarėme ir jo atminimo įamžinimą gimtinėje. Lietuvių bendruomenės pirmininkė Valdonė Sakalauskaitė-Mosdoczi papasakojo apie Budapešte gyvenančius lietuvius – jų nedaug, apie 30, visus juos čia atvedė mokslai arba meilė. Vengrai ir lietuviai yra panašaus likimo, abi tautos patyrė daug dramatiškų įvykių, tačiau dabar gyvena laisvoje Europoje. Valdonė pasakojo, kad mišrių šeimų svarbi užduotis – vaikus mokyti kalbėti lietuviškai, todėl buvo sukurtas vaikų klubas, šitaip neprarandamos sąsajos su Lietuva. Galbūt dėl to ji labai nudžiugo pamačiusi dovanas – lietuviškas mūsų klubiečio Gintaro Kaltenio knygeles vaikams apie Rainiuką Pikseliuką ir pradinuką Petriuką. Susitikimo pabaigoje V. Sakalauskaitė-Mosdoczi ekspedicijos dienoraštyje įrašė: „Gero vėjo! Keliautojams lietuvių bendruomenės Vengrijoje įkūrėjo Pauliaus Normanto garbei. Be Pauliaus iniciatyvos, ši lietuvių bendruomenė galėjo ir neegzistuoti. Dėkojame už susitikimą.“

Paskutinę dieną Budapešte lankėmės Vengrijos parlamente. Ekskursiją buvome užsiskę iš anksto, teliko įsigyti bilietus ir gidės buvome vedžijami po bene puošniausius rūmus Vengrijoje. Jie statyti 1884–1902 m., remiantis Londono parlamento pavyzdžiu. Tai įspūdingo dydžio rūmai: jų ilgis 268 m, plotis 123 m, aukštis 96 m, juose net 691 patalpa! Pakilę laiptais patekome į stulbinamo grožio salę, kurią puošė patys garsiausi Vengrijos menininkai. Šonuose – raudono granito kolonos, paauskuotos puošybiniais elementais, didžiulė lubų freska, kurią tapė Karoly'is Lotz'as, – įrengiant šį interjerą panaudota pusė milijono brangakmenių ir 40 kg aukso. Įspūdinga ir Copula salė, kurioje stovi Vengrijos monarchų statulos. Mums

parodytas ir Steponas Batoras, tuometinis Transilvanijos valdovas, vėliau Lietuvos ir Lenkijos karalius. Salės vidury garbės sargybos apsuptyje eksponuojama karaliaus Stepono karūna ir insignacijos. Skeptras, rutulys su palinkusiu kryžiumi ir kardas iš pradžių buvo eksponuojami Nacionaliniame muziejuje, bet 2000 m. jie perkelti į Parlamento rūmus. Pastarieji yra tikras Vengrijos pasididžiavimas ir nepriklausomybės simbolis. Vienoje iš parlamento salių 2006 m. P. Normantui buvo įteiktas Vengrijos Respublikos riterio kryžius.

Višegrado pilis stūkso ant aukšto kalno, nuo kurio atsiveria platus Dunojaus slėnio kraštovaizdis. Tolumoje Uždunojės kalvų grandinės, susiformavusios iš klinčių, dolomitų ir vulkaninių uolienų jos sudaro horstinius masyvus. O Dunojus buvo patvinęs, piktas, nešantis su šaknimis išrautus medžius, kurie bejėgiai, menantys aukštupyje kilusias gausias liūtis, plukdomi į deltą... Vaizdai glostantys sąmonę ir sielą, nuo jų žmogus patiria didelį pasitenkinimo jausmą, – dėl tokių akimirkų kelionės yra išskirtinės. Višegradas nuo Budapešto nutolęs apie 40 km, tai senoji Vengrijos sostinė, kai šalį valdė karalius Karolis I. Tik XV a. pradžioje sostinė buvo perkelta į Budapeštą. Višegrado pilis viduramžiais atliko kelias funkcijas – visų pirma, ji buvo skirta apsaugoti prekybiniams keliams, kurie driekėsi nuo Budos iki Estergomo, taip pat čia buvo įsikūrusi muitinė. Be to, gynybinė pilis saugojo ir visą Dunojaus slėnį. 1991 m. Višegrade pasirašyta keturių valstybių sutartis, kurios tikslas – greičiau integruotis į ES.

Estergomas – dar viena istorinė sostinė, kurioje pakrikštytas ir 1000 m. karūnuotas

pirmasis Vengrijos karalius Šv. Steponas. Ant kalvos neseniai restauruotos X a. pilies fragmentai ir muziejus, tačiau didžiausia vertybė – ant senosios bažnyčios pamatų XIX a. pastatyta Estergomo bazilika, didžiausia Vengrijoje katalikų bažnyčia. Ji tituluota Dievo Motinos ir šv. Adalberto garbei paminėti, o jos lobynas garsiausias visoje Vengrijoje. Iki XX a. čia buvo karūnuojami Vengrijos karaliai. Požeminėje kriptoje ištišas Vengrijos garsenybių panteonas. Nuo bazilikos stogo atsivėrė jau panašūs matyti vaizdai, tačiau jie be galo malonūs ir kiek kitokie, pateikiantys Dunojaus tiltų ir miesto akvareles, nes prieš saulę viskas buvo padūmavę ir atrodė tarsi paveiksle.

Paskutinis oficialus vizitas buvo Šoprono miesto merijoje, čia salėje jau laukė miesto šeiminkas dr. Ciprian'as Fark'as. „Esu įsitikinęs, kad jums patiks miestas ir parsivešite į Lietuvą gerus įspūdžius“, – sakė Šoprono meras. Šis miestas įsikūręs šiaurės vakarų Vengrijoje ir yra pačiame Austrijos pasienyje, tik 60 km jį skiria nuo Vienos. Romėnų laikais šis miestas vadintas Skarbantija, jis buvo Gintaro prekybos kelyje, jungiančiame Baltijos valstybes ir Pietų Europą. Skarbantijos forumas buvo įsikūręs toje pačioje vietoje, kur dabar yra pagrindinė rotušės aikštė. XI a. miestas buvo apjuostas gynybine siena ir pastatyta pilis – jis gavo pavadinimą nuo pilies šeiminko vardo. XVI a. turkai buvo užgrobę Šoproną, tačiau ilgai neišilaikė. Kadangi miestas pasienyje, jis dažnai keliauvo iš vienos valstybės globos į kitą. 1921 m. Šopronė įvyko plebiscitas, kuriame vietiniai gyventojai nubalsavo už pasilikimą Vengrijoje. Būtent šiam įvykiui paminėti bokšto vartai pavadinti „Lojalumo vartais“, juos puošia užrašas „Civitas Fidelissima“ („Ištikimi

piliečiai“). Šalia rotušės stovintis 60 metrų aukščio neorenesansinis bokštas pastatytas ant romėnų laikų pastatų pamatų. Nuo jo atsiveria gražūs miesto ir apylinkių vaizdai. Mieste daug barokinių pastatų, bažnyčių, paminklų. Šopronas yra vienas Vengrijos miestų lyderių, kurie išlaikė savo nepakitusią XVI–XVIII a. išvaizdą. Tuo jis žavus ir mielai lankomas keliautojų.

Balatonas ežeras – vengrų pasididžiavimas. Nors jis labai didelis, užima 600 kv. m plotą, mums, lietuviams, turintiems savo pajūrį, įspūdžio nedaro. Ežeras telkšo tektoninėje įdauboje, Bakonio kalvų papėdėje, ir nusidriekęs iš šiaurės rytų į pietvakarius net 78 km. Su Dunojumi jungiasi Šijo upe – kanalu, tačiau sekus, vidutinis jo gylis siekia apie 3 metrus. Balatonas vengrų labai mėgstama poilsio zona – čia plaukiojama jachtomis, baidarėmis, čiuožinėjama vandens slidėmis. Kesthėjus – tikras kurortinis miestas su visa priklausančia infrastruktūra, gražiais barokiniais Festetičių rūmais. Terminiai šaltiniai – viena iš Vengrijos vizitinių kortelių. Šioje šalyje trykšta per 1 000 geoterminių šaltinių. Nemaža dalis mineralinio vandens versmių trykšta Balatono ežero, praminto Vengrijos jūra, apylinkėse, kurios vasarą itin populiarios tarp atostogautojų. Viena žymiausių versmių Balatono apylinkėse yra Hevizas, ji suformavusi natūralų gydomojo vandens ežerą. Ši vieta nuo Budapešto yra už dviejų valandų kelio automobiliu. Hevizo kurortas buvo įkurtas XIX a., o šiandien unikalūs ežeras pritraukia tūkstančius trokštančiųjų pasimėgauti jo gydomųjų savybių turinčiu vandeniu.

Kai keliauji motyvuotai, žinodamas konkrečių tikslą, visuomet kelionė teikia daugiau

Šioje kelionėje aplankėme šešias valstybes ir tiek pat jų sostinių. Europa yra be galo graži, įdomi ir įvairi.

gilesnių žinių ir leidžia išsamiau patyrinėti šalį. Vengrija mums atsiskleidė naujomis, ryškesnėmis spalvomis, skoniais ir pojūčiais. Vengrai europiečiai, tik atrodo uždari, tačiau, artimiau bendraujant, šilti ir draugiški žmonės. Kitokia kultūra, tačiau ji mums artima, nes mus sieja ir bendra istorija, kai Jogailaičiai buvo Vengrijos valdovai, o vėliau Steponas Batoras tapo ir mūsų karaliumi. Šv. Vladislovas yra Vilniaus katedros globėjas. Jis buvo Vengrijos karalius (Szent László) (1040–1095). XII a. kanonizuotas valdovas tapo karaliaus riterio ir kartu šventojo idealu. Priimdamas krikštą XIV a. šio vengrų karaliaus vardą pasirinko Lietuvos ir Lenkijos valdovas Jogaila.

Ekspedicijos dalyvė, švietimo analitikė ir istorikė Jūratė Litvinaitė sakė: „Lietuvos ir Vengrijos istorija turi nemažai bendrumų. Istorija – vienas iš veiksmių, formuojančių

tautų sąmonę, mentalitetą, tradicijas. Galbūt dėl to nesunku pastebėti tam tikrus vengrų ir lietuvių panašumus. Temperamentas, svetingumas, vaišingumas – bendros savybės. Didžiavimasis savo namais, paveldu, laukais, ūkiais – atpažįstamos savybės ir lietuviams, ir vengrams. Gal dėl to taip lengva lietuviui ir vengrui bendrauti, netgi tapti artimais draugais. Ypač tai palengvina vengrų šiltumas ir atvirumas – kelionės metu buvo keletas situacijų, kai gatvėje priėję vengrai pasakydavo komplimentą – nuoširdžiai, be pašalinių minčių. Pasako gerą žodį, priima padėką ir nueina. Dalykai, kurie trumpam sutrikdo, bet – paskui būna malonios savijautos užtaisais kelioms dienoms.“

Po Vengrijos mūsų kelias per Kroatiją nusidriekė į Balkanus. Aplankėme Adrijos pajūryje įsikūrusį Splitą ir senuosius imperatoriaus Diokletiano rūmų griuvėsius, kurie

įtraukti į UNESCO saugomų paminklų sąrašą. Toliausias mūsų taškas buvo Bosnijoje ir Hercegovinoje esanti piligriminė vieta Medjugorjė. Įvažiavę į miestelį apie 17 val. pasimetėme tarp siaurų gatvelių. Išsibarsnę lyg žydo bitės, kopėme į kalvą per siaubingas vulkaninės kilmės uolas – akmenis, kur galima greitai ir koją išsisukti. Eiti nėra ekstremalu, tačiau be lazdų pavojinga, tad kiti kopė basomis... Gal taip ir geriausiai, nes pėda jaučia nugludintą uolienu paviršių. Tikslą pasiekiau vienas, nebežinodamas, kur dingo draugai. Čia atviroje vietoje ant postamento stovinti Švč. Mergelės Marijos statula, balta, aptverta kuklia, šešiakampės formos tvorele. Žmonių nėra daug: vieni šalia klūpi ir tyliai meldžiasi, antri sutūpę ant akmenų murma pusiau balsu. Žvelgiu į besileidžiančią už Dinarų kalnų padūmavusią saulę, sieloje džiugi ramybė – prieš 40 metų čia šešiemis vaikams apsiereiškė Dievo Motina. Kasmet čionai atvyksta tūkstančiai tikinčių piligrimų ir visiškų ateistų, ir visi jie vienu balsu sako, kad ši vieta turi tai, ko žodžiais paaiškinti nepavyksta. Kartą man vienas kunigas apie šventvietes yra sakęs: „Šventa vieta yra ta, kuri savaime energetiškai stipri ir joje būti gera. Kitas atvejis, kai žmonės maldomis šią vietą padaro sakralią – minčių ir jausmų sanauka sukuria ypatingą agregatą.“ Oficialiai Medjugorjė Vatikano nepripažinta, nes trūksta šventumo įrodymų...

Kita įdomi, tačiau kontroversiška vieta 171 km nutolusi nuo Medjugorjės. Tai Visokas, žinomas kaip Bosnijos piramidžių vieta. Viskas prasidėjo nuo 2005 m., kai tyrinėtojas Semir'as Osmanagić'as paskelbė Bosnijoje atradęs seniausias pasaulyje piramides, kurios kaip ir Centrinėje Amerikoje yra padengtos storu sluoksniu žemės. Tyrėjas atvyko

iš Amerikos, turėjo savo kapitalą, kurį investavo į mokslininkų ekspedicijas. Buvo padaryta milžiniška reklama, netgi žurnalas „National Geographic“ ir „Discovery“ TV kanalai ėmė rodyti šį naują fenomeną. Galiausiai mokslininkai nieko įrodančio apie civilizacijos artefaktus nerado ir paskelbė Bosnijos piramides egzistuojančias tik Semiro fantazijoje.

Norėjome patys pajusti savo kailiu, kas yra kas... Pradėjome pažinti su Visoku, pirmiausia aplankydami požemius, kurie tariamai galėjo vesti po piramidėmis. Čia mums nusišypsojo laimė ir sutikome patį Semirą. Sužinojęs, kad esame žurnalistai, iš karto kitus reikalus atidėjo ir surengė mums pažintinę paskaitą apie savo hipotezes. Semiras turi kažką hipnotizuojančio – jo mintys teisingos, šviesios ir pagrįstos mokslu, tai kodėl juo netikėti? Svarbiausia, kad jis pats

Dienoraštis visada šalia. Nuotraukoje šių eilučių autorius – Gerimantas Statinis.

Vengrijoje, Nyredhazos mieste, kuriame gyveno Paulius Normantas, lietuvių ir vengrų iniciatyva pakabinta lenta, įamžinusi žymiojo keliautojo, žurnalisto ir fotografo atminimą.

Raimondo Puišio ir Vladimiro Davydovo nuotr.

šventai tiki savo versija ir įtikino tūkstančius žmonių iš viso pasaulio. Visokas – iš tiesų neeilinė vieta, čia stipri energetika, graži kalvota gamta, o viena kalva Visočica tikrai taisyklingos piramidės formos ir netgi aerofotografija liudija apie „geofizines anomalijas“ – abi kalno pusės yra visiškai tiesios ir suformavusios vienodus kampus. Visa tai leidžia kurti visokias prielaidas ir daugelis skeptikų, netgi mano kolegų žurnalistų, sakė: „Kaip tu čia pakliuvai ant kabliuko?“ Mane žavi ne tik gamta, istorija ar žmonės. Man įdomūs ir reiškiniai, kurie tampa socialiniu fenomenu, traukiančiu žmones įsitikinti savo kailiu, ar tai nuo žmogaus, ar nuo Dievo. Galų gale tiek Šilmanas, atradęs Troją, tiek Karteris, atkasęs Tutanchamono kapą, savo atradimus padarė priešingai skeptikų prognozėms. Gal S. Osmanagic’as yra didysis atradėjas ir tik laiko klausimas, kada tai įvyks?

Šioje kelionėje aplankėme šešias valstybes ir tiek pat jų sostinių – Europa be galo graži, įdomi, skirtinga ir įtraukianti. Pauliaus pasaulėvaizdis aiškus – jis buvo laisvas nuo daugelio mus sukaustančių kasdienio gyvenimo dalykų: darbo, šeimos, namų rūpesčių. Jis viską paaukojo dėl kelionių ir laisvės, jo namai visą laiką buvo kelyje, o namuose jis – tik pakeleivis. Svarbus momentas – Pauliaus išsilaisvinimo kelionių dvilypumas. Kuo daugiau jis keliavo ir kuo daugiau pasaulio aprėpdavo, tuo svarbesnė jam atrodydavo gimtinė. Todėl mūsų ekspedicija ir prasidėjo nuo jo gimtosios Papilės, nuo vieno kapo ir tęsėsi prie kito kapo į Vengriją. P. Normanto palikti pėdsakai – tai 100 000 fotografijų, kuriose užfiksuoti jo santykiai su žmonėmis, realios ir įsivaizduojamos istorijos, paliktos žmonių širdyse. Šie pėdsakai padeda suvokti ir lietuvių kultūros ženklus, siejančius mus su kitomis tautomis, atspindinčius mūsų dvasinį gyvenimą, leidžiančius pajusti laisvo vėjo – Lai Vėjaus dvelksmą. Ekspedicijos tikslas buvo neleisti užmarštin nugrimzti tikro Pasaulio piliečio, didžio lietuvių kelionių menininko, klajonių antropologo ir fotografijos filosofo P. Normanto atminimui. Jis nepelnytai užmirštas Lietuvoje ir paliktas likimo valiai, kaip tas medinis kryželis ant jo kapo, besmengantis vis gilyn į žemę...

Dėkojame Vengrijos ambasadai Lietuvoje už bendradarbiavimą, paruoštą maršrutą ir paramą įamžinant Pauliaus Normanto atminimą Vengrijoje.

RE M I A

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

EŽF prezidento M. B. Bjeregardo viešnagė

Svečių ir jį lydėjusį LŽS pirmininką D. Radzevičių priėmė kultūros ministras Simonas Kairys.

Liudo Masio nuotr.

Du kartus Lietuvoje šiemet viešėjo Europos žurnalistų federacijos (EŽF) prezidentas Mogensas Blicheris Bjeregardas (Mogens Blicher Bjerregård). Tiesa, pirmasis vizitas dėl COVID-19 epidemijos buvo virtualus.

Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komiteto iniciatyva gegužės 6–7 d. Vilniuje vyko tarptautinė konferencija „Šiandienos informacinio lauko iššūkiai ir galimybės palaikyti Lietuvos žiniasklaidos nepriklausomybę bei profesionalumą“. Joje aktualizuotas veiklos gairių, kurias numatė 2017 m. prie Kultūros ministerijos įkurta Medijų taryba, įgyvendinimas (medijų finansavimas, kai kurie savireguliacijos klausimai ir kt.). Pranešimą nuotoliniu būdu skaitė ir M. B. Bjeregardas.

Rugpjūčio mėnesį EŽF prezidentas buvo Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) svečias. Jis susitiko su Sąjungos vadovybe, susipažino su jos veikla, Lietuvos žurnalistų laisvėmis ir teisėmis, problemomis. Pasikeista nuomonėmis aktualiais Tarptautinės žurnalistų federacijos ir EŽF veiklos klausimais.

M. B. Bjeregardas domėjosi A. Lukašenkos persekiojamų ir Lietuvoje prieglobstį

radusių Baltarusijos žurnalistų padėtimi, susitiko su režimo uždraustos Baltarusijos žurnalistų asociacijos atstovais.

Svečių ir jį lydėjusį LŽS pirmininką D. Radzevičių priėmė kultūros ministras Simonas Kairys.

Mogensas Blicheris Bjeregardas (g. 1957 m.) – laisvas danų žurnalistas. 1999–2015 m. Danijos žurnalistų sąjungos pirmininkas, nuo 2013 m. – Europos žurnalistų federacijos prezidentas. Jis taip pat yra UNESCO Tarptautinės komunikacijų vystymo programos tarybos ir biuro narys, Tarptautinio medijų rėmimo fondo viceprezidentas, Europos centro „Už spaudos ir medijų laisvę“ vadovybės narys ir kitų tarptautinių nevyriausybinų organizacijų aktyvus veikėjas.

Parengė Domas Šniukas

Viena diena iš karo zonos

Arūno Sartanavičiaus nuotr.

Ričardas Lapaitis,
karo žurnalistas

2021 m. Lietuvos žurnalistų sąjungos nariams Arūnui Sartanavičiui ir Ričardui Lapaičiui įteiktas Azerbaidžano žmogaus teisių gynimo komiteto apdovanojimas už vaizdo ir fotoreportažus, straipsnius apie karo niokojamo Kalnų Karabacho gyvenimą. Žurnalistai karo zonoje kartu su kitais kolegomis kūrė ir dokumentinį filmą „44“. Pateikiame jų įspūdžius iš karinio konflikto zonos bei pokalbį su kolega italų, taip pat karo žurnalistu.

Tai nutiko visai neseniai. Dar šią vasarą. Klaidingai manoma, jog karinių veiksmų nutraukimas atneša taiką. Būtent pokaris – pats sunkiausias ir pavojingiausias laikas ten dirbančiam karo žurnalistui. Diversantų grupės, elementarių gyvenimo sąlygų nebuvimas sukelia tikrą chaosą ir nepasitikėjimą. Žmogus žmogui tampa priešu.

Tąkart mes dirbome karo išdegintoje zonoje Karabache. Lietuvių žurnalistų tikslas buvo įamžinti tai, ką palieka žmonių neapykanta.

Matėme sunaikintus miestus ir kaimus. Ir ne tik sprogimų. Naikinta specialiai. Tarsi mečetės, cerkvės, kultūros objektai būtų kalti

dėl žmonių nesantaikos. Iki pamatų sunaikinta viskas, kas turėjo atitekti ateinančioms kartoms. Visi amžius skaičiuojantys pastatai priminė apokaliptinius vaizdus, kuriuos paprasti žmonės mato tik filmuose.

Agdamo mieste aplankėme kapines. Tai, ką išvydome, atėmė žadą: visi kapai perkasti. Mėtėsi šunų apgraužti žmonių kaulai. Mums paaiškino, jog vandalai ieškojo auksinių papuošalų, replėmis lupinėjo auksinius dantis. Vėliau taip ir paliko viską likimo valiai.

Jausmas buvo toks, tarsi tai būtų sapnas. Lyg viso to nėra ir negali būti. Tik mūsų kameros visa tai fiksavo. Galbūt buvome paskutiniai XXI a. vandalizmo ir visiško nužmogėjimo šiose vietose liudininkai.

Diena vis dar nesibaigė, ir mes paskendę savo mintyse keliavome niekieno žemėje. Pakeliui matėme pamuštus tankus. Sudegintus kaimus ir alkanus, iš bado krintančius šunis ir kates. Jie žmogaus akimis žiūrėjo į mus prašydami pagalbos.

Kartais matėme bėgančius vienišus arklius. Ar praskrendantį erelį. Jei ne šios gyvos būtybės, atrodytų, jog patekome į kitą planetą, kur viskas pasmerкта mirčiai ir nežinomybei. Tos nežinomybės ir mumyse buvo daug... Paskendom savo išgyvenimuose ir mintyse. Kas kaltas? Kas geras ar blogas? Jau neteko prasmės. Kiaulės suvartytos į mečetas. Iš atminimo paminklų su mirusiųjų vardais išklotos gyvuliams laikyti skirtų gardų grindys. Pripratom?... Jei tik galima prapasti prie mirties ir žmonių neapykantos.

Visada bandai rasti kažką gražaus, nepaprasto. Kas leistų pasilikti tikėjimą. Bet kasdienybė

buvo tokia ir ji nenorėjo keistis. Šioje krauju aplaistytoje Kalnų Karabacho žemėje per 44 dienas žuvo per 10 tūkst. jaunų vyrų. Iš abiejų pusių. Apie tai nori ar ne, vis vien galvoji. Mirtis yra stipri kaip ir gyvenimas. Su vienu ir su kitu tenka susidraugauti. Ir vienas ir kitas turi savo tiesą. Ir niekam nesvarbi tavo tiesa... Bent čia.

Jau vakarėjo, o mes dar buvome kelyje. Jauni vyrai. Juokavome. Tarp jų buvau vyriausias. Staiga pamačiau tarsi viziją. Vizija buvo baisi. Per daug metų karinių konfliktų zonoje tarsi pradėdi regėti trečiąja akimi. Juokas ir pokštai staiga liovėsi. Siauras keliukas, vedantis Irano sienos link. Atrodo, pasiklydome. O čia pasiklysti nevalia.

Ir tarsi mano mintis išgirdęs vairuotojas sustojo. Sustojo ir laikas šioje dykvietėje, kurioje nėra jokių gyvybės ženklų. Vairuotojas išlipo ir atidžiai žiūrėjo į kelią. Mūsų operatorius Arūnas filmavo. Minos. Štai kas kėlė nerimą. Vėliau Arūnas man pasakys: atrodo, ją mačiau... Buvo likę vos keli metrai. Prieš mums atvykstant žuvo žurnalistai, užvažia- vę ant tokios minos.

Labai atsargiai važiavome atbuline eiga. Ilgai ir keistai. Tarsi grįžti savo pėdomis. Tada labai atsargiai apsisukome. Mirtis liko stovėti už mūsų. Buvo taip tylu. Nė vieno paukščio danguje. Tik artėjantis vakaras ir tamsa viduje. Vėliau mums pasakys, jog 4 milijonai minų vis dar laukia savo aukų. Keturi milijonai nežinios, ašarų ir amžinybės.

Viskas kažkada baigiasi. Bet tos keistos gyvenimo ir mirties akimirkos vienos dienos karo zonoje lieka amžinai...

Karai paveikia kartų kartas

Arūno Sartanavičiaus nuotr.

Arūnas Sartanavičius

Žmonių likimai karo nusiaubtose zonose – skaudi ir aktuali tema, dominanti daugelį žurnalistų, rašytojų. Keliaujant į karo zonas tenka susipažinti ir su kolegomis iš kitų šalių, kurie yra sukaupę įdomią karo žurnalistikos patirtį, turi savitą požiūrį. Vienas jų – italų žurnalistas, rašytojas Simone'as Zoppellaro'as, su kuriuo susipažinome Kalnų Karabache prieš penkerius metus.

Apie šio konfliktinio regiono problemas jis yra parašęs dvi knygas „Armėnija šiandien“ (it. „Armenia oggi“, 2016 m.) ir „Il jazidų genocidas“ (it. „Il genocidio degli yazidi“, 2017 m.), karo žurnalistikos temomis bendradarbiauja su keliomis Italijos ir Europos žiniasklaidos priemonėmis. 2016 m. apdovanotas Kalnų Karabacho valdžios institucijų medaliu už

savo pirmąją knygą „Armėnija šiandien“, kuri buvo išversta ir į armėnų kalbą.

Susipažinę su Simone'u kartu dirbdami tarptautinėje žurnalistų komandoje Karabache 2016 m. iki šiol palaikome ryšius. Padiskutuojame ir apie karo žurnalistiką, regioną, kuriame abu ne kartą lankėmės ir dirbome.

Simone'ai, kaip patekote tarp karo žurnalistų?

Į šią sritį įsitraukiau dar studijuodamas universitete. Jau tuo metu sutelkiau dėmesį į Artimuosius Rytus ir Kaukazą. Vertėtų pridėti, kad aš nelaikau savęs karo žurnalistu. Aš su tuo susidūriau, kai baisūs karai užklupo žmones ir vietas, apie kurias daug žinojau ir mylėjau ir kur aš gyvenau daugelį metų, kol neprasidėjo kariniai konfliktai.

Aš net kritikuoju karo žurnalistiką, nes ji, deja, negali papasakoti apie žaizdas, kurias palieka šie karai: atimtas gyvybes ir patirtas traumas, ne tik besitęsiančias visą gyvenimą, bet ir paveikiančias ištisas kartas.

Kas paskatino vykti būtent į šią karinio konflikto teritoriją?

Artimuosius Rytus ir Kaukazą sieja gilus ir senas ryšys su Europa. Jį studijuoti ir

pažinti taip pat reiškia suprasti ir save: didįjį politikos žaidimą, kuris, deja, padarė ir didžiulę žalą. Taip pat tai galimybė giliau suvokti istoriją, kuri suformavo mūsų požiūrį į pasaulį, – pagalvokime apie Abraomo religijas.

O Kaukazas – tai ne tik karai, režimai, politika. Tai žemės, kurios ir šiandien kuria savitą kultūrą.

Lankote karo zonas, kurių vaizdai nepalieka abejingų. Kas labiausiai jaudina?

Įsimena tie vaizdai, susitikimai ir veidai, kurie lieka su mumis amžinai, net jei žinome, kad liudytojas nukencia daug mažiau nei tie, kurie išgyvena karą.

Pastarųjų metų realybė, kai jauni žmonės buvo išsiųsti tarsi į skerdyklą dėl kažkokios vėliavos ar tariamos religijos, dar kartą priverčia susimąstyti apie mūsų istoriją, apie du pasaulinius

Publikacijos autorius Arūnas Sartanavičius su italų žurnalistu Simone'u Zoppellaro'u Kalnų Karabache 2016 m.

Kalnų Karabachas. Fotografijose iš karo zonos svarbu detalės, kurios dažnai būna iškalbingesnės negu žodžiai.

karus sukėlusius tironus, genocidą ir milijonus mirusiųjų Europoje, kur gimiau ir gyvenu.

Galbūt turite savo herojų, žmogų, kurio istorijos negalite nutylėti?

Žmonijos teisieji, kurie priešinosi tamsiausių istorijos įvykių akivaizdoje. Jie nebuvo šventieji ar didvyriai, jie niekuo nesiskyrė nuo kitų vyrų: pagalvokite, pavyzdžiui, apie Schindlerį. Tiesiog dėl pačių įvairiausių priešasčių šios asmenybės jautė impulsą riziukuoti savo gyvybėmis dėl solidarumo.

Tiesa, jie padarė ir klaidų, patyrė prieštaravimų ir apribojimų, kaip ir mes visi. Ir vis dėlto, skirtingai nei beveik visi kiti, šie drąsuoliai intuityviai ir drąsiai rėmėsi bendražmogiškėmis vertybėmis padėti kitiems.

Apie ką pasakojote savo knygoje?

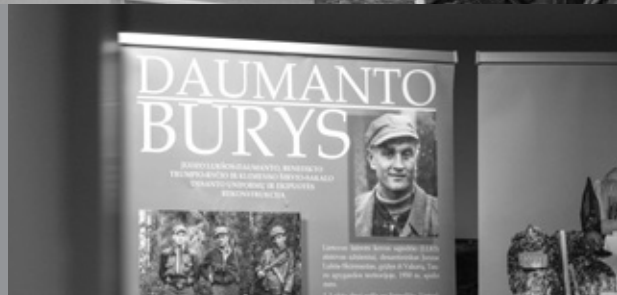
Pirmoji, išleista 2016 m., yra apie šią dieną Armėniją ir pernai vėl įsiplieskusį Kalnų Karabacho konfliktą. Tai studijų ir dvejų metų darbo karo zonoje rezultatas.

Joje pasakojama apie šių kraštų grožį, bet kartu ir apie prieštaravimus: korupciją, nacionalizmą, sukėlusį humanitarines katastrofas abiejose konflikto pusėse.

Antroji, išleista po metų, pasakoja apie „Islamo valstybės“ 2014 m. įvykdytą genocidą prieš jazidų mažumą. Ji prasideda nuo susitikimo su Nadia Murad, kuri vėliau taps Nobelio taikos premijos laureate, interviu ir susitikimų Vokietijoje, kur gyvena daug jazidų pabėgėlių, ir Irako Kurdistano, kur įvyko šis genocidas. Tai nusikaltimas, kurį, deja, retas iš mūsų gebėjome atpasakoti ir kurio padariniai toli gražu nesibaigė.

Galingiausias partizano Juozo Lukšos ginklas – plunksna

Tauragės krašto muziejaus „Santaka“ Tremties ir rezistencijos padalinyje vykusio renginio, skirto J. Lukšai pagerbti, akimirka. Karo istorijos rekonstruktorių klubo „Partizanas“ vadovas Ramūnas Skvireckas atsivežė ir pristatė visoje Lietuvoje garsią parodą „Daumanto būrys“.

Juozo Petkevičiaus nuotr.

Eglė Červinskaitė,

Tauragės krašto muziejaus „Santaka“ direktorė

2021-uosius Lietuvos Respublikos Seimas paskelbė Juozo Lukšos-Daumanto metais jo gimimo 100-mečio ir 70-osioms mirties metinėms paminėti. Legendinio partizano atminčiai skirti renginiai nuvilnijo per visą šalį, apie jo indėlį į Lietuvos laisvės kovas buvo kalbama konferencijose, rengiamos gyvos ir virtualios parodos, visuomenei pristatyti Lietuvos ypatingajame archyve saugomi dokumentai, nuotraukos, kita istorinė medžiaga. Tauragės krašto muziejus „Santaka“ savo Tremties ir rezistencijos padalinyje taip pat surengė minėjimą, skirtą J. Lukšai, – pagrindinės spaudos redaktoriui, plunksnos virtuozui ir Lietuvos partizanų valstybės architektui, žmogui, bent du kartus pralaužusiam geležinę uždangą.

*Juozas Lukša-Daumantas Prancūzijoje. Tikėtina, kad užfiksuotas rašantis knygą „Partizanai“.
Kauno rajono Garliavos Juozo Lukšos gimnazijos archyvo nuotr.*

Legendinio desanto pėdsakai

Renginį organizavome ne tik dėl to, jog Seimas 2021-uosius yra paskelbęs J. Lukšos-Daumanto metais. Nedaug kas žino, kad šio Lietuvos partizano, desantininko viena kovos istorijos gijų veda ir į Tauragės apylinkes. Nusprendėme ją papasakoti, siekdami didinti jaunosios kartos susidomėjimą Laisvės kovomis ir jų herojais. O J. Lukša-Daumantas – visame pasaulyje žinomas kaip žmogus, tiek tiesiogiai, tiek savo plunksna pralaužęs geležinę uždangą, besąlygiškai mylėjęs Tėvynę, simboliškai vadinęs ją savo pirmąją mylimąją – žmonai Nijolei teko antroji vieta. Tai žymiausias partizanas Lietuvoje, istorinė pasipriešinimo okupacijai legenda.

Įdomu tai, jog 1950-ųjų rudenį J. Lukšos desantas buvo atskraidintas į Tauragės

apylinkes, Tyrelio mišką. Partizanai tuomet prarado konteinerį su būtiniaisiais daiktais ir ryšio įranga. Šios vietos neseniai entuziastingai ieškojo mūsų Tremties ir rezistencijos muziejaus vedėjas Raimondas Matemaitis, jam talkino Žygaičių partizaninės istorijos tyrinėtojas, miškininkas Jonas Nairanauskas. Jiems pavyko miško kvartalo tikslumu nustatyti galimą desanto vietą, tad šis žemėlapis taip pat buvo pristatytas renginio dalyviams. Susitikimo muziejuje metu išgirdome tik vietiniams žygaitiškiams žinomas istorijas apie iš parašiuoto medžiagos siūtas sukneles, vaikus, pavaišintus tuomet stebuklu atrodžiusia kramtomąja guma.

Į renginį pakviestas karo istorijos rekonstruktorių klubo „Partizanas“ vadovas Ramūnas Skvireckas atsivežė ir pristatė visoje Lietuvoje garsią parodą „Daumanto būrys“. Klubui pavyko atkurti daugelį autentiškų

asmeninių J. Lukšos-Daumanto, Benedikto Trumpio-Ryčio ir Klemenso Širvio-Sakalo daiktų, desanto uniformas ir ekipuotę, desanto krovinį, ginkluotę. Dalį šių artefaktų pamatė ir Tauragės tremties ir rezistencijos muziejaus lankytojai.

Rezistencijos istorijos tyrinėjimai – labai svarbi Tremties ir rezistencijos muziejaus veiklos dalis, muziejiniškai su užsidegimu gilinasi į šio laikotarpio paslaptis. Didindami susidomėjimą herojų istorijomis tikime, jog tai – geriausia priemonė šiais neramiais laikais pilietiškumui ugdyti, piliečių atsparumui dezinformacijai užtikrinti. Todėl svarbu partizaninio karo istoriją nagrinėti įvairių disciplinų rakursais. Šiame straipsnyje bus gilinamasi į

Knygos „Partizanai“ pirmojo leidimo viršelis, Čikaga.

Kauno rajono Garliavos Juozo Lukšos gimnazijos archyvo nuotr.

J. Lukšos-Daumanto, kaip pagrindinės spaudos redaktoriaus bei rašytojo, amplua.

Plunksna – tarp galingiausių ginklų

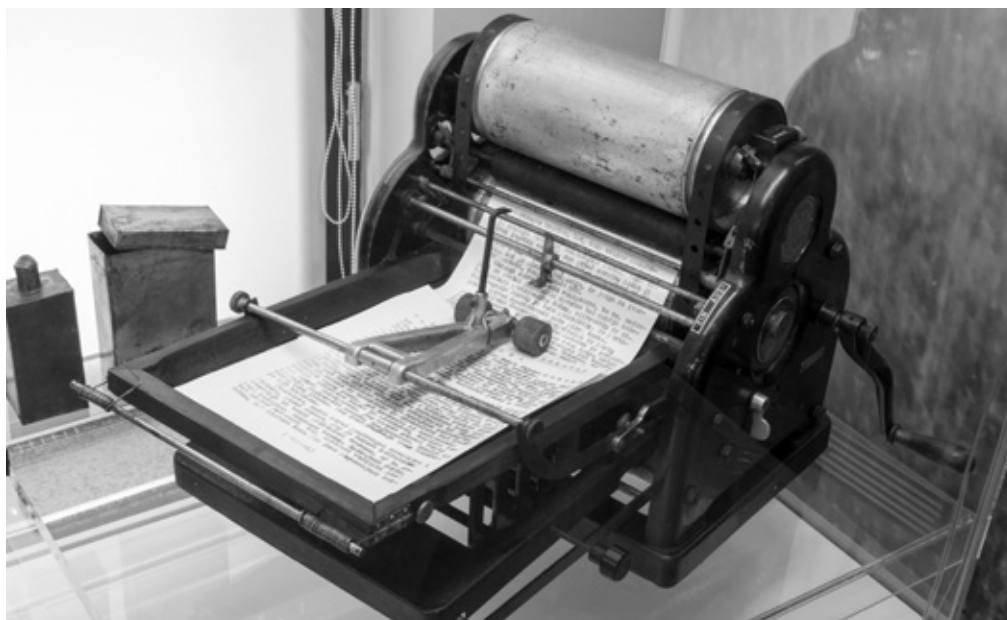
Kaip neseniai publikuotoje apybraižoje teigė istorikas, filosofas Kęstutis K. Girnius, J. Lukša-Daumantas buvo neeilinis partizanas bent dviem aspektais.

„Nė vienas kitas partizanas neturėjo tiek daug skirtingų užduočių bei iššūkių ir tiek mažai laiko praleido įprastinėje vadovavimo grandyje, laipsniškai kildamas į vis aukštesnes pareigas“, – rašo K. Girnius.

Pasak istoriko, J. Lukšos-Daumanto veikla apėmė platų pagrindžio pasipriešinimo vaidmenų spektrą dėl to, kad, skirtingai nuo kitų partizanų vadų, J. Lukša pastoviai nepriklausė kuriam nors vienam daliniui, o jo pagrindinis indėlis į laisvės kovas nebuvo susijęs su ginklu.

Ryškiausias žymes Lietuvos partizaninio pasipriešinimo istorijoje J. Lukša-Daumantas paliko inicijuodamas spaudos leidybą ir informacijos platinimą, megzdamas ryšius su Vakarais bei ten nušviesdamas sovietinių represijų masą, kovodamas su dezinformacija.

J. Lukša-Daumantas suprato žodžio jėgą ir reikšmę, be to, turėjo išskirtinį talentą valdyti plunksną. 1945 m. lapkričio mėnesį, vos įstojęs į Tauro apygardos partizanų gretas, ėmėsi informacijos apie pasipriešinimą sovietinei okupacijai platinimo. Jo talentus ir drąsą įvertino ir partizanų vadovybė, 1946 m. pradžioje J. Lukša buvo oficialiai

Vokiškas rotatorius. Lietuvos partizanų naudotas antisovietinei spaudai dauginti XX a. 4–5 dešimtmečiais. Vytauto Didžiojo karo muziejaus skaitmeninis eksponato atvaizdas.

paskirtas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės Spaudos ir propagandos skyriaus viršininku.

Anot partizanų istorijos tyrinėtojo, žurnalisto Ričardo Čekučio, tokie informacijos arba spaudos ir informacijos, informacijos ir propagandos skyriai 1946–1947 m. jau buvo įkurti visų Lietuvos partizanų apygardų štabuose, mat partizanams ideologinė kova buvo itin svarbi. Tauro apygardos statute aiškiai išdėstytos minėtų skyrių funkcijos: „<...> spauda ir gyvu žodžiu informuoti lietuvių visuomenę apie esamą vidaus ir užsienio politiką, stiprinti dvasinį lietuvių atsparumą prieš naudojamą bolševikų komunistų smurtą ir ugdyti prieš mūsų tautos prispaudėją rusišką komunizmą-bolševizmą ir kitus lietuvių tautos priešus kuo didžiausią atsparumą“.

Neabejojama, jog pagrindžio spauda buvo pagrindinis ir bene vienintelis partizanų

kovos su sovietų politine propaganda ir dezinformacija įrankis. Pagrindžio spaudos reikšmę iliustruoja paties J. Lukšos teiginys knygoje „Partizanai“. Anot jo, gyventojai gaudyte gaudė pagrindinę spaudą, o bolševikinių laikraščių visai neskaitė. Su tuo sutinka Laisvės kovų tyrinėtojai N. Gaškaitė-Žemaitienė, R. Čekutis bei kiti autoriai. Sovietų valdžios struktūros buvo meistriškai įvaldžiusios politinės agitacijos priemones bei įnirtingai jas platino, o viena svarbiausių buvo spauda. Joje agituota už bolševikinę sistemą, o partizaninis karas ignoruotas.

Kovoti su propaganda buvo galima tik leidžiant alternatyvią spaudą ir platinant ją visais įmanomais būdais – neretai tuo, nepaisydami rizikos žūti (už partizanų spaudos platinimą grėsė kankinimai ir mirtis), užsiimdavo pilietišką jaunimas, moksleiviai ir studentai, kuriems talkindavo mokytojai, pagrindinės krikščioniškos organizacijos,

partizanų ryšininkai. Pogrindinė spauda ne tik nušvietė Partizanų valstybės reikalus, svarbiausius Laivės kovų įvykius, bet ir palaikė viltį. Spausdinami atsišaukimai ragino tikėti, kad Lietuva vėl bus laisva, kvietė nepasiduoti okupanto kumščiu, deklaravo pagrindinį partizaninės kovos tikslą – atkurti nepriklausomą demokratinę Lietuvos valstybę. Be to, anot R. Čekučio, daugiausia vietos partizanų spaudoje užėmė tarptautinių įvykių apžvalgos, kurios stiprino tikėjimą, jog pokyčiai įmanomi, žadino optimizmą.

Kovojo su sovietine propaganda

Kaip rašo R. Čekutis, pogrindžio leidyba reikalavo didžiulių pastangų ne tik dėl nuolatinės grėsmės iš partizanų medžiojančių enkavedistų, bet buvo ir techniškai sudėtinga: „Beveik nebuvo tokių dalykų, dėl kurių nekiltų rūpesčių, – reikėjo naujų matricų, rotatorių, spaudos dažų, radijo aparatų, popieriaus, spausdinimo mašinėlių, taip pat naujų darbuotojų, ryšininkų bei platintojų. <...> Sunkiausiai partizanams sekėsi gauti spausdinimo priemonių. Jas sovietinis saugumas kontroliavo itin griežtai, todėl rotatorius ar šapirografus partizanams teko gamintis patiems. Aplinkiniams daliniams jie platino gamybos technologijas, brėžinius.“ Didžioji dalis partizanų spaudos būdavo pagaminama šapirografais, mat ši technologija leisdavo išspausdinti keletą tūkstančių egzempliorių.

Kaip teigia K. Girnius, partizanų spauda išsilaikė iki 1952 m. ir net vėliau: „Paspriešinimo saulėlydyje partizanai iš esmės atsisakė kovinių operacijų, likusias jėgas skyrė spaudai ir žmonių informavimui.“ Anot jo, svarbu tai, jog pats J. Lukša įtikino žurnalistą Julijoną Būtėną

grįžti į Lietuvą, nes paskutiniaisiais pasipriešinimo metais gebėjimas valdyti žodį, ko gero, buvo svarbesnis negu gebėjimas valdyti ginklą.

Vėliau, jau nuslopinus ginkluotą pasipriešinimą, bolševikai, suprasdami, jog partizanų ginti idealai lietuvių širdyse vis dar gyvi, o Laisvės kovos tapo tautos pasididžiavimu, ėmė sleisti iškraipytus faktus bei begėdiškai juodinti Laisvės kovotojus. Pavyzdžiui, 1959 m. liepos mėn. „Vilniaus tiesoje“ pradėta spausdinti apybraiža „Vanagai iš anapus“, juodinanti patį J. Lukšą. Jos pagrindu vėliau buvo išleista ir knygelė.

Partizanų pogrindinės leidybos mastus rodo sovietų jėgos struktūrų iš bunkerų paimta technika: remiantis KGB dokumentais, 1944–1952 m. laikotarpiu paimta 577 rašomosios mašinėlės ir spaudos dauginimo aparatai, 1952–1953 m. laikotarpiu – 57 dauginimo aparatai, tarp jų 2 savadarbės spausdinimo staklės, 3 rotatoriai, 2 šapirografai, 50 rašomųjų mašinėlių. Tokio pogrindinės leidybos masto pagal šalies plotą ir gyventojų skaičių nebuvo kitose nacių Vokietijos ar SSRS okupuotose šalyse. Iš viso, anot rezistentų Alberto Ruzgo, sudariusio pogrindinės spaudos leidinių sąvadą, antruoju sovietmečiu Lietuvos partizanai leido 107 pogrindinius periodinius leidinius. 1947 m. bent po vieną leidinį jau leido visos partizanų apygardos.

„Lietuvi, brangink pogrindžio spaudą, nes ji kainuoja kraują“

J. Lukša-Daumantas pats inicijavo ir redagavo du pogrindinės spaudos leidinius: pietų Lietuvos partizanų laikraščius „Kovos keliu“ (1946–1948) ir „Laisvės žvalgas“

Tauro apygardos laikraštis „Kovos keliu“, Nr. 9, 1946 m. liepos 10 d. Originalo faksimilė. Laikraščio redaktoriumi ir leidybos organizatoriumi buvo Juozas Lukša.

Lietuvos ypatingasis archyvas, f. K-1, ap. 58, b. 11899/3, l. 120-34.

(1945–1951) bei slaptą partizanų tarnybinį leidinį „LB biuletenis“ (1951).

Kaip rašo A. Ruzgas, pirmasis laikraščelio „Kovos keliu“ numeris išėjo 1946 m. kovo mėnesį. Leidinio iniciatoriai buvo Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vadas mokytojas J. Stravinskas (pogrindiniai slapyvardžiai Kardas, Žiedas), štabo viršininkas Uosis (pavardė nežinoma) ir Juozas Albinas Lukša (Vytis, Daumantas, Skrajūnas, Mikolaitis). Leidinys daugintas rotatoriumi, jo tiražas siekė 800–1 000 egzempliorių. Iš pradžių leidinį redagavo J. Lukša (10 numerių), vėliau Algirdas Varkala (Žaliukas, Daumantas).

Pirmieji numeriai J. Lukšos pastangomis pateko į Vakarų. Laikraščio antraštę nupiešė partizanas Kazys Naginiotis-Taurus. Anot K. Girniaus, vėliau išleistoje knygoje „Partizanai“ Lukša pažymi savajame „Kovos keliu“ rašęs: „Lietuvi, brangink pogrindžio spaudą, nes ji kainuoja kraują.“

Laikraščelis kvietė tautiečius kovoti su okupantais, informavo apie okupantų ir jų parankinių nusikaltimus, skelbė kovą plintančiam girtavimui.

Kitas leidinys, prie kurio leidybos tiesiogiai prisidėjo J. Lukša, – „Laisvės žvalgas“. A. Ruzgo sąvade pateikiama informacija, jog pirmasis jo numeris išėjo 1945 m. liepos mėnesį, o ne rudenį, kaip rašoma literatūroje. R. Čekutis rašo, kad apygardos laikraščio sukūrimas kaip vienas aktualiausių uždavinių buvo įrašytas ką tik susiformavusio Tauro apygardos štabo 1945 m. liepos 23–24 d. posėdžio protokole: „Štabo gautą Savanorių-kūrėjų organą „Laisvės žvalgas“ Nr. 1 nutarta perspausdinti iki 100 egz. ir išplatinti jį po tolimiausių mūsų apygardos užkampius.“

Pirmasis redaktorius buvo Vincas Radzevičius-Vaidila, bet jis 1945 m. spalio 20 d. buvo suimtas ir tardymo metu mirtinai nukankintas. Tuomet redaktoriumi paskirtas Antanas Baltūsis-Žvejys ir 1946 m. „Laisvės žvalgas“ vėl pasirodė. Tų pačių metų birželio mėnesį A. Baltūsis buvo paskirtas Tauro apygardos štabo viršininku. Tada laikraščelio redaktoriumi ir tapo J. Lukša.

Maždaug po dviejų mėnesių redaktoriumi buvo paskirtas Adolfas Vabalas-Gediminas, mat J. Lukša-Daumantas ėmėsi sudėtingesnių užduočių – telkti centrinę partizanų

vadovybę ir prisiimti atsakomybę už ryšius su užsieniu. „Veikiausiai suveikė jo jaunystė, ambicija, pasitikėjimas savo jėgomis ir įsitikinimas, kad centrinės vadovybės organizavimas yra svarbesnis iššūkis negu apygardos laikraščio redagavimas“, – rašo K. Girnius.

Nuo 1947 m. J. Lukša d kartus prasiveržė į Vakarus. 1948 m. jam sėkmingai pavyko pristatyti Lietuvos katalikų laišką popiežiui Pijui XII, pranešti apie sovietų vykdomas represijas.

1948 m. vasario 6 d. J. Lukša kartu su Kazimieru Pypliu-Mažyliu atplaukė į Švediją, pristatė ir pasidavė švedų policijai. Išleistas iš pabėgėlių stovyklos kovo mėnesį jis skubiai ėmėsi rašyti prisiminimus. „Jis gebėjo rašyti

ne tik sklandžiai, bet ir greitai bei jautė pareigą supažindinti išeivius ir pasaulį su Lietuvos kovomis ir kančiomis, – teigia K. Girnius. – Septynių straipsnių ciklas, vėliau sudaręs jo knygos paskutinį skyrių, nuo balandžio mėnesio buvo publikuojamas Vokietijoje leidžiamame laikraštyje „Mintis“. Straipsnius, jo žodžiais, vaizdavusius „charakteringiausius epizodus iš Lietuvos partizanų gyvenimo“, skelbė ir kiti išeivijos laikraščiai ir žurnalai, pavyzdžiui, „Žiburiai“, „Draugas“, „Vytis“, „Aidai“.

„Partizanai“ apkeliaavo Vakarus

Gyvendamas Prancūzijoje J. Lukša slapyvardžiu „Daumantas“ parašė atsiminimų knygą „Partizanai už geležinės uždangos“, kurią

Tauro apygardos laikraštis „Laisvės žalgas“, Nr. 25/43, 1946 m. gruodžio 10 d. Originalo faksimilė. Laikraščio redaktoriumi ir leidybos organizatoriumi buvo Juozas Lukša.

Lietuvos ypatingasis archyvas, f. V-5, ap. 1, b. 14039, l. 10.

1950 m. 500 egzempliorių tiražu išleido Lietuvių katalikų spaudos draugija Čikagoje. Ši knyga pavadinimu „Partizanai“ 500 egzempliorių tiražu vėl išleista 1962 m., trečiasis – papildytas ir pataisytas – leidimas pasirodė 1984-aisiais Čikagoje. Vėliau išversta į anglų kalbą, išleista ir išplatinta Kanadoje pavadinimu „Kovotojai už laisvę“. 2005 m. legendinio partizano knyga išversta į švedų kalbą ir išleista bei tučtuojau išplatinta Švedijoje net 10 tūkst. egzempliorių tiražu. Šiuo metu galima įsigyti 6-ąjį papildytą „Partizanų“ leidimą.

Prancūzijoje gimė ir J. Lukšos meilė Nijolei Braženaitei, su kuria ten pat 1950 m. slaptai susituokė. Deja, džiaugtis šeimine laime jiems buvo lemta trumpai, beveik iš karto po vestuvių Juozas herojiškai pasirinko kelionę į okupuotą Lietuvą, nors jau žinojo, kad papildys vienas po kito žūstančių paskutiniųjų partizanų gretas. Laiškai mylimosioms (Tėvynei ir Nijolei) 1993 m. nugulė į knygą – tai dar vienas J. Lukšos atsiminimų žanras, tapęs nepamainomu istoriniu šaltiniu. Beje, J. Lukša buvo liepęs laiškus sunaikinti, tačiau Nijolė juos išsaugojo.

J. Lukšos-Daumanto knyga „Partizanai“ iš tikro pralaužė geležinę uždangą ir papasakojo pasauliui apie sovietų vykdomą genocidą Lietuvoje. Tai autentiškiausias Laisvės kovų liudijimas, iki šiol tarnaujantis kaip nepamainomas šaltinis istorikų tyrinėjimams, taip pat kartų kartoms atskleidžiantis Lietuvos partizanų auką už laisvę.

Paskutinis straipsnis „Vienybėje galybė“

Anot istorinių šaltinių, J. Lukša, tuo metu slapyvardžiu Skirmantas, su bendražygiais radistu

Partizanų pagrindinės leidybos mastus rodo sovietų jėgos struktūrų iš bunkerių paimta technika: remiantis KGB dokumentais,

1944–1952 m. laikotarpiu paimta 577 rašomosios mašinėlės ir spaudos dauginimo aparatai,

1952–1953 m. laikotarpiu – 57 dauginimo aparatai, tarp jų 2 savadarbės spausdinimo staklės, 3 rotatoriai, 2 šapirografai, 50 rašomųjų mašinėlių.

Tokio pagrindinės leidybos masto pagal šalies plotą ir gyventojų skaičių nebuvo kitose nacių Vokietijos ar SSRS okupuotose šalyse. Iš viso, anot rezistentų Alberto Ruzgo, sudariusio pagrindinės spaudos leidinių sąvadą, antruoju sovietmečiu Lietuvos partizanai leido 107 pagrindinius periodinius leidinius. 1947 m. bent po vieną leidinį jau leido visos partizanų apygardos.

Benediktu Trumpiu-Ryčiu ir Klemensu Širviu-Sakalu 1950 m. spalio 3 d. amerikiečių oro laivyno lėktuvu buvo atskraidinti į Lietuvą ir parašiotais nuleisti Žygaičių miške, Tauragės rajone. Jie patraukė į Kazlų Rūdos miškus. Praradus įrangą ryšio su Pietų Lietuvos srities partizanų vadovybe paieškos buvo itin sudėtingos. Tik lapkričio 14 d. pavyko Skirmantui susitikti su Adolfu Ramanausku-Vanagu, S. Staniškiu-Litu ir V. Vitkausku-Karijotu. Čekistai, pastebėję ryšio paieškas, metė didžiules pajėgas

„vanagų iš anapus“ gaudymo operacijai. Tačiau J. Lukša kartu su A. Ramanausku-Vanagu sėkmingai slapstėsi apie pusmetį.

Veikiausiai paskutinis J. Lukšos redaguotas leidinys buvo skirtas vis retėjančių partizanų gretų vidaus reikalams. Anot R. Čekučio, nuo 1949 m. dėl vis mažėjančių galimybių platinėti pagrindžio spaudą laisvės kovotojai pradėjo leisti skirtingiems adresatams skirtus leidinius – partizanams, plačiajai visuomenei ar tik štabų pareigūnams. „LB biuletenis“ buvo leidžiamas Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio (LLKS) prezidiumo Pietų sekcijos 1951 m. nuo sausio iki rugpjūčio, aštuonis mėnesius. Iš viso išėjo 6 numeriai.

Biuletenis daugintas šapirografu 50 egzempliorių tiražu bei buvo skirtas vadovybei apie veiklą ir bendrą padėtį informuoti. Redagavo LLKS Ginkluotųjų pajėgų vadas A. Ramanauskas-Vanagas ir J. Lukša-Daumantas. Neilgai trukus 1951 m. rugsėjo mėnesį J. Lukša, išduotas J. Kukausko, pateko į čekistų pasalą ir žuvo. Kur palaidoti jo palaikai, iki šiol nežinoma.

Anot K. Girniaus, identifikuoti, kurios konkrečiai straipsnius pagrindžio periodinėje spaudoje parengė pats J. Lukša, neįmanoma, mat autoriai arba nepasirašydavo straipsnių, arba naudodavo slapyvardžius. Vis dėlto įvairiuose istoriniuose šaltiniuose teigiama, jog neretai laikraštėlių redaktoriai ne tik patys rašydavo straipsnius, redaguodavo turinį, bet ir daugindavo leidinius.

„Lukša lengvai valdė plunksną, tad neatmestina galimybė, kad jis rašė ir dar legaliai gyvendamas. Aiškiai nustatytas tik vienas jo straipsnis „Vienybėje galybė“, pasirašytas Skirmanto vardu ir išspausdintas „Partizane“ 1951 m. rugsėjo 27 d., taigi jau žuvus, – teigia K. Girnius. – Čia Lukša ragino lietuvius laikytis vienybės, patiems spręsti tarpusavio ginčus, nesikreipiant į okupanto struktūras, palaikyti nelaimėje patekusius ir tuos, kurie kalinami ar slapstosi. Aukščiausia vienybės išraiška – tai neišduoti kaimynų ir paslapčių, net kai esi tardomas ir kankinamas. Prasiveržia ir nuoskaudos: „Būkime vieningi, vykdydami kritusiųjų idealus, ir keršykime priešui.“

Šaltiniai ir literatūra

1. Blaževičius K. Likviduoti Skirmantą. *XXI amžius*, Kaunas, 2002, Nr. 80 (1087).
2. Blaževičius K. Penktasis „Partizanų“ leidimas. *XXI amžius*, Kaunas, 2005, Nr. 92 (1393).
3. Čekutis R. Partizanų spauda 1944–1953 m. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2005.
4. Girnius K. Neeilinis partizanas: Juozas Lukša-Daumantas. *Naujasis židinys-Aidai*, Vilnius, 2021, Nr. 3.
5. Ruzgas A. Rezistentų pagrindiniai periodiniai leidiniai. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2010.

R E M I A

Apie sėkmę, kainavusią sudaužytą širdį Vieno spaudos leidinio istorija iš pirmų lūpų

Atgaivinta „Senvagė“. Logotipo autorius Evaldas Ivanauskas

Liuda Jonušienė,

žurnalistė, redaktorė, rašytoja

Ėjo 1990-ieji, didžiojo Lietuvos politinio, visuomeninio, ekonominio virsmo metai. Dirbau tuometinėje laikraščio „Panevėžio tiesa“ redakcijoje. Rašiau apie kultūrą, būriau Aukštaitijos rašytojus, kūrybinius darbuotojus, tad buvau natūraliai atsidūrusi Sąjūdžio miesto taryboje, vadovavau Kultūros komitetui. Tačiau tvirtai žinojau: toliau į politiką neisiu. Juk atsivėrė neįtikėtinos galimybės tikrajam pašaukimui – žurnalistikai.

Panevėžio žurnalo gimimas

Dešimties metų korespondentės darbo ir visuomeninės veiklos patirtis netruko padiktuoti idėją – sukurti Panevėžio kultūros ir istorijos žurnalą. Krašto literatai dažnai

pasvajodavo apie tokį leidinį. Kultūrai ir menui, jau nekalbant apie pačius kūrinius, buvo labai ankšta dviejuose vos keturių puslapių apimties vietos laikraštukuose, į respublikinę spaudą prasimušti – šansai minimalūs. Kai su manymui įgyvendinti pasikviečiau kolegę iš

rajoninės „Tėvynės“ poetę Eleną Mezginaitę ir puikiai plunksną valdžiusį poetą Bronių Riboką, jau žinojau ir pavadinimą – leisim „Senvagę“. Juk Panevėžį puošė ir savotiška jo vizitine kortele buvo tapusi sutvarkyta vaizdinga senoji Nevėžio vaga.

Skirtingai nuo tuometinės sąjūdietiškos, neretai mėgėjiškos savilaidos apraiškų, norėjau profesionalaus nepriklausomo leidinio ir profesionalų komandos. Su „Senvagė“ pasirinkome tapti „Panevėžio tiesos“ kultūriniu priedu, tačiau griežtai atsisakiau tuometinio laikraščio redaktoriaus Vlado Kalvėno pasiūlymo būti ir žurnalo redaktore. Nors formaliai leidėjais „Periodikos“ laikraščių ir žurnalų susivienijime buvo įregistruoti „Panevėžio tiesa“ ir Panevėžio miesto Kultūros skyrius, finansavimas, turinys, redagavimas, visi leidybos darbai ir net platinimas buvo mano rūpestis.

Po kelių mėnesių darbo gegužės viduryje 5 000 egz. tiražu pasirodė 1-asis „Senvagės“ numeris. Jį ir vėlesnius numerius parėmė „Lietkabelio“ gamykla, Sąjūdžio miesto taryba, kooperatyvai „Akcentas“ ir „Sutartis“, „Lietuvos rytas“, Amerikos lietuvis Ambrozė Žatkus. Tokia parama man garantavo nepriklausomybę nuo „Panevėžio tiesos“ finansavimo.

Pirmojo numerio redakcija šiandieniam skaitytojui ir jauniems žurnalistams gali pasirodyti net nelabai suprantama. Metrikoje rašoma: „Liuda Jonušienė (redaktorė) / Elena Mezginaitė (ats. sekretorė) / Bronius Ribokas / Jonas Linda (fotografas) / Rimantas Ridikas (dailininkas) / Jaunius Pocius (techninis redaktorius) / Rinko Genovaitė Rapolavičienė, Ramutė Kiuraitė / Laužė Marytė Smetonienė / Montavo Rima Mažylienė.“ Kadangi visi šie žmonės dirbo be jokio atlygio, jaučiau

Liuda Jonušienė

Arūno Švelnos nuotr.

pareigą paminėti net ir tuometinės „Varsos“ spaustuvės darbuotojas.

Pirmasis etapas – penki numeriai

Netrukus palikau „Panevėžio tiesos“ redakciją, tapau „Lietuvos ryto“ korespondente Panevėžyje. Ir iki 1991-ųjų pabaigos išleidau dar keturis „Senvagės“ numerius. Tris iš jų jau rinko ir maketavo Vilniuje UAB „Viltis“. Spausdino ta pati „Varsa“. Leidėju liko leidybos teisę turintis Panevėžio miesto Kultūros skyrius. Vėlgi tai buvo tik formalumas, kuris anuomet man, žurnalo redaktorei ir vadovei, nerūpėjo: nebuvo nei laiko, nei poreikio, nei suvokimo, kad reikia įsisavinti savo pačios kūrinį. O Kultūros skyrius vedėja tuo metu dirbo lituanistė a. a. Rita Pribušauskienė, puikus žmogus, charizmatiška asmenybė, talkinusi ir palaikiusi kūrybingus žmones visuose frontuose.

Tiesa, po kurio laiko žurnalo tiražą teko pamažinti iki 3 000 egzempliorių. Paradoksalu, bet visuomenės dėmesys kultūrai ir menui tais laisvėjimo metais ėmė slopti. Kita vertus, šiomis dienomis net respublikiniai prestižiniai leidiniai tokio tiražo nesiekia.

Kai dabar vartau trisdešimties metų senumo savo žurnalo puslapius, ne vieną tekstą norisi perspausdinti. Tarp autorių ir tekstų herojų – daug ryškių, žinomų ir naujai atrastų asmenybių. Kaip ir dera, fiksuoti ir analizuoti svarbiausi kultūros įvykiai bei reiškiniai, pasižvalgyta ir paribiuose, ir užkulisiuose, ir privačiose erdvėse. Užaugo nauja karta, kuriai „Senvagė“ gali atskleisti nemažai to meto miesto ir krašto įdomybių. Metraščiu vadintis gal būtų per drąsu. Išeidami kartą per ketvirtį tikrai visko neaprėpėme, ne į viską spėjome įsigilinti, ypač trūko menotyros. Vis dėlto, kad ir kaip žiūrėsi, Panevėžys turi neprastai dokumentuotą ir įprasmintą 1990–1991 m. humanitarinį palikimą.

Buvau jauna, idėjos ir sumanymai vijo vienas kitą. Ketvirtinio žurnalo ir respublikinio dienraščio korespondentės darbo buvo per mažai. Sukvietusi keletą verslininkų įkūriau uždarąją akcinę bendrovę ir Aukštaitijos krašto laikraštį „Aukštaitijos rytas“. Gyva vom neilgai. Dar tais pačiais metais „parsi davėm“ „Lietuvos rytui“, tapau dienraščio „Panevėžio rytas“ redaktore. Po dešimties metų palikau ir jį. Perėmė kolegos, ir laikraštis iki šiol eina, tik jau „Panevėžio krašto“ pavadinimu. O aš tapau pirmąja Panevėžyje laisvai samdoma žurnaliste, rašančia įvairiems respublikiniams laikraščiams ir interneto portalams, skaitančia kultūros komentarus per Lietuvos radiją. Tiesa, provincijoje tai iki šiol neįprasta. Būna, kad

renkant medžiagą straipsniui ar esė koks nors atstovas spaudai būtinai paklausia: „O kur dirbate? Kam atstovaujate?“

Antrasis žurnalo gimimas

Išleidusi keletą knygų, 2005 m. įstojau į Rašytojų sąjungą. Sugalvojau Tilės Vakarės slapyvardį, tarsi norėdama pabėgti nuo žurnalistikos. Pabėgti nepavyko. 2013 m. subrendo idėja atnaujinti „Senvagės“ leidybą. Likimas tuo metu suvedė su buvusią panevėžietę, muzikologę prof. Rita Aleknaite-Bieliauskiene. Ji patarė parengti projektą Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondui (SRTRF). Miesto Kultūros ir meno skyriaus vedėja Loreta Krasauskienė ir Savivaldybės, dabar Elenos Mezginaitės vardo bibliotekos direktorė Aurelija Matulevičienė bibliotekoje man skyrė pusę redaktorės etato. Tačiau biudžetinė įstaiga projektų fondui teikti negali, tad bendradarbiauti pasiūliau reklamos įmonei „Amalberos leidyba“, kurioje jau buvau išleidusi kelias knygas.

Drauge su jais mano parengtas žurnalo projektas gavo SRTRF finansavimą, parėmė ir miesto Savivaldybė. 2014 m. gegužės mėnesį po 22 metų pertraukos 1 000 egz. tiražu pasirodė 6-asis „Senvagės“ numeris. Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną surengiau pristatymą miesto Dailės galerijoje. Susirinko gausus autorių ir rašinių herojų būrys, dar gausesnis – buvusių ir naujų skaitytojų, svečių ir sveikintojų.

Didelio formato 120 puslapių spalvotas, gausiai iliustruotas, įspūdingo dizaino leidinys pavadintas puikia dovana miestui – tų metų Lietuvos kultūros sostinei. Panevėžiečiai jį vežė bičiuliams į Vilnių, Kauną, Klaipėdą, siuntė emigrantams į Jungtinę Karalystę,

Norvegiją, Ameriką. Jau kitais metais aš, redaktorė, ir dailininkė maketuotoja Asta Radvenskienė tapome Panevėžio kultūros ir meno premijos laureatėmis.

Pasirinkau Evaldo Ivanausko sukurtą logotipą, pasikviečiau patyrusią korektorę Narsaliją Lakiūnaitę, iš žurnalistų ir kultūros darbuotojų sudariau redkolegiją, bendradarbiauti prikalbinau nemažai tiek vietinių panevėžiečių, tiek išseivų: įvairių sričių mokslo daktarų, menotyrininkų, savo kolegų. Ypač džiugino jauni autoriai ir profesionalūs tekstai apie meną, taip pat publicistika, dailės darbų reprodukcijos, meninė fotografija. Kaip pirmoji, taip ir atgimusi „Senvagė“ neįsivaizduojama be svaraus istorikų indėlio. Netrukus pastebėjau, kad istorinės temos ypač domina jaunus naujuosius panevėžiečius.

Po 300 pusmetinio žurnalo egzempliorių kaskart nemokamai skyriau miesto kultūros įstaigoms, organizacijoms ir menininkams. Iš pradžių dėl platinimo susitariau su dailės galerijomis, Informaciniu turizmo centru, Juozo Masiulio knygynu, vėliau „Amalkeros leidyba“ pasirašė sutartį su Lietuvos paštu dėl prenumeratos.

Jeigu kas paklaustų, kas buvo sunkiausia, pasakyčiau: aprėpti ir atspindėti visą dabartinio miesto kultūros ir istorinės atminties įvairovę, suvaldyti nepaprastai išaugusį informacijos srautą. Manau, kad tai pavyko. Skaitytojams patiko žurnalo pozityvumas. O kai kuriems politikams ir valdininkams tarsi atsivėrė akys. Kaskart pasirodžius naujam numeriui jie stebėjosi: kiek daug Panevėžyje kultūros ir meno... Tiesa, ilgainiui iš Savivaldybės ėmė skliti prieštaringi signalai, o aš gavau ne vieną „žurnalistikos pamoką“ apie tai, ką ir kaip reikėtų rašyti, o ko geriau neliesi.

Tarkim, nespausdinti išsamios diskusijos apie būsimą Stasio Eidrigevičiaus menų centrą ir kino centro „Garsas“ griovimą. Kai leidėjo paklausiau, kaip jis supranta cenzūrą, man buvo atsakyta, kad žurnalas gali būti ir uždarytas.

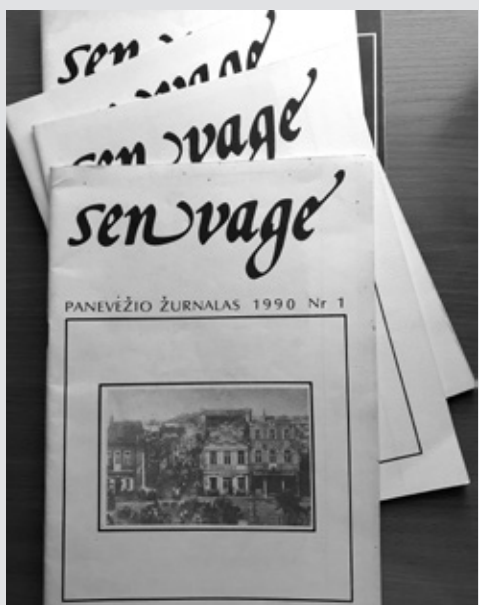
Permainų metas

17-ojo žurnalo numerio pristatymas per 2019 m. Kalėdas nieko bloga neįtariančiai „Senvagės“ redaktorei buvo paskutinis, o ateinantys metai atnešė tokių netikėtumų ir skausmingų patirčių, kad buvo sunku patikėti, jog visa tai vyksta realybėje.

Parengusi 2020 m. projektą, gavusi jam SRTRF finansavimą ir rinkdama medžiagą 18-ajam „Senvagės“ numeriui, keletą mėnesių nežinojau, kad dirbu, leidėjui Alvydui Ivoškui jau paskyrus naują redaktorę. Susitikti su manimi A. Ivoškus nesiteikė, į mano laiškus neatsakinėjo. Netrukus paaiškėjo ir to priežastis: žurnalą jis nutarė perimti dar 2015 m. viduryje, kai manęs nepaklausęs ir su manimi nepasitaręs jį užpatentavo kaip „Amalkeros leidybos“ prekės ženklą ir netrukus įsisteisino kaip vienvaldis leidinio savininkas.

Pamoka patikliems humanitarams, idėjų autoriams, kūrėjams: būkite apdairūs, saugokite savo autorines teises, patentuokite viską, ką manote esant bent kiek reikšmingu savo intelektiniu turtu. O jeigu jau nukentėjote, jeigu sukako senatis ir nėra jokios išeities, pasiguoskite: prasti dalykai nesisavinami.

Baigiantis 2019-iesiems kūrybinės partnerystės sutartis su Savivaldybės biblioteka buvo nutraukta, „Senvagės“ redaktorės pusė eta-to tapo perteklinis. Likus savaitei iki pirmojo koronaviruso nulemta karantino pradžios,

Pirmoji „Senvagė“. Logotipo autorius Rimas Ridikas

mane atleido. Iš dalies priklausiusias autorinės teisės biblioteka perleido „Amalkeros leidybai“. SRTRF patenkino A. Ivoškaus prašymą pakeisti 2020 m. sukurto projekto vadovę, t. y. mane. Maža to, uždarajai akcinei bendrovei „Amalkeros leidyba“ skirtas tų metų finansavimas atiteko naujai įregistruotai to paties pavadinimo viešajai įstaigai.

Laiko ir likimo ženklai nebūtinai sutampa

Vieno laikraščio korespondento paklaustas apie kultūros bendruomenę ir žurnalo bendradarbius gerokai sukėtusias permainas „Senvagėje“, „Amalkeros leidybos“ direktorius A. Ivoškus pasakė, kad žurnalui esą reikia

atsinaujinti, o jam redaguoti – jaunesnio žmogaus. Išaiškėjo, kad to jaunesnio pradėta ieškoti, kai man nebuvo 60-ies. Laikas, kai rimčiausių Lietuvos leidinių redaktoriams ir žurnalistams jis kaip tik labai derlingas.

2020 m. redaktore tapo Rasa Karvelytė. Žurnalo numeravimas buvo nutrauktas. Metrikoje teskelbiama, kad jis išeina du kartus per metus, pavasarį ir rudenį. Povandeninės srovės lieka nežinomos, bet 2021-ųjų rudeninį numerį redagavo jau naujas žmogus, mano pasikviestas atgimusios „Senvagės“ bendradarbis Mindaugas Juzokėnas. Jį, beje, jau buvau nusimačiusi savo įpėdiniu, tik mano pasirinktu netolimu laiku ir normaliomis žmogiškomis sąlygomis.

Būčiau nenuoširdi sakydama, kad nesidžiaugiu ir nesididžiuoju sukūrusi pirmą Panevėžio miesto spaudos istorijoje žurnalą, po ilgos pertraukos jį atgaivinusi ir iki 2020 m. į pasaulį išleidusi 17 solidžių, skaitytojų pamėgtų ir lauktų almanachą primenančio leidinio numerių. Žinoma, skaudu, kad leidėjas nesilaiko sutartyje su miesto biblioteka kilniaširdiškai duoto pažado, ir žurnalo metrikoje nebeliko net idėjos autorės pavardės. Skaudu, kad sąmoningai naikinamos ištakos ir žurnalo istorija nyksta kaip *dūmas, neblaškomas vėjų...*

Nepaisant visko, esmė išlieka: Panevėžys, kaip ir dera šiuolaikiniam miestui, gana didelio šalies regiono centrui, turi puikiai savo kultūrą ir istoriją reprezentuoti įgalintą žurnalą „Senvagė“.

Arvydas Juozaitis

„Naujoji Romuva“
reiškė ir laisvę, ir
laisvą kūrybą

Prisiminti Juozą Keliuotį? Prisiminti būtina, kai galvoji apie „Naująją Romuvą“ ir jos nušviestą dangų. Šis įstabus savaitraštis lyg kokia fata morgana blykstelėjo 1931 m. pradžioje, sužaižaravo kūrybos energija ir, net užslėgtas prievartos luito, nebeužgeso. Taip, jis šviečia ir šiandien. Būtų, matyt, ėjęs be pertraukos iki šių dienų, jeigu ne 1940 m. katastrofa. Tais metais užgeso ne tik „Naujoji Romuva“, užgeso visas Lietuvos dangus. „Dangus nusi-dazė raudonai“, – pasakė J. Keliuotis senatvėje, kai liko tik apgai-lestauti, kad baigia gyvenimą neatnaujinęs „savosios Romuvos“. Jis metų metus gyveno kaip šio neprilygstamo Lietuvos ženklo, šio savaitraščio redaktorius – gyveno pokaryje ir tremtyje, ka-lėjime, o galiausiai ir „brežnevinio“ komunizmo sąlygomis. Su-laukęs 80-ies jis ne kartą ir ne vienam pasakydavo: „Romuvą iš manęs atėmė, kai buvau tik 38-ių – mano jėgų žydėjimo metais.“

Vis dėlto didūs darbai gyvena ilgiau ir traukia galingiau negu juos sukūrę žmonės. Kai redaktorius išėjo Anapilin 1983 m., kultūra, plati kaip marios, jos periodika jau buvo gerokai pra-nokusi prieškario laikus. Tačiau visi tebesidairė į J. Keliuočio redaguoto kultūros savaitraščio idealus. Ir pagaliau, Lietuvos padangę nušvietus Trispalvei, 1994 m. nuostabioji „Naujoji Ro-muva“ buvo atkurta.

Likimas ir manoji energija lėmė, kad 1981 m. rudenį „Įpuoliau“ į „Naujosios Romuvos“ kūrėjo pasaulį. Lyg būčiau atsidūręs stebuklinėje pasakoje, kur alsuoja ne tiek praeitis, kiek ateitis. Sėmiausi iš „Naujosios Romuvos“ kūrėjo gyvenimo visko, ką pajėgiau semtis, jčiau ir žinojau, kas manoji aistra, – kūryba, ateitis. Juozo Keliuočio pasaulyje išgyvenau ištroškusio žmogaus jausmą, kai šis pripuola prie tyro vandens šaltinio. Išgyvenau „istorinę ekstazę“, tai liudija ne nūdienos atmintis, o dienoraščiai ir užrašai, net garso įrašai. Vilniaus universiteto jaunuo-
menė, anuomet besitrynusi bibliotekose ir skaityklose, puikiai žinojo, kas yra „Naujoji Romuva“. Mes supratome, kad tas vienintelis kultūros savitraštis, ėjęs prieš karą, kūrė ir simbolizavo nepriklausomą Lietuvos gyvenimą. Žurnalas liudijo autentišką, savarankišką kūrybą, kurios vaisiai išliko nesunaikinti. Lietuvos valstybės neliko, bet jos veidrodis, kuriame ji atsispindėjo, jos alchemija-kūryba liko nepažeista. Šitai jautėme vartydami šio savitraščio numerius. Aš net pasijusdavau kaip koks provincijos mokytojas, kuris savo kampe atsiverčia tą patį, tik dar šviežiais dažais kvepiantį žurnalo numerį 1933 ar 1938 metais. Vartyti ir skaityti „Naująją Romuvą“ kokiais 1980 m. buvo privilegija. Mes, jaunieji humanitarai, aspirantai ir disertacijų rašytojai, užaugę ir subrendę socializmo ir rusifikavimo laikais, neabejojome, kad liečiame ne tik „Naujosios Romuvos“ puslapius, bet ir švarų Lietuvos veidą. Patirdavome keistą „persikėlimą“ į anuos laikus, kai Lietuva alsavo pilna krūtine, nebuvo prievartaujama, o „Naujoji Romuva“ reiškė ir laisvę, ir laisvą kūrybą, ir savas, neprimestas temas.

Regis, buvo 1980–1981 m. sandūra, kai sužinojau, kad J. Keliuotis tebėra gyvas, gyvena

Vilniuje, Antakalnyje. Žinia nuplėšė stogą, kaip pasakytume dabar. „Keliuotis gyvas? Jis gyvas!“ – ėmiau kartoti kaip apdujęs ir išsyk pradėjau ieškoti kelių pas jį. Jis buvo įsikūręs virš to meto kavinės „Kregždutė“.

Pirmas bandymas priartėti baigėsi nesėkme, bet vėliau pavyko – bičiulių dėka vieną popietę įžengiau į knygomis, paveikslais ir plokštelėmis užgriozdintą butą ir ...nebeišėjau iš jo. Neišėjau iš tos erdvės, kol J. Keliuotis išėjo Anapilin (1983 m. kovą). Ta erdvė liko mano sieloje kaip burtų kambarys. Iki pat šios dienos vaizduotė nesunkiai nukelia mane į jį. O juk anuomet išgyvenau jame kaip laukiamas svečias visus pusantrų metų. Tame kambaryje-koplyčioje būdavau ir skaistų žiemos rytą, ir niūry rudens vakarą, ir per šventes, ir J. Keliuočiui minint 80-metį. Didžiulė drebulė nuo pavasario iki rudens šiureno savo lapus už lango, o aš kiurksodavau prie žemo stalelio kaip studijozas šalia alchemiko. Žiemą medis pamėkliškai braižė dangų plikomis šakomis. Kartą, nusigavę per šlapią sniegą, mudu su anų laikų bičiuliu Henriku Šilgaliu išgėrėme su šeimininku šampano taurę už naujuosius, 1983 metus. Tada pakvietė į svečius jis pats, paskambinęs man į Žvėryną telefonu dešimtą valandą ryto. Vadinome jį „profesoriumi“, jis neprieštaravo. Tas „profesorius“, manėme, bus jam prilipęs Vytauto Didžiojo universitete, kur jis dėstė žurnalistiką ir sociologiją – naujus prieškarinio dalykus.

Vežiojau jį senąja tėvo „Volga“. Jis įprato laukti mūsų kelionių – ir visai trumpų, ir trunkančių visą dieną. Maršrutai buvo įvairūs. Aplankėme Druskininkus, Kernavę, Sudervę, Trakus, Kaišiadoris, o pagaliau ir patį Kauną. Toji „amžiaus kelionė į namus“ nutiko 1982 m. rugsėjo 9 d., J. Keliuočiui atšventus 80-metį. Aplankėme Žemuogių gatvę Žaliakalnyje, kur jis apsigyveno

Juozas Keliuotis

*Kauno apskrities viešosios bibliotekos
skaitmenintos nuotr.*

parvykęs iš Paryžiaus, ir, žinoma, pasėdėjome „Konrade“, anuometinėje „Tulpėje“.

Buvo labai daug kalbų ir aišku, kad kalbėjo jis, aš tik klausiausi. Išsinešiau iš tų pusantrų metų daug užrašų, magnetofono įrašų, nuotraukų. Visa tai laukia savo valandos. Suprasdamas mano alkį, jis užrašė-dedikavo man du originalius „Naujosios Romuvos“ numerius. Vienas iš jų buvo paskutinis (1940 m. liepos 7 d.), kitas – iš tų pačių metų, su Č. Milošo esė apie Lenkijos žlugimą („Apmąstymai apie gaisrų sezoną“). Tas mano džiaugsmas saikingas, nes šios neįkainojamos dovanos dingo.

J. Keliuotis purtėsi minties, kad „Naujoji Romuva“ niekuomet nebegalės būti leidžiama. Jis tikėjo, nelyginant vizionierius, kad ateis diena, kai jis atnaujins ryšius su kūrėjais ir visa

prasidės iš naujo. Juk kultūros žurnalui leisti reikia tik vieno šaltinio – gyvo ryšio su kūrybos žmonėmis. Taip jis tikėjo. Ir tiek juokais, tiek rimtai vis pareikšdavo, kad ateis laikas, – taip, būtinai ateis. Ir jis vėl leis savo „Naująją Romuvą“, nes juk reikės užrašyti, kas vyksta aplink jį. Sakydavo tai įvairiomis progomis, savo kambarėlyje, Antakalnyje. Kai šią fantaziją išstardavo džeržgiančiu balsu, su rūkstančia cigarete (cigaretę jis laikydavo smiliaus ir didžiojo pirštų galais, kaip atkištą pieštuką), – norom nenorom pagalvodavai: o jeigu taip ir bus?

Jis fantazuodavo kone programiškai: „Susirinks jaunimas, rašytojai ir tapytojai, ir mes diskutuosime visais rūpimais klausimais. Tai bus Romuvos bičiulių klubas, o aš diskusijas skelbsiu „Naujojoje Romuvoje“. Būtinai! Klubas jam buvo kažkas švento, kaip kultūros mišios. Net kai kartą nusivežiau jį į Žvėryną, savo namus, jis suspurdėjo pamatęs, kad Lenktosios gatvės 69 name erdvė puikiausiai tinka Romuvos klubui. O ar galėjo būti kitaip? Juk ten buvo ir erdvus balkonas, ir „pasisėdėjimas sode“, ir atskiras mano kabinetas. Ko dar reikia menininkams ir rašytojams? (Tarp eilučių: toje erdvėje 1988 m. vasarą ir įsikūrė „klubas“ – Sąjūdžio veikėjų susirinkimo punktas ir „Sąjūdžio žinių“ redakcija.)

Jis ne tik kalbėdavo prisiminimais, bet ir ironiškai vaidindavo prisiminimus. Matyt, vaidinti jam buvo lengva, taip lengviau susitaikydavo su sava lemtimi komunizmo sąlygomis, nes niekaip nesuprato ir suprasti nenorėjo, kodėl komunistai nepriima jo į Rašytojų sąjungą. O į Žurnalistų sąjungą? Juk jis – vienas žurnalistų sąjungos kūrėjų. Pagaliau jis, kaip žurnalistas, buvęs ir pirmojo Lietuvos kultūros kongreso rengėjas. Bet... Apskritai, kuo jis nusikaltęs tarybų valdžiai? Juk už viską

jam jau atseikėta: Sibire atsėdėta, kalėjime taip pat, „Naujosios Romuvos“ archyvas iš jo konfiskuotas – kam jis gali būti pavojingas?

„Taip, rašytojai manęs nekenčia ir bijo“, – sakydavo. Ypač senieji, kurie skelbėsi jo „Naujojoje Romuvoje“. „Rašytojai? Melagiai ir šmeižikai... daugumas“, – tardavo. Jis ypač nekenė komunistinės valdžios numylėto Aleksio Churgino, kitados buvusio ir jo redaguojamo savaitraščio autoriumi. Pastarojo adresu lėkdavo prakeiksmams, Keliuotis net purtydavo galvą: „Atsilyginu jam neapykanta už jo neapykantą man!“ 1981–1983 m. dar tvirtas baimės ledas kaustė Lietuvą. J. Keliuotį „valdžia prižiūri“ – tai niekam nebuvo paslaptis. Jis pats noriai pasakodavo įvairias, kartais fantasmagoriškas istorijas apie rengiamas prieš jį „diversijas“. Esą dukterėčios, brolio Alfonso dukros, jį seka, esą lauko duris kažkas padegė, esą akmenį apačioje ant tako užritinę. Pagaliau esą ir „Kregždutės“ durininkas buvęs KGB agentu. Tuo metu buvo gyvas ne vienas „Naujosios Romuvos“ autorius, kurio kūrybą Keliuotis skelbė savaitraštyje. Jonas Graičiūnas, Eduardas Mieželaitis, Petras Rauduvė – kelios pavardės, kurias jis minėjo. Pasirodydavęs Eugenijaus Matuzevičiaus, o tikriau tarus, pasirodydavę jo atvirlaiškiai, kuriuos jis siuntė paštu: „Matai, vis rašo, o gyvena čia pat, Antakalnyje.“ E. Matuzevičius tarė žodį Rašytojų sąjungos vardu per J. Keliuočio laidotuves, pavadindamas jį Don Kichotu... Neprasta, tiesą sakant, charakteristika. Visų mūsų „profesorius“ ir amžino redaktoriaus laidotuvių reikalu labiausiai plušo rašytojas Vytautas Girdzijauskas. Atskira kalba apie Juozą Miltinį – režisūros genijus nepaisė jokių baimių ir atsargumų. Kartą ir aš jį sutikau Antakalnio bute. Nors per laidotuves, prie kapo duobės genijus neištarė nė žodžio. Juozas Juozą mėgo, laikė jį tikru „Naujosios Romuvos“ autoriumi ir

bičiuliui, man net pasirodydavo, kad myli jį kaip Juozapą Albiną Herbačiauską. Gyrėsi, tarp kitko, kad jis, Keliuotis, ne kas kitas, parūpinęs pirmą Miltiniui stipendiją kelionei į Paryžių.

Labiausiai jis gėidė jaunųjų rašytojų, poetų dėmesio. O ypač dailininkų. Reikalas tas, kad su dailininkais jis daug geriau bendravo ir prieškarį, kai Romuvos bičiulių klube lankydavosi daugiau būtent dailininkų negu rašytojų. Adolfas Valeška ir Viktoras Vizgirda buvo jo nuolatinių prisiminimų palydovai – jie liko tikri draugai ir anuomet, 1981–1983 m., nors gyveno Amerikoje. Dailės parodų rūmuose jis lankydavo kone visas parodas. Dar ir dabar ne vienas dailininkas gali prisiminti, kaip Keliuotis stovėdavo šalia centrinio įėjimo ir rūkydavo. Beje, jis nenusiimdavo savo beretės – buvo tikras kūrėjas. Pagaliau – juokai. Jis negalėjo nesijuokti iš daugelio savo gyvenimo palydovų. Kad ir iš „Saliutės meilės“. Salomėjos Nėries laiškutį, parašytą iš Nemirsetos restorano ir pasirašytą „Saliutė“, jis laikė ant darbo stalo. O kaip Algirdas Julius Greimas? Jis, kad ir ne jaunystės draugas, bet siuntė jam iš Paryžiaus ir knygas, ir plokšteles.

„Aš laimingas, brangus Juozai, kad tu esi tarp gyvųjų“, – tokią prancūzų kalba telegramą jis gavo iš Česlavo Milošo, kai šis 1980 m. tapo Nobelio premijos laureatu.

„Naujosios Romuvos“ autorius, dramaturgijos klasikas Juozas Grušas – ir tas buvo jo draugas. Argi šių vardų nepakako kaip masalo jauniems? Man tai buvo pasiuotęs masalas, jau nekalbant apie bendravimo džiaugsmą. O kaip mūsų kūrėjai? Ak, dabar bėpigai kalbėti. Anuomet ne tik senimą, bet ir jaunimą kaustė „brežnevizmas“. Jei žmogus galvojo apie savo sėkmę, savo knygas,

apie populiarumą, kūrybos vakarus, be valdžios palankumo visa tai buvo neįmanoma.

Ir vis dėlto 1982 m. pavasarį J. Keliuotis ėmė ieškoti ryšių su jaunaisiais. Ėmėsi kažkokių žygių telefonu, bandė sukviesti pas save „jaunų poetų ir menininkų būrį“. Pavardės, kurias minėdavo, buvo šios: Vaidotas Daunys, Vaidotas Žukas, Ričardas Gavelis, Saulius Tomas Kondrotas, Valdemaras Kukulas. Regis, buvo minėtas ir Antanas A. Jonynas. Kone po dešimtmečio Kukulas ir Daunys sakė man savo tiesą: esą jie girdėję apie keistus Antakalnio atskalūno kvietimus, bet rimtai į juos nepažvelgę. O kiti? Kiti nesigyrė. Bet faktas: pats Keliuotis neminėjo, kad kuris nors iš jų būtų apsilankęs. Aš pats nebuvau iš „jaunųjų kūrėjų“ rato. Ir vis dėlto ne tiek baimė, kiek abejingumas praeičiai buvo anuomet vyraujanti nuotaika tarp jaunuomenės.

„Profesorių“ nuolat lankė vienas jaunas dailininkas, V. Žukas, ir lankė žinodamas, ko jam reikia, – portreto. „Nutapė mane kaip toreodorą, su raudona juosta apie juosmenį“, – krize no Keliuotis, žiūrėdamas į didelį savo atvaizdą, pakabintą tarp durų į koridorių ir durų į virtuvę. Pagaliau kas jo akyse buvo Henrikas Šilgalis, kas buvau aš? Gal „atsiųsti jį prižiūrėti tipai“? Henrikas – fanatikas architektas, aš – fanatikas biografas. Henrikui buvo įdomus visas „gyvas gyvenimas“, man įdomus tik nepriklausomas Lietuvos gyvenimas. Gal to jam pakako? Kas žino. Šiaip ar taip, reikėjo vienišam žmogui ir nuolatinį lankytojų-klausytojų. Didžiausia mano sėkmė buvo stebėtina: niekas nė karto Keliuočiui neprasitarė, kad esu pabėgęs iš sporto pasaulio. Jis pakęsti negalėjo sportininkų.

Kiekvienas apsilankymas Antakalnyje man buvo aukso vertės – taip ir gyvenau. Ir galvojau:

„Naujoji Romuva“, 1931 m., Nr. 18

tegul pasiunta visas „brežnevinis“ pasaulis, aš laisvas, pagrindinės veiklos nevykda. Tas atvirumas, esu tikras, mane saugojo nuo nelaimių – partijos ir saugumo dėmesio. Buvau daugiau „žioplys“ negu „priešas“. Visi viską žinojo, apie bendravimą su „Naujosios Romuvos“ redaktoriumi visur kalbėdavau. Pagaliau nusivesdavau pas J. Keliuotį ir vieną kitą savo pažįstamą, pavyzdžiui, kurį nors iš filosofijos aspirantų (Vytautą Radžvilą, Arūną Poviliūną).

Buto šeimininkas kartais paprašydavo pasirašyti specialiame dvylikos puslapių mokykliniame sąsiuvinyje. Pasirašiau kelis kartus ir aš. Jis prašydavo nurodyti tik pavardę ir kada lankeisi, datas. Matyt, ne visi jo svečiai pasirašydavo, – juk nepasirašinės Juozas Miltinis ar jo draugas Vaclovas Blėdis!

V. Daunys, gerokai apgailėstas, kad neaplankė J. Keliuočio, godžiai klausydavosi mano pasakojimų. Buvau dosnus, mačiau, kaip mano pasakojimai žadina jame kone mistinį nusiteikimą. 1991 m. mudu jau buvome artimi draugai. Tais metais Lietuva ėmė keltis. Vaidotas – ir redaktorius, ir leidėjas, dirbęs „Pergalėje“, buvęs „Žvaigždutės“ ir „Veidų“ vyriausiasis. Tais metais jis leido ir redagavo elitinės kultūros „Krantų“ mėnraštį. Įspūdinga. Maža to, laisvei pasibeldus, jis ėmėsi ir „Regnum“ almanacho – gimusio mudviejų iš bendros idėjos apie klasikinę kultūrą. Ilgokai svarstyto leidinio „kaip galima karalystė“ išleidimas, kaip dabar suprantu, buvo „Naujosios Romuvos“ prieangis. Sekėsi ir labai svarbiu reikalu: Vaidotas jau atgimusios laisvės metais buvo ne tiek poetas, kiek aistringas kultūrininkas, švietėjas, net knygnešys. Jis turėjo ištikimų pagalbininkų, su kuriais laikė redakcijų kampus, – Nijolę Kvaracijūtę, Audronę Daugnorienę, Arvydą Remeiką, Vilną Pabrinkytę. Jo rankose buvo nedidelė, bet puiki leidybinė bazė, ryšiai.

Tada ir atėjo J. Keliuočio savaitraščio atgimimo reikalas. Kodėl? Pirmiausia todėl, kad ištikimybę „Naujosios Romuvos“ idėjoms ir Keliuočio kultūros vizijai („dinamizmas ir įvairovė“) mudu su Vaidotu reiškėme viešai. Bet ne vien mes! Ir ne tik Atgimimo laikais.

1965 m. „Kultūros barus“ pradėję leisti vyrai, Romualdo Ozolo liudijimu, buvo įsitikinę, kad atgaivina „Naujosios Romuvos“ stilių ir požiūrį į kultūrą. O netrukus, jau 1967 m., Kaune pradėtas leisti „Nemunas“ (liudinininkų daugiau – ir Romualdas Rakauskas, ir Robertas Keturakis, ir Algimantas Mikuta) taip pat neoficialiai skelbėsi esąs „Naujosios

Romuvos“ palikuonis. Liudiju ir aš: J. Keliuotis su malonumu tai pabrėždavo: „Mano Romuva gyva“, – skelbė jis savo monologuose.

Laisvė priartėjo. Ir jau 1990 m. vasario 7 d. iš gūdžios tylos nuaidėjo jau kone tikras „Naujosios Romuvos“ balsas – „Šiaurės Atėnai“. Kadangi šio savaitraščio ėmiausi pats, galiu liudyti: idealas buvo tik „Naujoji Romuva“, niekas kitas. Nors formaliai žvelgiant redaktoriai buvome trys (toks sumanytas eksperimentas), bet idėja ir ideologija – mano rankose. Derinau net didžiųjų raidžių šriftą – „secesiją“, kurią iš pat pradžių buvo pasirinkęs ir J. Keliuotis. Man seniai „romuvietiška secesija“ krito į akį ir širdį, tad meninio redaktoriaus ir dailininko Agniaus Tarabildos prašiau būtent jo. Bet tai nebuvo lengva (kompiuterių juk nebuvo) ir mano geidžiamą raidyną Agnius išraižė rankiniu būdu. O tada pasirodė Vaidotas. Jis palaukė, kol aš, įsteigęs ir paleidęs gyventi laikraštį „Šiaurės Atėnai“, vėl būsiu laisvas, ir tada trinktelėjo: „Pakaks „Naujosios Romuvos“ surogatų, leisime tikrą!“ Tai buvo ir netikėta, bet ir labai laukta idėja.

Liko tik esminis klausimas – ar sugebėsime?

Tais metais „Naują Romuvą“ galėjo pradėti leisti bet kas – įregistrai ir leisk, pirmyn. Tai buvo gana pavojinga padėtis, nes koks aistrualis galėjo „užimti šventą vietą“ ir senojo leidinio sumanęs nebegalėsi atgaivinti tuo pačiu originaliu pavadinimu. Tad apsispręsti reikėjo greitai ir ryžtingai. Vaidotas kažką kažkur registravo, o mudu kartu paskelbėme, kad įsikuria „Naujosios Romuvos“ (NR) bičiulių klubas. Išleidome NR bičiulių lankstinuką su prieškario žurnalo faksimile (J. Keliuočio parinktą viršelį su Broniaus Pundziaus „Vandens nešėja“) ir surengėme vakarą Rašytojų sąjungos salėje. Mudu su

kauniečių Mindaugu Blozneliu parašėme tekstą, tarsi kokį manifestą. Reikėjo platesnio steigėjų rato. Kaune, Liudo Dambrausko name (Donaičio g. 1), kur mudu su Vaidotu lankėmės ir buvome savi, įvyko Naujosios Romuvos fondo steigimas. Iš pradžių neformalus. Senosios prieškarinio kartos šviesūs vyrai be jokių svyravimų sutiko būti fondo steigėjais. J. Keliuotis ir jo kultūrinis žygdarbis buvo nelygstamas idealas.

Pirmiausia – Liudas Dambrauskas. Mirtininkas, politinis kalinys. Tuo metu jis buvo gavęs iš Amerikos lietuvių specialius įgaliojimus, tapęs „Lietuvių aktyvistų fronto“ vadovu Lietuvoje. Frontininkai leido žurnalą „Į laisvę“, tad buvo svarstomas ir variantas, kad „Naujoji Romuva“ taptų šio visuomeninio politinio žurnalo tęsėja. O gal net asocijuotu frontininkų nariu? Ar imtųsi „Į laisvę“ leidybos kartu su atnaujintu žurnalu? Bet visi variantai buvo atmesti ir mūsų fondas įkurtas.

Jo nariais tapo L. Dambrauskas ir jo bendrąbalybis antikomunistinėje veikloje Mindaugas Bloznelis; taip pat jų bendražygis Jonas Antanaitis. Pakvietėme ir tuo metu labai populiarią „vaižgantišką“ dvasios monsinjorą Kazimierą Vasiliauską – jis sutiko nė nemirktelėjęs. Tolesnė veikla buvo tarsi paprasta: „Krantų“ ir „Regnum“ redakcijoje ėmė vykti NR bičiulių klubo susirinkimai. 1993 m. buvo nutarta išleisti signalinį „Naujosios Romuvos“ numerį. Jį paskelbėme kaip pirmąjį atnaujintą numerį 1994 m., skliausteliuose pažymėdami simbolišką „Naujosios Romuvos“ ir liepos 7-osios numerį. Taip paminėjome 1940 m. liepos 7 d., kai žurnalas buvo uždarytas ilgiems dešimtmečiams.

J. Keliučio svajonė virto tikrove. Žurnalą pradėjome leisti to paties formato, su tomis pačiomis

„Naujoji Romuva“, 1931 m., Nr. 34

rubrikomis, naudodami tą patį šriftą. Atidavėme šventą duoklę mūsų pirmtakui, kultūros tradicijai, paskelbėme esą nepriklausomi. Kai visi kliedėjo apie laisvę ir nepriklausomybę, mes jautėmės priklausomi – priklausomi nuo didžiosios tradicijos, nuo Europos ir krikščionybės, priklausantys didžiai Lietuvos kultūrai.

Tokia buvo nauja „Naujosios Romuvos“ pradžia.

V. Daunys netrukus žuvo. Man teko perimti viską – visą atsakomybę, tiek organizacinę, tiek finansinę, ir tapti žurnalo vyriausiuoju redaktoriumi. Prasidėjo neramios mano dienos, trukusios penkerius metus, iki pasibeldė naujas amžius. Žinoma, apie jokių savitraščių ar mėnraščių kalbos negalėjo būti, žurnalas buvo ketvirtinis. Laimė, niekur neišsiskirtė Vaidoto suburtas redakcijos būrys, kuris

kartu su „Krantų“ žurnalų (jį perėmė Helmutas Šabasevičius) leido ir mūsų „Naująją Romuvą“. Atsirado Rokas Gelažius ir Andrius Konickis. 2000 m. rudenį mudu su A. Konickiu nuvykome į Kauną, aplankėme Antakalnio

ligoninėje ir monsijorą K. Vasiliauską. Visi NR fondo steigėjai sutiko, kad „Naujosios Romuvos“ redaktoriumi taptų jis, Andrius. A. Konickis didvyriškai tęsė šį darbą iki 2021 m. vasaros. Kaip jam sekėsi? Tai atskira kalba.

Juozo Keliuočio biografija

Juozas Keliuočis, 1902 09 04 Joniškis (Rokiškio vlsč.) – 1983 03 25 Vilnius, lietuvių žurnalistas, rašytojas, vertėjas.

Išsilavinimas. 1926 m. baigė Lietuvos universiteto Teologijos filosofijos fakultetą, 1926–1929 m. Sorbonoje studijavo filosofiją, literatūrą, žurnalistiką, meną ir sociologiją. Studijų metais paveiktas M. Blondelio ir H. Bergsono idėjų tapo neokatalikybės sąjūdžio šalininku.

Žurnalistinė ir kita veikla. 1924–1926 m. redagavo žurnalą „Pavasaris“. Nuo 1929 m. dirbo laikraščio „Rytas“ redakcijoje, 1930–1932 m. leido ir redagavo moksleivių žurnalą „Ateities spinduliai“. 1930 m. buvo literatūros almanacho „Granitas“ redaktorius, 1931–1940 m. – kultūros žurnalo „Naujoji Romuva“ leidėjas ir redaktorius. 1935–1937 m. Vytauto Didžiojo universitete dėstė žurnalistiką, 1942–1943 m. buvo Sociologijos-žurnalistikos katedros adjunktas. 1944 m. kultūros žurnalo „Kūryba“ redaktorius. 1944 m. buvo Lietuvos išlaisvinimo tarybos ideologinis patarėjas, leido pagrindinį žurnalą „Aušra“. 1945 m. sovietų valdžios nuteistas, 1945–1947 m. kalintas Pečioros lageriuose, 1947 m. paleistas, 1952 m. vėl suimtas ir iki 1956 m. kalintas Solikamsko lageriuose. Grįžęs iš Sibiro buvo sekamas KGB.

Kūrybos pobūdis. Skleidė Vakarų demokratines ir kultūrinės vertybes, neokatalikybės idėjas, modernizmo estetiką. Siekė, kad jaunoji karta kurtų katalikybės principais grindžiamą lietuvių modernųjį meną, galintį padėti tautai pasiekti kultūrinės nepriklausomybės, išlikti galimos kolonizacijos atveju.

Veikalai. Išleido publicistikos knygas „Visuomeninis idealas: Visuomenės filosofijos metmenys“ (1935), „Šių dienų spaudos problemos“ (1936), romaną „Svajonės ir siaubas“ (1940), atsiminimų knygą „Dangus nusidažo raudonai: Pirmosios tremties memuarai „Laisvę praradus“ (1986, 1988, abu Čikagoje).

Paskelbė kritikos straipsnių apie W. Blake'ą, Ch. Baudelaire'ą, A. Rimbaud, S. Mallarmé, P. Cézanne'ą, P. Picasso, O. Milašiu, J. Aistį, išvertė H. Bazino, A. Daudet, E. Ionesco, J. P. Sartre'o, Voltaire'o kūrinių. Parašė eilėraščių, novelių, dramų, literatūros ir meno veikalų (sovietų okupacijos metais nespausdinti, liko rankraščiai).

Atminimo įamžinimas. Nuo 2007 m. teikiama J. Keliuočio literatūrinė premija.

Parengta pagal „Visuotinę lietuvių enciklopediją“

R E M I A

Laisvo meno
kūrėjo kelias.
Verta (ar ne)
juo pasukti?

Aurelija Arlauskienė

Asmeninio archyvo nuotr.

Aurelija Arlauskienė,

žurnalistė, valstybės pripažinta meno kūrėja, Vinco Kudirkos, Vytauto Gedgaudo, Jono Vileišio, Stanislovo Rapolionio premijų laureatė, 7 knygų autorė, bendraautorė, sudarytoja

***Šis straipsnis galėtų būti vienas trumpiausių, nes į pavadinime iškeltą klausimą galima atsakyti dviem sakiniais. Jei-
gu jau pretenzijų į kūrybą turintis asmuo kaip tas kormis iš filmuko apie Coliukę sveria: „Verta? O gal ne? Verta? O gal ne pasukti tuo laisvos kūrybos keliu?“, mano atsakymas tokiam būtų – arba sustok, žmogau, arba kuo greičiau apsisuk ir grįžk į tas žaliuojančias pievas, taigi į tarnybą (kol dar tavo vieta neužimta). Į tą kasdienybę, kuri garantuoja, kad kiekvieno mėnesio pabaigoje tavo sąskaita bus papildyta vienokia ar kitokia suma.***

Toks galėtų būti tas trumpiausias straipsnis, bet šia tema turiu sukaupusi daugiau minčių, tad pasidalysiu jomis su kolegomis žurnalistais.

Šių metų spalio 14 d. sukako lygiai 16 metų, kai aš, susipakavusi tris terbeles, uždariau vieno dienraščio, kuriame man buvo mokamas labai padorus atlyginimas, buvau gerbiama ir mylima, duris. Ir pasukau pretenzijų į kūrybą turinčio asmens keliu. Taigi šis laiko tarpas, kitaip tariant, mano patirtis, taip pat stebint kolegų veiksmus, susijusius su jų kūrybiniais posūkiiais, leidžia daryti išvadą, kad BE SVARSTYMU, VERTA AR NE TUO LAISVO MENININKO KELIU EITI, pasukama tada:

a) kai tavo gyvenimo kelias sustoja ties kryžkele, pavadinta PENSIJA;

b) kai visiškai užknisa intelektu neblizgantis redaktorius ar kokios kitos tarnybinės aplinkybės;

c) kai galvon trenkia tokio stiprumo idėja, kad jos neįstengia iš tavęs išmušti darbdavio pažadas net kelis kartus pakelti ir taip neblogą atlyginimą.

Pirmasis atvejis, tas, kuris susijęs su pensija, yra saugiausias laisvai kurti sugalvojušiam žmogui. Kaip pastebėjote, sąmoningai vengiu žodžio Kūrėjas, nes tai jau būtų per didelės pretenzijos lygintis su pačiu Viešpačiu Dievu. Kodėl saugiausias? Ogi todėl, kad lesindamas savo Svajonių paukštę ir laukdamas, kol ana padės auksinį kiaušinį, žinai, jog esi užsidirbęs šiokį tokį pinigą, kuris suteikia tau galimybę graužti bent morką, o ne medinį pieštuką, kaip tai gali atsitikti

kitais dviem atvejais. Na, nebent tie, iš „b“ ir „c“ punktu, turi arba šiokių tokių santaupų, arba išankstinį pelningą užsakymą, arba sutuoktinį, draugą, kuris padeda alkanam nenuskęsti didžiųjų kūrybinių planų okeane.

Aš priklausau „c“ punktui, kai pametus blaiivų protą dėl užvaldžiusios idėjos paliekamas bendraminčių kolektyvas, garantijos ir užsidaroma nuo viso pasaulio darbui, apie kurį nėra absoliučiai jokio supratimo. Sėdi rašyti knygos žinodamas tik tris dalykus. Kad turi savo herojaus sutikimą kapstyti po jo skaudžią praeitį ir ne ką lengvesnę dabartį, kad tam darbui turi penkis mėnesius, kad turi tave morališkai ir finansiškai palaikantį artimą žmogų. Ir jokios žinios nei apie leidėją, nei tuo labiau apie honorarą ir kitus svarbius finansinius reikalus. Užsidariau ir diena iš dienos kopiau į savo Everestą. Ne kartą ir ne du per tuos penkis mėnesius teko sustoti. Ir jei ne mano didis žemaitiškas užsispyrimas ir tokia pat didi atsakomybė sau pačiam ir herojui, nieko ir nebūtų išėję. Bet išėjo. 2006 m., 15-ųjų Medininkų tragedijos metinių proga, Rašytojų sąjungos leidykla išleido mano knygą „Tomas Šernas: vakar buvo rytoj“, pelnusia garbingą Vinco Kudirkos premiją.

Kurdama tiek šį, tiek kitus kelis darbus, sulaukiau labai daug aplinkinių geranoriškumo, supratingumo. Prie pavardės pridėdamas žodis „žurnalistė“ dar veikė magiškai, dar lengvai atidarinėjo ir tas dureles, pro kurias vėliau patekti buvo įmanoma tik surašius kelis raštus ir palaukus ilgesnį terminą, nei nustatyta laukti.

Trumpiau tariant, tuomet dar buvau be didžios įtampos priimama į kitų profesijų

kūrybinius laukus. Problemų atsirado, kai aš, pretenzijų į kūrybą turinti žurnalistė, su mažiau pasibūti XVIII amžiuje. Taigi įžengti į istorikų erdves, pažeisti jų raudonąsias linijas. Mintis parašyti knygą apie Paulavos respubliką neleido sustoti, bet... neleido ir judėti į priekį. Dirbau archyvuose, beveik gyvenau bibliotekose, surinkau labai daug įdomių faktų, Vilniaus universiteto Retų spaudinių skyriuje netgi radau iki tol niekieno neskaitytą, bet leidiniui apie Paulavą itin reikšmingą seną rankraštį. Tik dėl to visa tai į knygą niekaip nesisekė. Į neviltingą varė patyrusių istorikų didis nusistebėjimas, netgi kritika, kodėl žurnalistė ėmėsi tokios temos. Blaškiausi, nerimavau, įjungdavau atbulinę pavarą, po to vėl „raudavau“ visu greičiu pirmyn, sustodavau, vėl įsibėgėdavau, kol vieną dieną atsitrenkiau į išganingą mintį – kabinu ant kuolo savo žurnalistinį susireikšminimą ir ieškau bendraautorijų. Istoriko paieškos buvo gaudžiai ilgos ir juokingos, bet galų gale labai sėkmingos. Taip pat pavyko prikaltinti ir dar vieną specialistę. Knyga „Povilas Ksaveras Bžostovskis – Paulavos respublika“, parašyta trijų autorių – istorikės, kraštotyrininkės ir žurnalistės, buvo sėkmingai išleista, pelnė skaitytojų pripažinimą ir jau tapo bibliografinė retenybe.

Po šios sėkmingos patirties (pasitelkti papildomų pajėgų) sumaniau pakeliauti po XIX amžių – parengti knygą apie Jašiūnų dvarą. Tam tikruose visuomenės sluoksniuose buvau priimama ne kaip „nesuprasi kas“, bet kaip „gal ir neprasčiausios istorinės knygos sudarytoja ir viena iš autorių“. Paulavos patirtis mane paskatino pamėginti vėl suburti įvairių sričių specialistus. Ir tai labai sėkmingai pavyko. Knygą „Jašiūnų dvaras –

kultūros židinys“ parašė 6 autoriai: istorikė, bibliotekininkė, menotyrininkė, dendrologas, pedagogas ir žurnalistė, o išleido Vilniaus universiteto leidykla. Leidinys sulaukė labai gerų atsiliepimų. Iš istorikų taip pat.

Šia patirtimi dalijuosi ne dėl kai kurių savo darbų reklamos, o norėdama kolegas, svars-tančius apie laisvo meno kūrėjo kelią, perspėti, jog žurnalistui tuo keliu eiti yra išties nelengva.

Ypač sunku, jei esi iš aktyvios žurnalistinės apkabos prieš kurį laiką iškritusi persona, jei gyveni kažkur provincijoje ir dar jei apie tave „paėjusi žinia“, kad esi susijęs su žemės ūkiu. Na, kaip aš, levandų augintoja. Tuomet vienam kelti koją tiek į istorikų, tiek į dailininkų, tiek į muzikų, tiek į rašytojų lauką yra jei ne rizikinga, tai tikrai nesmagu. Yra situacijų, kai tu, meno kūrėjas, esi menkinamas vien todėl, kad tavo profesija – žurnalistas, kad šalia rašymo turi ir kitų užsiėmimų.

Rinkdama medžiagą knygai apie operos legendą Ireną Milkevičiūtę, daug bendravau su muzikos pasaulio žmonėmis. Ne vienam sukėlusiu nuostabą, kai kam netgi pasipiktinimą, išvirtusį į didžiuosius klausukus: „Kaip jums kilo tokia mintis? Rašyti apie Ireną Milkevičiūtę? Ką jūs bendro turite su muzika?“ Tų klausukų iki pat knygos pasirodymo nesugebėdavo panaikinti tiesus ir aiškus mano atsakymas, kad ne aš, o mane gerbiama Irena „per aplinkui“ šiam darbui susirado; kad tai – ne disertacija apie operą, o knyga apie labai darbščios ir talentingos moters kelią.

Ne mažiau klausinėtojus glumindavo mano „Nežinau“ į jų nervingą „Kokia gi leidykla leis tą knygą?!“

Buvo ir tokių, kurie net nepanoro susitikti su manimi, kai rinkau medžiagą tokiai knygai. Nes „labai gerai žinojo“, kad parašyti knygą apie operos solistę I. Milkevičiūtę žurnalistė tiesiog negali. Tokių buvo ir Kultūros taryboje (KT), kuriai du kartus teikiau paraišką dėl valstybės stipendijos šiai knygai rašyti. Kadangi ši patirtis gana įdomi, kiek plačiau ja dalijuosi.

Valstybės stipendija pirmą kartą man nebuvo skirta, nes paraiškos patvirtinimo balas neįveikė barjero. Kreipiausi net kelis kartus į KT, kol gavau tokį Konsoliduotos ekspertų grupės komentarą dėl siūlomos skirti stipendijos trukmės (dydžio): „Paraiškos individualiai stipendijai teikėja, pristatydamą projektą – biografinę knygą, neatskleidė, kuo šis sumanymas yra originalus turiniu bei formos prasme, lyginant su panašia produkcija, publikuojama apie iškilų asmenybių gyvenimus. **Knyga tikrai aktuali ir svarbi, tačiau kyła abejonių dėl projekto vykdytojos pakankamų kompetencijų tokio pobūdžio knygai parašyti, ypač tai jos daliai, kurioje būtų pristatoma operos solistės ne privatus gyvenimas, bet meninė veikla. Projektas iš populiariosios žurnalistikos lauko.**“ (Paryškinta mano. – A. A.)

Po metų, atsižvelgusi į ankstesnės paraiškos vertinimo prioritetus, kriterijus, ekspertų pastabas, vėl teikiau KT paraišką dėl individualios stipendijos tai pačiai knygai rašyti.

Ir vėl paraiškos patvirtinimo balas neįveikė barjero. Šįkart Konsoliduotos ekspertų grupės komentaras dėl siūlomos skirti stipendijos trukmės (dydžio) buvo toks: „Žurnalistinės biografinės apybraižos ir

sudarytos kraštotyrinės knygos, kurių patirtį turi pareiškėja, leidžia tikėtis tik publicistinio giriamojo asmens pristatymo, **kurio literatūrinė ar pažintinė vertė būtų kukli**, o ne Milkevičiūtės vaidmens lietuvių operos istorijoje atskleidimo. Jei stipendija būtų skiriama, pusės metų termino turėtų pakakti projekto vykdymui. Stinga informacijos, kokia leidykla knygą leistų ir koks sklaidos kelias bus pasirinktas, todėl **tikėtina, kad knyga nusprūs periferijoje.**“ (Paryškinta mano. – A. A.)

Palyginus dvejų metų ekspertų išvadas dėl to paties aiškėja, kad antraisiais metais patvirtintas balas būtų įveikęs stipendijos skyrimo kartelę (ir prioritetai, ir dauguma kriterijų surinko aukštesnius balus už pirmąjį), jei nebūtų sumažinti balai net pagal 3 kriterijus: ankstesnės kūrybinės veiklos meninė ir kultūrinė vertė; ankstesnės kūrybinės veiklos aktualumas; ankstesnės kūrybinės veiklos sklaida.

Paskaičius tokias išvadas man kilo tik vienas klausimas: kokiais kriterijais vadovavosi ekspertai, sumažindami mano, kaip meno kūrėjos, ankstesnės veiklos vertinimą? Jeigu ta veikla, taigi kūryba, už aukštą meninę ir kultūrinę vertę pelnė apdovanojimus, yra aktuali, neužsiguli lentynose? Vietoj atsakymo paieškų, knygos rankraštį pasiūliau Rašytojų sąjungos leidyklai, kuri teikė paraišką KT dėl lėšų šios knygos leidybai. Ir gavo. Ir mano knyga „Operos legenda Irena Milkevičiūtė“ buvo išleista. Dar spėta ją pristatyti 2020 m. Knygų mugėje, Mokslų akademijoje. Knyga sulaukė teigiamų tiek muzikų, tiek plačios visuomenės atstovų vertinimų. Per metus, kurie dėl karantino buvo itin suvaržyti, didžioji dalis šios knygos tiražo parduota.

Taigi knyga ne „nusprūdo periferijoje“, kaip prognozavo KT ekspertai, o rado kelią į skaitytojų namus. Ir pelnė garbingą Vytauto Gedgaudo premiją.

Šį klausimą esu iškėlusį viename iš NŽKA valdybos posėdžių. Tuomet išsakiau nuomonę, kad peršasi mintis, jog KT ekspertai, vertindami meno kūrėjų paraiškas, arba paviršutiniškai atlieka savo darbą, arba sąmoningai mažina tam tikrų kūrėjų vertinimo balus, turėdami išankstinę nuomonę. Taip pat siūliau, kad paraiškos autorius turėtų gauti ne „Konsoliduotos ekspertų grupės komentarą“, o konkrečių asmenų pasirašytą atsakymą, kuriame būtų išsamiai parašyta, kodėl pagal tam tikrus kriterijus skirti vieni ar kiti balai.

Džiaugiuosi, kad 2021 m. rugsėjo 12 d. Kultūros taryba išplatino informaciją, jog nuo kitų metų viešai skelbs ne tik paraiškas vertinančių kultūros ir meno ekspertų duomenų

bazę, bet ir personalines konkrečių darbo grupių sudėtis. Taigi nuo 2022 m. visuomenė galės susipažinti su konkrečiais finansavimo konkursams pateiktas paraiškas vertinusių ekspertų sąrašais. Tai džiugina.

Nors lieka ir klausukų. Pavyzdžiui, kodėl teikiant paraiškas tiek valstybės pripažintas meno kūrėjas, tiek pilietis, neturintis šio statuso, yra lygiaverčiai? Kodėl šalia Kultūros paveldo, Muzikos, Šokio, Cirko ir kitų programų nėra, pavyzdžiui, Žiniasklaidos (ar kažkokios panašios) programos?

Nepaisant visų klausukų ir duobučių, laisvo meno kūrėjo kelias yra JĖGA! Kviečiu kolegą žurnalistus jį rinktis.

***Straipsnis parengtas pagal pranešimą
ta pačia tema, skaitytą 2021 12 03
vykusioje NŽKA metinėje konferencijoje.***

R E M I A

2021 m. kolegų išleistos knygos

Bagdonas Vytautas. *Vaižgantas: „Aš mylėjau Lietuvą...“*, Utenos Indra, 2021, 95 [1] p., iliustr., 200 egz. ISBN 978-609-455-555-8.

Česnulis Vytautas Valentinas. *Kūrybos taku: istorinių straipsnių rinkinys*, Vilnius, Ciklonas, 2021, 375 [1] p., iliustr., faks., portr., 250 egz. ISBN 978-609-8122-85-5 (jr.).

Červokienė Daiva. *Jie garsino Semeliškes*, Vilnius, Printėja, 2021, 191 [1] p., 350 egz. ISBN 978-609-475-768-6.

Denisenko Viktor. *Propagandos apsupty*, Vilniaus universiteto leidykla, 2021, 159 [1] p., iliustr., portr., schem., ISSN 2669-2295, 700 egz. ISBN 978-609-07-0548-3 (jr.).

Ganusauskas Edmundas. *Ekscelencija, monsinjoras ir...*, Vilnius, Santara, 2021, 377 [3] p. iliustr., portr., kultūros žurnalo „Santara“ biblioteka; kn. 257, 1 000 egz. ISBN 978-9986-868-69-9 (jr.).

Jastramskis Mažvydas. *Mums reikia vado? Prezidento institucija nuo Landsbergio iki Nausėdos*, Vilnius, Baltos lankos, 2021, 300 [1] p., 2 500 egz. ISBN 978-609-479-405-6 (jr.).

Jastramskis Mažvydas. *Mums reikia vado? Prezidento institucija nuo Landsbergio iki Nausėdos*, 2-oji patais. laida. Vilnius, Baltos lankos, 2021, 300, [1] p. ISBN 978-609-479-405-6.

Karalaitė Urtė (interviu autorė, redaktorė). *Mane visą gyvenimą kankina abejonės: pokalbis su Rimvydu Valatka*, Vilnius, 2020, 42 [4] p., 500 egz. ISBN 978-609-475-624-5.

Laurinavičius Jonas. *Brūkštelėjimai: aforizmai*, Kaunas, Naujasis lankas, 2020, 124 p., 120 egz. ISBN 978-609-474-239-2.

Laurinavičius Jonas. *Vienišas topolis: atsiminimai, novelės, tautotyra*, Kaunas, Naujasis lankas, 2020, 176 p., iliustr., 120 egz. ISBN 978609-474-230-9.

Laurinavičius Jonas. *Esu sugyvenantis su savo gyvenimu. Vietoj autobiografijos: faktai, skaičiai, datos*. Kaunas, Naujasis lankas, 2021, 32 p., iliustr., 150 egz. ISBN 978-609-474-270-5.

Laurinavičius Jonas (sudarytojas). *Ekspozicija „Pauliui Širviui – 100“*, Jono ir Valdo Laurinavičių literatūros ir istorijos muziejus „Riešė“, Kaunas, Naujasis lankas, 2021, 24 p. ISBN 978-609-474-283-5.

Laurinavičius Jonas. *Jums baltą žodį dovanoju: eilėraščiai*, Kaunas, Naujasis lankas, 2021, 40 p., iliustr., 100 egz. ISBN 978-609-474-286-6.

Laurinavičius Jonas. *Su gerumo ženkle. Kardinolas Vincentas Sladkevičius: jo gimtinė, kilmė, memorialinės vietos*. Kaunas, Naujasis lankas, 2021, 72 p., iliustr., 120 egz. ISBN 978-609-474-274-4.

Laurinavičius Jonas. *Ten, kur mes*: eilėraščiai, Kaunas, Naujasis lankas, 2021, 124 p., iliustr., 120 egz. ISBN 978-609-474-258-3.

Lavaste Laima. *Kunigas Ričardas*, Vilnius, Alma littera, 2021, 428 [4] p., [12] iliustr. lap., iliustr., portr., 5 000 egz. (papild.). ISBN 978-609-01-4368-1 (jr.).

Lipskis Stasys. „*Didžiuliu sopuliu pavirto mano ilgesys...*“: biografinė knyga apie rašytojos Alės Rūtos gyvenimo dramą, Vilnius, Žuvėdra, 2021, 319 [1] p. ISBN 978-609-8219-46-3.

Lipskis Stasys. *Vienatvės ir pragaro spąstuose*: rašytojo Balio Sruogos paskutiniųjų gyvenimo metų drama, Vilnius, Žuvėdra, 2021, 175 [1] p., iliustr., faks., portr., 300 egz., ISBN 978-609-8219-49-4 (jr.).

Savickaitė Dalia. *Rytų Aukštaitijos keliuose sutiktieji*: straipsnių rinkinys apie kūrybingus žmones, jų laiką ir aplinką, Utenos Indra, 2017–2020, (jr.), kn. 2, 2020, 191 [1] p., iliustr., faks., portr., žml., 740 egz. ISBN 978-609-455-523-7.

Skridla Ipolitas. *Įspaustos pėdos*: eilėraščių rinktinė, Vilnius, Trys žvaigždutės, 2021, 168 p. iliustr., 150 egz. ISBN 978-609-431-129-1.

Tai Lietuva. Lietuvos spaudos fotografija 2021. = Lithuania In Action. Lithuanian Photography 2021. Sudarė ir į anglų kalbą vertė E. Levin, lietuvių kalbos redaktorė J. Jačėnaitė, Vilnius, Lietuvos žurnalistų sąjunga, Petro ofsetas, 136 p., iliustr., 2 000 egz. ISSN 1822-2137.

Vanagas Rimantas P. *Skiedrų ganytojas*: linksmai graudžios istorijos iš Valaukių miestelio (Lietuvos SSR, SSRS) šeimos gyvenimo, Klaipėda, Eglės leidykla, 2021, 205 [3] p., portr., 300 egz. ISBN 978-609-432-137-5 (jr.). Prieiga per internetą: <https://3erdve.sharepoint.com/:b/s/EIA/EUBbZKSdkfhNmW5rOCNCFZQBwxb8FCuFXj57dAU65CZvEw?e=4%3aP8Rlcl&at=9>.

Vainauskas Gedvydas. *Redaktorius testamentas*: dviejų epochų užkulisiai, Vilnius, Lrytas, 2021, 413 [1] p., 5 000 egz. ISBN 978-609-96224-0-8 (jr.).

Valinskas Arūnas, Tapinas Andrius. *Auksinis protas*: iliustruotoji enciklopedija, 999 klausimai, Kaunas, Terra Publica, 2020, 239 [5] p., iliustr., faks., portr. ISBN 978-609-473-183-9 (jr.).

Žymantienė Birutė. *Kryžių sodininkas Mečislovas Jurevičius*, 2-asis patais. ir papild. leid., Šiauliai, Lucilijus, 2020, 197 [1] p., iliustr., faks., portr., 200 egz. ISBN 978-9955-32-510-9.

Žurnalistika: almanachas, vyriausioji redaktorė Jolanta Beniušytė, Vilnius, Lietuvos žurnalistų sąjunga = Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, Kriventa, 2020, ISSN 0135-13462020, nr. 2., 2020, 128 [1] p., įsk. virš., iliustr., faks., portr., 600 egz.

Žurnalistika: almanachas, vyriausioji redaktorė Jolanta Beniušytė, Vilnius, Lietuvos žurnalistų sąjunga = Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, Kriventa, 2021, ISSN 0135-1346, 2020, nr. 1., 2021, 128 [1] p., įsk. virš., iliustr., faks., portr., 600 egz.

Parengė Domas Šniukas

Spaudos fotografija. Pandemijos metai

Priešsezoninės viltys. Nepadėjo nė stiklinės pertvaros – žiūrovų kėdės dėl griežto karantino liko tuščios.

Roko Lukoševičiaus (15min.lt) nuotr.

COVID-19 pandemija ir ilgas karantinas paveikė visų mūsų gyvenimą. Lietuvos spaudos fotografai užfiksavo kasdienybę: nežmoniškai pavargusius medikus, perpildytas ligoninių palatas, nerimą, skausmą, ribojimus, atskirtį, laisvės troškulį, net karantino stilių, kuris kelia ir gaudulį, ir šypsena. Visos šios nuotraukos pateko į geriausių „Lietuvos spaudos fotografijų 2021“ konkurso katalogą.

Sustiprinta įėjimo kontrolė. Vilniaus viešosios tvarkos pareigūnai tikrina, kaip gyventojai laikosi privalomos saviizoliacijos.
Sauliaus Žiūros nuotr.

Viruso išlaipinimas. Autobusų dezinfekcija nuo COVID-19 Vilniaus autobusų stotyje.
Sauliaus Žiūros nuotr.

Rinkimai. Ramūno Danisevičiaus („Lietuvos rytas“) nuotr.

Vos gyva. Domanto Pipo (Delfi.lt) nuotr.

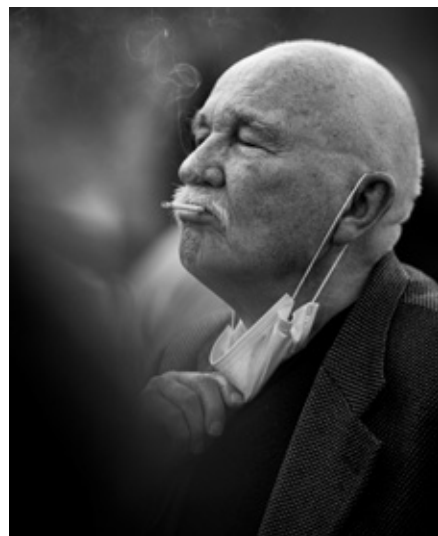

Nemenčinės karantinas.

Valdemar Doveiko (PAP) nuotr.

*Medikas po darbo pamainos Reanimacijos skyriuje.
Justino Stacevičiaus (Irt.lt) nuotr.*

*Atokvėpis.
Gretos Skaraitienės („Žmonės“) nuotr.*

Frontas. Priešakinės linijos.

Marius Morkevičius („Elta“, „Moteris“) nuotr.

Išpažintis.

Žygimanto Gedvilos (15 min.lt) nuotr.

RE M I A

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Povilas
Šimkavičius,

Lietuvos žurnalistų
sąjungos narys

„Tikiu, kad
laikraščio
kūrimas
taps šeimos
tradicija“

Kai baigiau tarnybą Lietuvos kariuomenėje, aktyvią mano kūrybinę veiklą paskatino kelios aplinkybės – mūsų gero draugo Algirdo Judickio pasakojimas apie šeimos prisiminimų knygą, kurią pradėjo rašyti jo tėvas, emocingas 2009 m. sutikimas pas šaunius draugus Artūrą ir Jekateriną Paryžiuje bei neišdildomi įspūdžiai vaikstant po šį puikų miestą ir, be abejo, iš senelio Juozo Šimkėno (Šimkavičiaus) paveldėtų kūrybinių genų audra.

Džiaugiuosi, kad mėnesinis šeimos laikraštis „Šimkavičių šeima“ (ISSN 2424-4678), kurio tituliniam puslapyje puikuojasi šeimos herbas, gyvuoja jau devintus metus, o gruodžio mėnesį išleisime 100-ąjį jo numerį.

Idėja leisti šeimos laikraštį gimė kūrybinės veiklos procese. Pirmiausia (2007–2014 m.) vienas po kito dienos šviesą išvydo mano redaguojami šeimos proginiai laikraščiai ir metraštiniai. Šimkavičių šeimos metraštiniai penkerių metų rašymo patirtis parodė, kad metų pabaigoje apibendrinti visą per

metus sukauptą informaciją apie šeimos veiklą ir įdomiai pateikti skaitytojui ne taip jau paprasta. Laikas, nešdamas į praeitį ryškių spalvų šių dienų įvykius, nepriklausomai nuo mūsų valios, su kiekviena diena uždengia juos vis blankesne skraiste. Norėdamas išsaugoti aprašomų įvykių spalvingumą ir gyvumą, nutariau sumažinti laiko poveikį, kiekvieną mėnesį svarbiausius įvykius fiksuodamas laikraščio, pakeitusio ir proginius laikraščius, ir metraštinį, puslapiuose. Taigi, metų pabaigoje dvylika laikraščio numerių sujungia kiekvieno mėnesio įvykių gausą į vieną ryškią visumą.

Objektyvią, išsamią ir paprastai pozityvią informaciją skaitytojams teikiame kartu su žmona Vida, dukra Laura, marčia Jurgita. Džiaugiamės, kad šiemet pirmąjį pasakojimą apie savo atostogas pateikė mūsų devynmetė anūkė Vakarė. Savo publikacijas mūsų leidiniui taip pat pateikė Ramunė Galgatavičienė, Stanislava Kvaraciejienė, Justina Martinkėnienė, Zita Paliulytė, Inga

Šimkavičiūtė-Kukulskienė, Inesa ir Samanta
Trinkūnaitės bei Leta ir Ričardas Vitkai.

Dar 2005 m. rengdamas nuotraukų albumą, skirtą mamos atminimui, pasigedau informacijos apie savo senelius ir prosenelius. Įvairių žmonių pasakojimai skyrėsi, o rašytinės medžiagos neradau. Pasakytas žodis, keliaudamas iš lūpų į lūpas, per laiko prizmę labai iškreipiamas. Parašytas – neabejotinai su visa į jį įdėta informacija pasieks adresatą, o svarbiausia, ateinančias mūsų kartas. Tikėtina, kad geras žodis padeda mums gyventi, jis geriau už bet kokį vaistą gydo mūsų sielas, suteikia ramybės ir jėgų ateinančios dienos darbams.

Šeimos laikraštyje stengiamės pateikti kuo daugiau pozityvios informacijos apie savo krašto ir mūsų šeimos praeitį, aprašyti dabarties įvykius. Norisi, kad išliktų kartų ryšys, kad būtų išlaikomos ir tobulinamos šeimos

Povilas Šimkavičius Alfredo Girdziušo nuotr.

tradicijos. Tikiu, kad mūsų idėjos neužges, o laikraščio kūrimas taps šeimos tradicija, kurią toliau puoselės mūsų vaikai, o gal net ir anūikai.

Mūsų laikraštį skaito ne tik šeimos nariai ir giminaičiai. Džiaugiamės laikraščio skaitytojų atsiliepimais – kas daugiau, jeigu ne jie, objektyviai įvertins mūsų veiklą.

Lietuvos žurnalistų sąjungos narė, mokslininkė Genovaitė Burneikienė rašė:

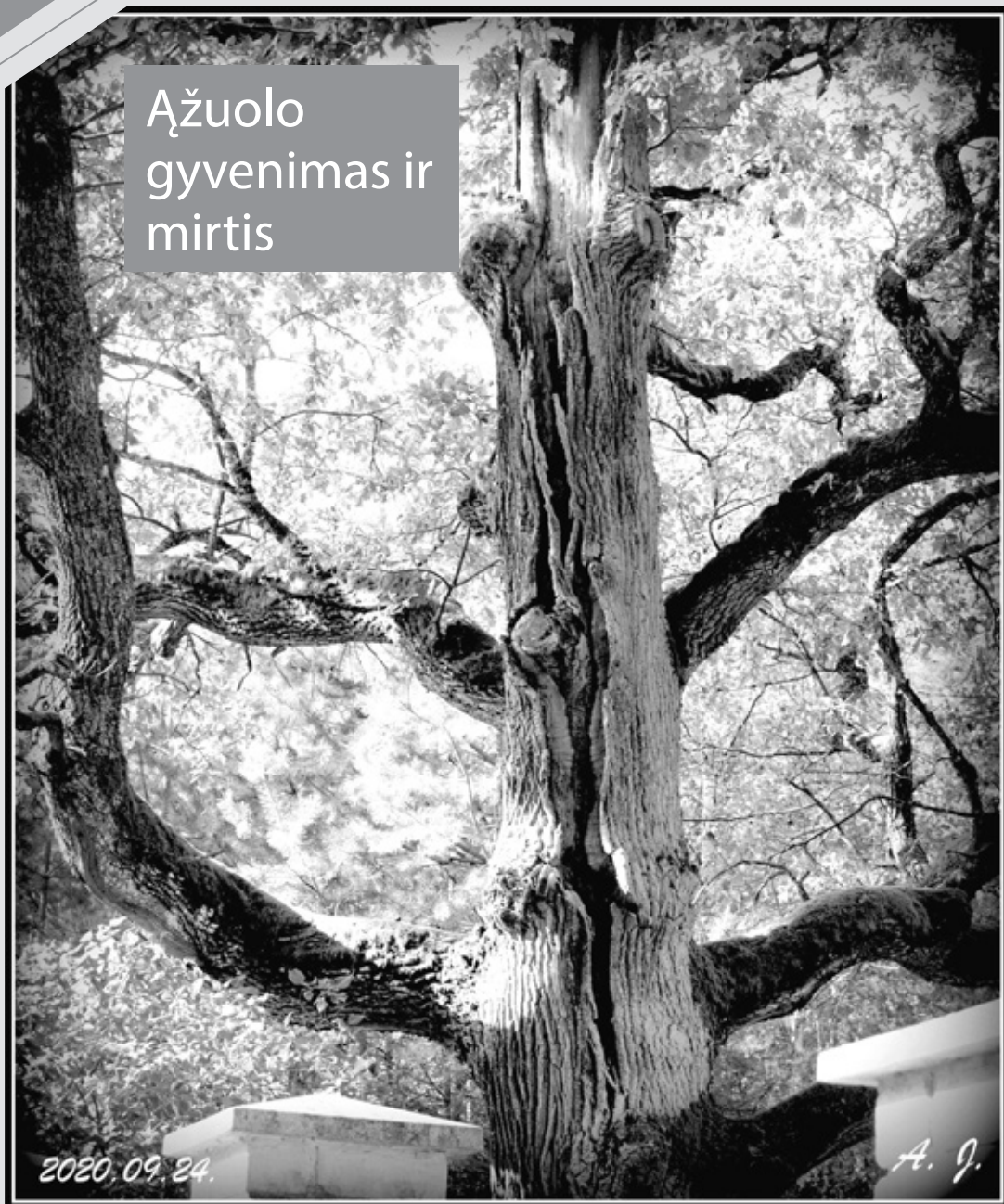
„Dėkoju Jums, kad atsiuntėt savo šeimos laikraštį... Jis tikrai vertingas ne tik Jūsų giminės nariams, bet ir Lietuvos istorijai, nes jame užfiksuoti to krašto istoriniai įvykiai bei žmonės (apie kaimo gyventojų pravardes, lietuviškos kaimo bibliotekos ištakas, mokytoją K. Butautį...). Jūsų laikraštį įdomu skaityti... Linkiu kūrybinės sėkmės.“

Leta Vitkienė pasidžiaugė: „Džiaugiuosi, kad šeimos laikraštyje randu vis daugiau istorijų ne tik apie šeimą. Jūs su Vidute puikūs gidai, su jumis smagu vaikščioti į renginius, parodas, pralėkti šventiniu traukinuku per Vilnių, sugrįžti į istorijos labirintus, atšvęsti šeimos šventes. Smagu, kad mūsų giminės vyrai su tokiais šviesuoliais kaip J. Breiva buvo pažįstami. Jeigu ne tavo šviečiamoji veikla, to būtume nežinoję. Ir toliau būkite smalsūs bei taip puikiai pasakokite apie viską. Sėkmės!“

Doc. dr. Linos Dumbliauskaitės-Jukonienės atsiliepimas: „Jūs – šaunuolių šaunuolis, kad leidžiate šeimos ir giminės laikraštį. Tokie laikraštėliai kaip maži upeliai galiausiai suteikia per visokius Nemunus ir Neris į jūrą – Lietuvos istoriją. Darbuokitės ir toliau.“

2021 m. rugsėjo 17 d.

Ažuolo gyvenimas ir mirtis

Apolinaro Juodpusio nuotr.

Almanacho laiškų skrynelėje – vėl malonus kolegos Apolinaro Juodpusio laiškas su verčiančiomis susimąstyti rudeniską nuotaiką skleidžiančiomis nuotraukomis. Ačiū!

„Laba diena, ŽURNALISTIKA, ir Jūs, gerbiamoji redaktore. Siunčiu Jūsų almanachui fototriptiką „Ąžuolo gyvenimas ir mirtis“.

Kai kada į savo feisbuką pabarstau minčių lygindamas medžio ir žmogaus gyvenimų paraleles, randu daug jaudinančių panašumų. Šį kartą tik apie ąžuolą.“

Laikraštinių pamąstymai apie saulėlydį

Julius Vėtra

Visada didžiavausi savo profesija – tiek dėl jos garbingo amžiaus, tiek dėl ateities. Mat mokslas yra nustatęs, kad žurnalistika – antroji seniausioji, o kurį laiką dar gyvuos ir po *svieto* pabaigos. Kai po *sūdnos* dienos jau nebus reikalingi net teisėjai, žurnalistai dar ilgokai rašys rubrikai „Iš teismo salės“. Tik tada vienus apglėbs amžina rojaus palaima, o kitų lauks nemalonus verdančios smalos vonios.

Pasitenkinimą kelia tai, kad su spauda kovoja visos valdžios, bet ji neįveikiama. Sarginis šuo. Kartais buldogas, kartais taksas, kartais čiau čiau. Svetimiems kimba į pakinklius, šeimininkus atpažįsta ir vizgina uodegą.

Ant ko tik nerašė mūsų kolegos praeityje – ant olų ir šventyklų sienų, akmenų, molio ir medžio lentelių, jaučio odos, pergamento, popieriaus... Viskas buvo gerai, kol XX amžiuje

laikraštijai smūgius vieną po kito pradėjo kirsti garso, vaizdo ir interneto žurnalistika. Iki tol karaliavęs laikraštinių buvo nusviestas į įtakos vandenyno užkaborius. Jeigu su radiju ir televizija jis dar pajėgė galynėtis, tai trys gražuolės – www – jį kėsina visi pribaugti. Mat prasidėjo tokia informacijos makalynė, kuri, kaip ir netikri pinigai į ekonomiką, taikosi net į sveiko proto vertybes. Tai, kas seniau buvo vadinama turgaus ar virtuvės paskalomis, gaudais, apibendrinamai – VBS (viena boba sakė), šiandien yra virtę Jos Didenybe Žiniasklaida: tinklalapiai, portalai, feisbukais, instagramomis, tviteriais ir kitokiais šmitteriais.

Išsikerojusi žiniasklaida savyje žurnalistiką netik negailestingai skandina, bet ir nesidrovėdama pati prisistato jos vardu, kaip ir *žiniasklaidytojai* – žurnalistais. Šiandien žurnalistu gali pasivadinti kiekvienas, kuris netingi ir

kuriam tai įdomu. Žurnalistika – tai ne kokia chirurgija, kur tuziną metų reikia mokytis.

Žiniasklaidos ir pramogų verslo tandemas verčia mutuoti ir profesionalius žurnalistus, kitaip universitete įgytas žinias reikėtų išmesti šiukšlynan ir eiti kasti griovių. Jie puola į lenktynes su pupytėmis ir šoumenais dėl žvaigždės, legendos, guru, kultinio ar kito kio garbės vardo. Laikraštinių ir jo TV ar radijo kolegos galimybės čia nelygios.

Pradėkime nuo mūsų močiutės lietuvių kalbos. Kiekvieno laikraščio redaktorius išmes tokias brangenybes, kaip *tipo, ta prasme, ar ne, čia ir dabar, vau, okei*, kai jo radijo ar TV kolegai tai gali būti vyšnios ant torto.

Kiek laikraštiniųkas privargsta, kol surenka faktus ir argumentus, kol subrandina pirmąją pastraipą... Jo radijo ar TV kolegai dažnai pakanka tik paklausinėti. Atsakymai jau ne jo problema. Svarbu tik pokalbį ištempti valandą ar pusvalandį, kaip programoje nurodyta.

Kai respondentų *šnekinimas* yra tapęs ekranu ir eterio tvanu, tauta labai išpaiko. Jai jau ne tiek svarbi žinia ar nuomonė (pati iš klumpių išaugusi), o tai, kaip jas pateikisi. Štai kodėl atsirado laidos, kai vedėjai su pašnekovais ne šiaip sėdi *vis a vis*, o vaikšto paupiu ar pakrūmėmis, šnekasi važiuodami automobiliu (nors eismo taisyklės tai draudžia), sodina juos ant aukštų baro kėdžių, apvilkę kailiniais šaldo rūsiuose, žodžiauja prigulę (simpoziumai) ar panašiai. Žiūrovai kur kas geriau viską įsimena, kai TV žvaigždė diskursą, naratyvą, paradigmas, opcijas, refleksijas ar kontempliacijas lukštena ant kelių laikydama koją šunelį, o dar geriau – kalytę (sarginis šuo!). Ar turi tokias įtaigas galimybes laikraštiniųkas? Nė velnio neturi.

Yra ir dar veiksmingesnių bendravimo su auditorija būdų. Prieš kelerius metus šviežutės merginos žinias skaitė vis nusirenginėdamos. Įtampa augdavo, laida baigdavosi ties raudona linija. Gaila, kad dorovingų žmonių asociacija pakėlė triukšmą ir nuostabus sumanymas dingo. Užtat gerus reitingus išlaiko kolegė, kuri tarsi Lady Gaga ar Kimberly Kardashian visus žiūrovus bučiuoja. Kai susipykstu su žmona ir išsiilgstu bučinių, ir aš pažiūriu šią laidą. Per gerą dešimtmetį mūsų visuomenė gerokai su liberalėjo, tad kolegė, skirtingai nei anos merginos, protestų, juoba grasinimų, nesusilaukia.

Ar kam įdomu, kaip rašo laikraštiniųkas? Su šunimi, katinu, paršeliu, krokodilu, pingvinu

ant kelių ar užsimovus vien trumpikes? Kam rūpi jo bučiniai? Niekam.

Su pavydu seku, kokie mūsų TV bei radijo broliai ir sesės solidarūs, palaiko, gelbsti ir reklamuoja vienas kitą. Pagaliau, kaip padeda vienas kitam. Reikia pretendentų laidai apie gimusius tą pačią dieną? Kodėl nepradėjus nuo kolegos? Reikia herojaus Tėvo dienai? Argi kolega blogas tėvas, kodėl jo nepašnekinus? Ieškomas pavyzdys Vaikų gynimo dienai? Taigi juk ir kolegė buvo maža, žavingai padykusi. Reikia pašnekovės gatvės promenado formatui? Kabinete už sienos kaip tik prie kompiuterio simpatiška bendrakursė. O kaip vienam laikraštininkui pareklamuoti kitą, pasinaudoti kitu? Nebent pamurkdant kaip konkurentą.

Ar girdėjote, kad laikraštininką kas pavadinūtų žvaigžde, legenda, guru? Ar kam rūpi, ką jis galvoja apie meilę, ką laiko šaldytuve, kokioje jūroje pliuškenasi? Na, nebent kai jis retkarčiais pasirodo ekrane.

Kol sesės laikraštininkės *per aspera ad astra* siekia būti bent kiek pastebėtos, eterio kolegės lenktyniauja su popso deivėmis savo atvaizdais, nuotykiams, gyvenimo būdu ir išmintimi. Vienos žavi kuklumu, kitos išskirtinumu.

Štai vieno kanalo puošmena šaldytuve laiko tik pieniškas dešreles, ir tas pačias vyras šildo. Na, nebent švenčių dienomis ji pati. Visas pasaulis sužavėtas tokio paprastumo. Labai gilus ir originalus šios žvaigždės meilės suvokimas: „Meilė – kai skaniausią pyrago kąsnelį pirmiau pasiūlai kitam.“ Šimtai paauglių šį aforizmą užsirašė, tikriausiai panaudos rašomajame darbe.

Kita, kuri skelbiasi ne tik žurnaliste, bet ir rašytoja, gal ir kitų menų meistrė (dabar Renesanso universalų Lietuvoje nors šienkarte veržk), žaibo interviu pasipasakojo, kaip kriziniu laivu pasiekė patį Šiaurės ašigalį (!) ir ten, poliarinėje naktyje nuo denio nušokusi į ledjūrį, smagiai išsimaudė. Kad būtų Arktyje

maudęsis koks Lietuvos laikraštinkas, neteko girdėti. Kur ten jiems...

Trečios pagrindinis iš Romos parsivežtas įspūdis – lepinosi italų vyrų dėmesiu.

TV kolegės, lenktyniaudamos su šou dainomis, pasakoja, kad lietingais rytais geria baltą kavą, giedrais – juoda; kad labai madingos pėdkelnės, kurios spalvomis primena aronijų šerbetą ar pistacijų ledus; kad hialurono rūgštis tinka fotosesijai, o ne viduriavimui gydyti; kaip pavyko pirmojo vyro pavardės keitimo į antrojo vakaronė; kaip per renginį, o Dieve, nusmuko kojine.

Pastebėsiu, kad vyriškoji pusė gerokai apsnūdusi, TV ir radijo žvaigždėms bei legendoms paprastai atstovauja, kaip dabar pradedama sakyti, lytis A. Na, nebent koks kolega pasipasakoja, kaip į savo sodybą vištas vežė.

Dėl viso to, kas čia pasakyta, tradicinių laikraščių ir laikraštinių saulė artėja prie horizonto. Į 25 įtakingiausių Lietuvos žurnalistų sąrašą pateko vos trys grynaveisliai laikraštinkai. Pakalbintas pilietis vargu pasakys, dar turime ar jau ne išlikusių klasikinių ar konvencinių dienraščių. Mat visa politika ir visi pasaulio puodai dabar renkasi TV ir kompiuterio ekraną, na, dar radiją.

Televizija, ypač vyriausiosios sesės asmeny, bet kada gali išsikviesti ant kilimo valdžios olimpo atstovus, palaiminti juos padangių

Kazio Kęstučio Šiaulyčio humorografijos

skrydžiui ar diskvalifikuoti. Į ekraną įsibrauti nori beveik visi, ypač politikai, kad ir svogūnų laureato ar „Dviračio žinių“ herojaus pavidalu.

O kada paskutinį kartą koks laikraštis skelbė išskirtinį Prezidento, Seimo pirmininko ar Premjero interviu? Ar išdrįstų laikraštis pasikviesti ką nors iš šios trijulės į svečius ir ar jie ateitų? Palikime tai horoskopų kompetencijai.

Mokslininkai skelbia, kad su klimato kaita viena po kitos nyksta gyvybės rūšys. Ar pateks į jų gretas ir tradiciniai spaustuvės dažais kvepią laikraščiai, laikraštinkai? Ar ne laikas juos įtraukti į Raudonąją knygą? Ar ne laikas ir visuomenei susimąstyti, ką ji praras? O kol ten kas įvyks, laikraštinkai turi suvokti paprastą tiesą – skęstančiųjų gelbėjimas yra pačių skęstančiųjų rankose.

R E M I A

ŽENIA 2021 apdovanojimai – Klaipėdos žurnalistams

Vitos Jurevičienės nuotr.

Klaipėdos žurnalistų bendruomenė rugsėjo 17 d. tradiciškai rinkosi į ŽENIA ceremoniją – Žurnalistų entuziastų nepriklausomų informatorių apdovanojimus. Šis renginys, kuriame pažymimi ryškiausi metų įvykiai uostamiesčio žiniasklaidoje, vyko jau 21-ąjį kartą. Jį organizuoja Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) Klaipėdos apskrities skyrius.

„Tai vieni demokratiškiausių apdovanojimų visoje Lietuvoje, nes kandidatus pasiūlo, vertina, o paskui *in corpore* išaiškina nugalėtojus ne komisija, o įvairioms žiniasklaidos priemonėms atstovaujantys žurnalistai,

kurie stoja į gyvą eilę už nominantų nugarų. Laimi tas, kurio palaikymo būrys gausiausias“, – pasakojo šio renginio sumanytojas ir vienas iš organizatorių žurnalistas Žydrūnas Naujokas.

ŽENIA vedėjas Žydrūnas Naujokas su ištikimomis pagalbininkėmis – Dovile Ringis (kairėje) ir Asta Kažukauskienė.

atiteko dienraščio „Vakarų ekspresas“ žurnalistei Gražinai Juodytei už karantino metu atrastą naują žurnalistikos „pro langą“ žanrą. Staigiausiai kilusiu karjeros laiptais pripažintas LRT radijo žurnalistas Paulius Seleznievas – jam įteiktas apdovanojimas „Metų skrydis“. „Metų praradimo“ statulėle už žurnalistų bendruomenei skausmingą veiksmą įvertinta Dovilė Ringis, palikusi Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos atstovės spaudai pareigas. Garbingiausias „Metų knyslio“ apdovanojimas už rezonansinius reportažus ar straipsnius Klaipėdos žurnalistų sprendimu atiteko radijo stoties „Laluna“ žurnalistui Žydrūnui Naujokui. „Metų praskridimą“ simbolizuojanti antis atiteko dienraščiui „Klaipėda“, įsivėlusiam į teisinius ginčus su buvusiu dienraščio žurnalistu Česlovu Kavarza.

Šventėje, vykusioje muzikos klube „Jazzpilis“, žurnalistams įteikti iš viso devyni apdovanojimai. Už netikėtą talento proveržį teikiama „Metų atradimo“ ŽENIA statulėlė

Naujas apdovanojimas „Garbės ŽENIA“ įteiktas 30 metų dienraščio „Lietuvos rytas“ Klaipėdos redakcijoje dirbančiam Gediminui Pilaičiui. Nominacija „Ačiū“ už pagalbą

ŽENIA tradiciškai prasideda nuo filmuko peržiūros apie linksmus žurnalistų nuotykius kasdienybėje.

ŽENIA 2021 dalyviai.

Jūratės Radzevičienės nuotr.

žurnalistams atiteko Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro viešųjų ryšių specialistei Žanetai Skersytei. Už geriausius fotokadrus šiais metais pagerbtas ir „Metų akies“ titulu apdovanotas dienraščio „Vakarų ekspresas“ žurnalistas Paulius Matulevičius – specialų

šios nominacijos prizą įsteigė fotografas Saulius Jokužys. Uosto direkcijos apdovanojimas už aktyviausiai viešinamas uosto naujienas atiteko TV3 žinių tarnybos Klaipėdos skyriaus atstovams Vitalijui Čiapui ir Vidui Valinčiui. Direkcija specialiu prizu už žurnalistų

„Garbės ŽENIA“ apdovanojimas skirtas „Lietuvos ryto“ žurnalistui Klaipėdoje Gediminui Pilaičiui.

„Metų knyslio“ statulėlė už rezonansinį radijo reportažą atiteko Žydrūnei Naujokui.

J trečią dešimtį įkopusi ŽENIA sulaukia ir jaunosios kartos žurnalistų simpatijų.

bendruomenės telkimą ir jos tradicijų puoselėjimą pagerbė ir LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus pirmininkę Jolantą Beniušytę.

žurnalistikos pradininko, medaliu įvertintas klaipėdietis kultūrologas, žurnalistas Kęstu-
tis Meškys.

Pernai įsteigtu LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus Johano Ferdinando Kelkio, lietuviškosios

„Džiaugiamės, kad labiausiai pasižymėjusiam žurnalistui jau antrus metus galime

J. F. Kelkio medalį Kęstučiui Meškiui įteikė LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius ir LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus pirmininkė Jolanta Beniušytė.

Klaipėdos žurnalistų šventės ŽENIA 2021 laureatai.

įteikti j. F. Kelkio medalį. Šis garbingas apdovanojimas teikiamas LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus tarybos sprendimu už iškiliausius kūrybinius darbus, aktyvią visuomeninę veiklą, gyvenimo nuopelnus ne tik profesionaliems žurnalistams. Labai džiaugiamės kolegos K. Meškio žurnalistinėmis veiklomis – ypač jo sukurtu filmu „Anikė. Meilės istorija“. Kęstutis – šio filmo idėjos autorius ir prodiuseris“, – sakė J. Beniušytė, LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus vadovė.

Beje, prie filmo kūrimo prisidėjo ir LŽS Klaipėdos apskrities skyrius. Į prieš dvejus metus organizuotą skyriaus išvyką į Karaliaučiaus kraštą (Kaliningrado sritis, Rusija) kartu pasiprašė vykti ir filmo „Anikė. Meilės istorija“ kūrybinė grupė, kuri kelionėje po buvusios Rytų Prūsijos teritoriją nusifilmavo autentiškų ir vertingų kadru.

Įprastai ŽENIA apdovanojimai vyksta gegužę, minint Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną, tačiau dėl pandemijos renginį jau

Žurnalistinius apdovanojimus iki šiol skinanti Gražina Juodytė – pavyzdys jaunosioms kolegėms.

Kovos dėl apdovanojimų emocijos.

antrus metus žurnalistams teko nukelti į rudenį. Šiemet apie LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus iniciatyvas – į trečią dešimtmetį įžengusią unikalią ŽENIA šventę ir naujai įsteigtą apdovanojimą – J. F. Kelkio medalį buvo parengta LRT radijo laida, taip pat apie šias žurnalistų bendruomenės tradicijas spausdintos publikacijos Klaipėdos miesto žiniasklaidoje.

ŽENIA 2021 rėmėjai: LŽS, Lietuvos spaudos fotografų klubas, Klaipėdos konteinerių terminalas, bendrovės „Klaipėdos vanduo“, „Gren Klaipėda“, Klaipėdos jūrų krovinių kompanija „Bega“, Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras. Šventės partneris – Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija.

***LŽS Klaipėdos apskrities
skyriaus informacija***

ŽENIA – tai proga pabendrauti ir su buvusiais kolegomis; (iš kairės) Valdas Pryšmantas ir Albertas Barauskas.

Kas, kur, kada –
2021 m. nuo birželio iki gruodžio

A. Repšio nuotr.

Vilniaus universiteto (VU) Komunikacijos fakulteto žurnalistikos bakalauro studijų programos absolventas Lukas Aluzas tapo pirmuoju Broniaus Raguočio plunksnakočio laureatu. Šį apdovanojimą inicijavo LŽS Vilniaus skyrius, LŽS valdybos pritarimu jis bus tradicinis.

„Broniaus Raguočio plunksnakotis – simbolinis prizas, mūsų atminties ir pagarbos ženklas ilgamečiam universiteto dėstytojui, išugdžiusiam ne vieną žurnalistų kartą“, – sakė LŽS Vilniaus skyriaus pirmininkė doc. dr. Jolanta Mažylė. Nuo šiol kasmet šis garbingas ženklas bus teikiamas VU baigusiems jaunesiems žurnalistams už geriausią baigiamąjį bakalauro darbą. Svarbiausiais vertinimo kriterijais laikomi temos aktualumas ir vertingumas istoriniu aspektu. L. Aluzas pelnė apdovanojimą už baigiamąjį darbą „Radijo ir televizijos turinio transformacijos Lietuvoje 1988–1989 metais“ (vadovas prof. Andrius Vaišnys).

Žurnalistikos pedagogas, spaudos, literatūros ir kultūros istorikas, Lietuvos rašytojų sąjungos narys B. Raguotis mirė šių metų vasario 13 d., eidamas 92-uosius metus.

Liepos 17 d. finišo liniją pasiekė kūrybinis rašinių konkursas „Religijos ir įsitikinimų laisvė Lietuvoje“, kurį organizavo Naujųjų religijų tyrimų ir informacijos centras kartu su partneriais – LŽS ir NŽKA. Komisija nusprendė I vietą konkurse skirti klaipėdietei žurnalistei Jolantai Beniušytei už straipsnį „Žurnalistų diskusijos apie religijų ir įsitikinimų laisvę Lietuvoje“ (almanachas „Žurnalistika“ 2021 (I)), II vietą – vilnietei žurnalistei Dairai Červokienei už straipsnį „Ar pajas

VU absolventas Lukas Aluzas tapo pirmuoju LŽS prizo „Broniaus Raguočio plunksnakotis“ laureatu. Mariaus Morkevičiaus nuotr.

Totorių metus?“ („XXI amžius“) ir kėdainietei žurnalistei Rasai Jakubauskienei už straipsnį „Kėdainiai – (ne) draugiškas miestas religinėms mažumoms?“ (www.rinkosaikste.lt, www.15min.lt). Laureatės apdovanotos piniginiiais prizais ir diplomais.

Birželio 18 d. uostamiesčio viešbutyje „Euterpė“ įvyko LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus visuotinis rinkimų susirinkimas. Jame dalyvavo LŽS pirmininko pavaduotojas Darius Lukoševičius. Skyriaus tarybos pirmininkė J. Beniušytė pateikė praėjusių metų ataskaitą bei apžvelgė trejų metų kadencijos

Atsinaujūnusi LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus taryba: (iš kairės) Žydrūnas Naujokas, Dovilė Ringis, Jolanta Beniušytė, Laura Sėlenienė, Gediminas Pilaitis ir Paulius Matulevičius.

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus archyvo nuotr.

laikotarpiu nuveiktus darbus, skyriaus revizorė Vida Bortelienė pristatė finansinę skyriaus veiklos ataskaitą. Skyriaus nariai vienbalsiai pritarė ataskaitoms, naujai kadencijai vėl išrinko skyriaus pirmininkę J. Beniušytę, jos pavaduotoju – Žydrūną Naujoką. Patvirtinta ta pati tarybos sudėtis, ją papildžius dar viena nauja nare – prie kolegų prisijungė televizijos žurnalistė Dovilė Ringis. Susirinkime, kuriame dalyvavo 30 narių (iš 55), aptarti skyriaus ateities darbai, aktyviems nariams įteikti LŽS suvenyrai.

LŽS Alytaus skyrius miesto gimtadienio proga tradiciškai išrinko Metų žmogų ir apdovanojo jį „Auksinės plunksnos“ prizų, kuris

skiriamas asmenims, garsinantiems miestą, atliekantiems išskirtinius darbus visuomenei. Šio alytiškių žurnalistų darbe veik prieš tris dešimtmečius įsteigto prizo laureatu šiemet tapo Alytaus apskrities S. Kudirkos ligoninės Priėmimo-skubiosios pagalbos skyriaus slaugytojo padėjėjas Valdas Marcinkevičius, kuris vienintelis šioje gydymo įstaigoje net du mėnesius buvo komos būklės dėl užsikrėtimo koronavirusu darbo vietoje, kai padėjo kitiems sunkiai sergantiesiems.

Liepos 31 d. Biržų miesto šventėje įvyko iškilminga iškilaus kovotojo už lietuvišką spaudą, publicisto ir leidėjo Antano Macijausko premijos įteikimo ceremonija.

Antano Macijausko premijos medalis.
www.lzs.lt nuotr.

Stasio Makaraičio sukurtas medalis, 1 000 eurų prizas ir A. Macijausko monografija buvo įteikti žurnalistui, redaktoriui, vertėjui ir rašytojui Vytautui Žeimantui. Premija jam paskirta už eseistikos knygoje „Gimtuoju dvasingu žodžiu“ argumentuotai ir meniškai išnagrinėtus lietuvių ir baltarusių literatūrinius ryšius, XIX–XX a. sandūroje prasidėjusį baltarusių tautinį atgimimą ir jo vaidmenį Lietuvos visuomenei.

Rugpjūčio 10 d. žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai ir skleidėjai paskelbė viešą pareiškimą dėl išvakarėse vykusiame mitinge prie Seimo kilusių riaušių, kurių metu nukentėjo ir savo darbą atliekantys žurnalistai. Žiniasklaidos atstovai buvo stumdomi, dengiamos jų kameros, gadinama darbo įranga, jie buvo vadunami „žiurkėmis“ ir kitais necenzūriniais žodžiais. Net ir tokiomis sąlygomis žurnalistai liko iki riaušių pabaigos, todėl nukentėjo: į juos skriejo buteliai, akmenys. Žurnalistai savo pareiškimu atkreipė valdžios ir visuomenės dėmesį, kad per riaušes vykdytas

smurtas prieš žiniasklaidą yra gėdingas, žemas elgesys ir prieštarauja visiems demokratijos principams bei teisei informuoti visuomenę. Tokie incidentai kenkia ne tik šalies demokratijai, bet ir Lietuvos įvaizdiui pasaulyje. Išpuoliai prieš žiniasklaidos atstovus yra siekis bauginti visuomenę, sukelti grėsmę visuomenės saugumui, viešajai tvarkai. Tai turi būti smerkiama ir stabdoma, nes riaušinių veikla nėra pilietiško ir žodžio laisvės pavyzdys.

Kreipimąsi pasirašė LŽS ir daugelis periodinės spaudos, radijo ir TV redakcijų.

Rugpjūčio 26 d. Šiaulių „Polifonijos“ koncertų salėje vėl išsidalytos „Metų viny“.

Tai Šiaulių apskrities žurnalistų sumanytos nominacijos už įvairiausias komiškas, tragikomiškas, paradoksalias situacijas, nutikusias kolegoms iš laikraščių, portalų, televizijų ar radijo stočių. Gražiai tradicijai tęstis nesutrukdė karantinas, tad „viny“ dalytos jau keturioliktajį kartą.

Į kalvio Alberto Martinaičio sukurtas figūrėles iš akmens ir vinučių pretendavo istorijos, situacijos, linksmos klaidos, kuriomis su kolegomis pasidalijo „Šiaulių krašto“, „Radviliškio krašto“, radijo stoties RS2, Šiaulių apskrities televizijos, etaplius.lt portalo, savaitraščio „Etaplius“ ir kitų redakcijų darbuotojai.

Pretendentus aštuoniose nominacijose skelbė ir nugalėtojus į sceną kvietė renginio vedėjai Asta Stankūnienė ir Rolandas Parafinavičius.

Nominacijoje „Iš dainos žodžių neišmesi. Metų dainius“ „vinį“ atsiėmė Eva Kazlauskienė.

Renginio „Metų viny“ dalyviai.

LŽS Šiaulių skyriaus archyvo nuotr.

Eva juokavo, kad dirbdama regioninėje televizijoje, portale, savaitraštyje tokio apdovanojimo pelnyti nesugebėjo. „Vinį“ gavo išėjusi auginti vaikų ir pradėjusi bendradarbiauti žurnale „Tavo vaikas“. „Metų gudručiu“ tapo „Šiaulių krašto“ fotografas Artūras Staponkus, kuriam nominaciją pelnyti padėjo kolegės, laikraštyje jį pakrikštijančios vis kitokiais vardais. Nominaciją „Už žiaurumą“ pelnė radijo stoties RS2 kolektyvas, o „vinį“ atsiėmė Lina Venckutė, istorijos liudininkė.

Daugiausia „vinių“ susižėrė Šiaulių apskrities televizijos darbuotojai – jie atsiuntė ir daugiausia istorijų. Nominacijos „Čiulbingala negali nelakštėti. Metų lakštingala“ nugalėtoja tapo Šiaulių apskrities televizijos laidų redaktorė Zita Anužienė, „Provokacija. Metų provokatorius“ – Mindaugas Laurinaitis (Šiaulių apskrities televizija), „Metų proveržiu“ paskelbta taip pat šios televizijos darbuotoja Ligita Gorodničenko.

Labiausiai intriguojančiai – „Kamasutros“ („Metų kadras“) – nominacijai smagių istorijų iš praeities atsiuntė Dalia Karpavičienė (šiuo metu dirbanti www.agroeta.lt). Už tas „parūdijusių vinių“ istorijas Daliai įteikta viena iš figūrėlių.

Rugpjūčio 27–28 d. uostamiestyje vyko LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus praktinis seminaras „Žurnalistų veiklos ypatumai COVID-19 ir ekstremalios padėties sąlygomis“. Jame dalyvavo žurnalistai iš Klaipėdos, Palangos, Kretingos, Gargždų, Tauragės ir Plungės. Kalbėta žurnalistinės etikos klausimais, taip pat apie profesionalios žurnalistikos konkurencinę aplinką ir galimybes, kodėl žurnalistams vis sunkiau dirbti, aptarti maršai, mitingai ir konfliktai, žurnalistų profesijos perspektyvos Klaipėdos regione, žurnalistų teisės gauti informaciją iš valdžios įstaigų peripetijos ir kt. Seminarą organizavo LŽS, NŽKA, rėmė Friedricho Eberto fondas ir Advokatų taryba.

Žurnalistų diskusija seminare.

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus archyvo nuotr.

Rugsėjo 6–7 d. LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus žurnalistai tauragiškių kolegų kvietimu dalyvavo pažintinėje edukacinėje kelionėje po Tauragės kraštą: lankėsi miesto muziejuje „Santaka“ ir jo filiale Skaudvilėje, dalyvavo virvių vijimo pamokoje, taip pat svečiavosi čia esančioje menininko ir spaudos darbuotojo, iš šių kraštų kilusio

Alfonso Čepausko galerijoje, Tremties ir rezistencijos muziejuje Tauragėje, aplankė žymius istorijos, gamtos paminklus, pilialkalnius, leidosi į žygį Viešvilės rezervato miške.

20-oji Vaižganto premija skirta filosofui, publicistui, redaktoriui, prozininkui,

Klaipėdos žurnalistai prie Alfonso Čepausko galerijos Skaudvilėje.

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus archyvo nuotr.

Klaipėdos žurnalistai svečiuojasi Tauragės „Santakos“ muziejuje.

Žurnalistai mokosi senoviškai vyti virves.

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus archyvo nuotr.

dramaturgui Arvydui Juozaičiui. Tai rugsėjo 14 d. nutarė Vaižganto premijos skyrimo komisija, kurioje LŽS atstovavo Audronė

Nugaraitė, Jonas Staselis ir Gerimantas Statinis, Lietuvos rašytojų sąjungai – Jurgita Jasponytė-Burokienė, Gediminas Kajėnas ir Danielius Mušinskas. Premija A. Juozaičiui paskirta už publicistinę knygą „Kauno saulė“.

Knygoje ypatingas dėmesys skiriamas Juozo Tumo-Vaižganto asmenybei. Premija ir diplomas laureatui buvo įteikti Vaižganto gimtajame Malaišių kaime (Anykščių r., Svėdasų sen.).

Rugsėjo 25 d. Lietuvos sporto žurnalistų federacijos konferencijoje, vykusioje Vilniuje, viešbučio „Crowne Plaza“ salėje, antrajai

kadencijai prezidentu išrinktas Tautvydas Vencevičius.

Sporto žurnalistas gimė 1977 m. rugpjūčio 11 d. Alytuje. Vidurinėje mokykloje sėkmingai žaidė futbolą, buvo kviečiamas į Lietuvos jaunučių rinktinę. 1992 m. Lietuvos jaunių futbolo čempionas, išvyko į Lietuvos olimpinį sporto centrą Vilniuje, kartu mokėsi Ozo vidurinėje. 2001 m. Lietuvos teisės universitete baigė viešojo administravimo magistro studijas. 1997 m. pradėjo dirbti „Baltijos“ televizijoje laidos „Futbolo apžvalga“ redaktoriumi. Čia dirba iki šiol sporto žinių redaktoriumi. LŽS valdybos narys.

Tautvydas Vencevičius

Asmeninio archyvo nuotr.

Spalio 6 d. Žurnalistų namuose įvyko LŽS Senjorų klubo tarybos išplėstinis posėdis. Į posėdį buvo pakviesti LŽS pirmininkas D. Radzevičius, LŽS pirmininko pavaduotojas Vytautas Kvietkauskas, LŽS LRT žurnalistų skyriaus pirmininkė Regina Montvilienė, kiti kolegos.

Susirinkimą vedė LŽS Senjorų klubo pirmininkas Ipolitas Skridla, sekretoriavo Alfonsas Kairys.

Medaliai „Už nuopelnus žurnalistikai“ įteikti LŽS Senjorų klubo nariams Stasiui Lipskiui ir Broniui Čekanauskui, LRT žurnalistų skyriaus nariams Henrikui Vaitiekūnui ir Juozui Šalkauskiui.

Vardiniais LŽS parkeriais apdovanoti Juozas Elekšis, Antanas Šimkūnas, Vincentas

Senjorų klubo išplėstinio posėdžio dalyviai.

www.lzs.lt nuotr.

Korkutis, Artūras Poviliūnas ir Šarūnas Laužadis.

Visi apdovanotieji gavo ir LŽS Senjorų klubo sveikinimo raštus.

Taip pat pasveikinti Senjorų klubo nariai, tapę respublikinių kūrybinių konkursų laureatais: Jonas Laurinavičius, gavęs Jono Aisčio literatūrinę premiją, ir V. Žeimantas, apdovanotas Antano Macijausko premija.

Aptartos tolesnės Senjorų klubo veiklos gairės. Suplanuoti susitikimai su keliais Seimo nariais, politinių partijų lyderiais, bus rengiami kolegų naujų knygų pristatymai ir aptarimai, vyks pažintinės kelionės ir ekskursijos.

Posėdyje kalbėjo Algirdas Matulevičius, Jeronimas Laucius, Vincentas Korkutis, A. Šimkūnas ir kiti.

Tarybos nariai į Senjorų klubą vienbalsiai priėmė du naujus narius – H. Vaitiekūną ir J. Šalkauską.

Posėdžio pabaigoje dalyviai gražiai pabendravo prie kavos puodelio.

Seime apdovanoti ir žurnalistų kūrybinio konkurso „Organų donorystei – Taip!“ nugalėtojai. Konkurso rengė Nacionalinis transplantacijos biuras (NTB) prie Sveikatos apsaugos ministerijos, LŽS ir NŽKA. Konkurso tikslas – viešinti ir atkreipti Lietuvos gyventojų dėmesį į organų donorystės ir transplantacijos temą. Vertinimo komisiją sudarė jos pirmininkas V. Kvietkauskas, Julija Šliažienė, Audronė Kosciuškienė, H. Vaitiekūnas, Česlovas Iškauskas, J. Be-

LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius, konkurso nugalėtoja Laura Auksutyte ir komisijos pirmininkas Vytautas Kvietkauskas.

www.lzs.lt nuotr.

niušytė, J. Staselis, G. Statinis, Ginas Dabašinskas ir D. Radzevičius. Konkursui aštuoni autoriai pateikė 10 darbų. Padėkos ir NTB įsteigti piniginiai prizai įteikti I vietos laureatei Laurai Auksutytei už interviu su plaučių transplantacijos laukiančia paciente. II vietą užėmė Oksana Laurutyte už rašinį „Padėka Dievui už donorą iš Kroatijos“, III vietą – Lina Rudnickienė už rašinį „Gedinčio tėvo pasirinkimas dovanoti gyvenimą“.

Spalio 8 d. išplatintas Lietuvos žurnalistų ir žiniasklaidos priemonių viešas pareiškimas „Valdžios įstaigų sprendimais siaurinama visuomenės teisė į informaciją – pavojus demokratijai“, kurį pasirašė LŽS, NŽKA, taip pat daugelis Lietuvos žiniasklaidos priemonių, organizacijų, žurnalistų.

Žurnalistų bendruomenė solidarizavosi su uostamiesčio naujienų portalo „Atvira Klaipėda“ redakcijos siekiu apginti teisę į informaciją.

Mat spalio 6 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atmetė portalo „Atvira Klaipėda“ skundą dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos (ŽEIT) sprendimo. Apie Klaipėdos m. savivaldybės valdomos bendrovės „Gatvių apšvietimas“ viešuosius pirkimus ir su tuo susijusius asmenis pranešęs portalas šiuo ŽEIT sprendimu buvo pripažintas pažeidęs Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą (BDAR), kurį valdžios įstaigos vis labiau naudoja kaip pretekstą riboti informacijos kiekį ar apskritai atsakyti teikti informaciją. Šiuo ir vėlesniais administracinių teismų sprendimais, žurnalistų bendruomenės nuomone, iš esmės keičiamos demokratijos normos, visuomenės teisės į informaciją ir žurnalistų teisės tiksliai bei teisingai informuoti veikimo praktika Lietuvoje. Itin uolus ir perteklinis viešų asmenų privatumo saugojimas neturi atimti iš visuomenės teisės į informaciją apie neskaidrią valdžios įstaigų ir su jomis susijusių asmenų veiklą, galimą korupciją ir nepotizmą. „Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra ne kartą pabrėžęs pamatinį konstitucinės informacijos laisvės, be kita ko, apimančios ir visuomenės informacijos priemonių teisę nekludomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, vaidmenį siekiant užtikrinti ir plėtoti atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės idealą. Teismas taip pat pažymėjo informacijos laisvės, kaip būtinos prielaidos demokratijai sukurti ir išsaugoti, vaidmenį. Esame įsitikinę, kad naujai suformuota administracinių

teismų praktika prieštarauja šioms Konstitucinio Teismo suformuotoms vertybėms ir užkerta kelią žiniasklaidai prisidėti prie demokratinės santvarkos puoselėjimo ir išsaugojimo. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ir kai kurie atskirų teismų sprendimai dėl ydingo BDAR taikymo kuria pavojingą tendenciją, kuomet jau anksčiau suformuoti visuomenės teisės į informaciją ir žodžio laisvės principai ne apginami, o iš esmės paneigiami“, – teigiama pareiškimе. Po šio rezonansinio pareiškimо, pademonstravusio žurnalistų solidarumą sprendžiant esmines problemas, teisėkūros institucijos ėmėsi peržiūrėti įstatyminę bazę, ar viešųjų asmenų privatumo ribos nėra perteklinės, o teismas nusprendė dar kartą atsiversti portalo „Atvira Klaipėda“ bylą.

Spalio 19 d. įvyko NŽKA valdybos posėdis. Iš pradžių buvo svarstoma dėl naujų narių priėmimo į NŽKA. Apsvarstyti ir patenkinti du prašymai stoti į NŽKA, nutarta nedidinti asociacijos nario mokesčio (šiuo metu 15 eurų), diskutuota apie dalyvavimą Lietuvos meno kūrėjų asociacijos veikloje, aptarti būsimi NŽKA konferencijos klausimai. Taip pat svarstyta, kaip kitais metais paminėti Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungos 100 metų sukaktį. Posėdyje kalbėta apie tai, kad būtų galima organizuoti bendrą renginį kartu su Rašytojų sąjunga. Siūlyta Vilniuje V. Gedgaudiui pagerbti surengti konferenciją „Išėjimas žurnalistika: vakar, šiandien, rytoj“. Pritarta J. Staselio siūlymui, jog viena iš 2022 m. galimų temų – „Menas yra prekė ar prasmė?“

Spalio 19 d. įvyko LŽS valdybos posėdis, jame dalyvavo 11 valdybos narių.

Priimti nauji LŽS nariai, aptarti SLAPP ieškinių, Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo reformos, savireguliacijos aspektai, kiti klausimai. Posėdyje, vykusiame nuotoliniu būdu, dalyvavo svečias – Lietuvos Respublikos Seimo narys Vytautas Kernagis.

Lapkričio 5 d. Žurnalistų namuose atidaryta Leonardo Skirpsto meninės fotografijos paroda, į kurią susirinko autoriaus kolegos, bičiuliai, žurnalistikos studijų draugai. Kaip atidarydamas parodą juokavo L. Skirpstas, nors jis savęs ir nelaikęs gamtos fotografu, šį kartą žiurovų vertinimui atidavė trisdešimt gamtos vaizdų. LŽS Vilniaus skyriaus pirmininkė dr. J. Mažylė parodos atidarymo šventėje dėkojo kolegai Leonardui už kitokią parodą, už saulėlydžius, pagautus gimtinėje, senajame kuršių kieme prie jūros kranto. Iki šiol L. Skirpsto fotografijos kūrybą pažinome daugiau iš teminių parodų, liudijančių mūsų šalies istoriją. Tai „1988-ųjų rugpjūtis: Laisvės byla Vingio parke“, „Dienos ir naktys – būti ar nebūti (Sausio 13-oji)“, „(Ne) lokali istorija. 1989 m. rugpjūčio 23 d.“

„Vienybės kelias‘19“, „Maidanas – 2014-ųjų vasaris“ ir dešimtys kitų, kurių autorius, atidus ir jautrus metraštininkas, kartu su savo pasakojimų herojais išgyvena esminius Lietuvos istorijos momentus.

Lapkričio 15 d. Visuomenės informavimo etikos asociacija ir LŽS Žurnalistų namuose surengė viešą diskusiją apie galimą savitvarkos sistemos pertvarką. Pagrindinis klausimas – kaip turėtų būti formuojama Etikos komisija, kokie pagrindiniai veiklos principai.

Lapkričio 26 d. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas (SRTRF) Seime minėjo savo veiklos 25-metį. Prisiminti pradžią, nueitą kelią ir pasvarstyti, kokie iššūkiai laukia, rinkosi buvę ir esami SRTRF vadovai, politikai, visuomeninių organizacijų, žiniasklaidos atstovai. Dauguma kalbėjusiųjų pabrėžė nepakankamą paramai skiriamų lėšų kiekį, priminė, kad dėl nedidinanamo finansavimo tiek pradžioje nubrėžta Fondo misija, tiek iškeliami nauji tikslai įgyvendinti tik iš dalies. Fondo tarybos pirmininkas Vidas Mačiulis, primindamas,

LŽS Vilniaus skyriaus renginio dalyviai po apdovanojimų.

Leonardo Skirpsto nuotr.

Konferencijos akimirka. Iš dešinės – SRTRF tarybos pirmininkas Vidas Mačiulis.

Dainiaus Radzevičiaus nuotr.

kad visi, tiek buvę, tiek esami SRTRF darbuotojai, Tarybos nariai dėl Fondo, jo garbės turi stengtis ir kovoti nuolatos. Ateityje planuojama susitelkti ties tiriamosios žurnalistikos, kultūrinės ir regioninės

žiniasklaidos programomis, taip pat didės ir finansavimas.

Lapkričio 29 d. Vilniuje Žurnalistų namuose atidaryta paroda „Laiko sūpuoklėse“, skirta

Parodos atidarymo metu LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius ir LŽS Vilniaus skyriaus pirmininkė dr. Jolanta Mažylė įteikė Leonardui Skirpstui medalį „Už nuopelnus žurnalistikai“, kurio įteikimo ceremonija užtruko kone visą koronaviruso karantino laiką (LŽS valdybos sprendimas apdovanoti medaliu L. Skirpstą buvo priimtas dar 2020 m. kovo mėnesį).

Gintauto Stalnionio nuotr.

žurnalisto ir redaktoriaus Vytauto Gedgaudo (1912–1999) gyvenimui ir kūrybai.

Paroda jau buvo eksponuota Zarasų krašto muziejuje ir Salako kultūros namuose rugsėjo ir spalio mėnesiais, pelnė didelį lankytojų susidomėjimą ir palankų vertinimą.

Parodos sumanytoja ir autorė VU doc. dr. J. Mažylė sakė, kad amžininkų atsiminimuose dažnai pabrėžiamas V. Gedgaudo akiračio platumas. Nors Antrojo pasaulinio karo metu patyrė karo kautynių ugnį, o pokariu kaip žurnalistas stebėjo pasaulinio masto įvykius, lėmusius XX a. istoriją, V. Gedgaudas išliko paprastas, atsakingas žmogus, atliekantis savo pareigas tyliai ir su giliu atsidavimu.

LŽS ir NŽKA asociacija, įvertindama žurnalisto ir ilgamečio tautinės minties JAV lietuvių laikraščio „Dirva“ vyriausiojo redaktoriaus V. Gedgaudo indėlį puoselėjant

profesionalią žurnalistiką atkurtoje nepriklausomoje Lietuvoje, nusprendė 2022-uosius skelbti Vytauto Gedgaudo metais. D. Radzevičius pabrėžė, kad šią iniciatyvą LŽS ir NŽKA organizacijų nariai palaikė siekdami deramai pagerbti V. Gedgaudo darbus atkurta Lietuvai jo 110-ųjų gimimo metinių proga.

Žurnalistų namuose atidaryta paroda „Laiko sūpuoklėse“ tapo gera proga susirinkti LŽS Vilniaus skyriaus nariams ir kartu pagerbti savuosius kūrybinguosius profesinės gildijos atstovus. Šių metų LŽS Vinco Kudirkos premijos laureatei Nijolei Jačėnienei įteiktas apdovanojimas, LŽS medaliu „Už nuopelnus žurnalistikai“ apdovanota A. Kosciuškienė, LŽS vardiniai plunksnakočiai už aktyvią žurnalistinę veiklą ir publicistikos kūrinius įteikti Č. Iškauskui ir Arūnui Sartanavičiui.

Gruodžio 3 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje įvyko NŽKA

LŽS ir Baltarusijos žurnalistų asociacijos forumas, skirtas Tarptautinei žmogaus teisių dienai paminėti.

www.lzs.lt nuotr.

Andrejus Aleksandrovas. www.lzs.lt nuotr.

metinė konferencija „Žurnalistų veiklos ypatumai COVID-19 ir ekstremalios padėties sąlygomis: išmoktos pamokos ir atrastos galimybės“. Jos metu LŽS ir NŽKA pirmininkas D. Radzevičius apžvelgė asociacijos veiklą 2020 m., Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentas J. Staselis kalbėjo apie savarankišką kūrybinę veiklą pandemijos metu, apribojimus ir neribotas kūrėjų galimybes. Ambicingus žurnalistinius projektus pristatė Lilija Valatkienė ir Vytautas Jonas Juška, apie laisvo meno kūrėjo kelią ir ar verta juo pasukti kalbėjo Aurelija Arlauskienė ir kiti.

Gruodžio 10 d. LR Seime vyko LŽS ir Baltarusijos žurnalistų asociacijos (BŽA) forumas, skirtas Tarptautinei žmogaus teisių dienai paminėti. COVID-19 pandemija, geopolitiniai

ir socialiniai konfliktai, žmonių migracijos iššūkiai kelia daugybę klausimų dėl žmogaus teisių standartų. Žurnalistai nuolat susiduria su spaudimu ir net persekiojimu už politinę ir ekonominę galią turinčių asmenų kritiką. Lietuvos ir Baltarusijos nepriklausomi žurnalistai kartu ieško atsakymų į šiuos klausimus ir sprendimų, kaip užtikrinti žurnalisto teisę į profesiją. Forume žurnalistų organizacijų vadovai, teisininkai, žurnalistai profesionalai aptarė žurnalistų saugumo standartus ir jų taikymo iššūkius globalių krizių kontekste, žodžio laisvės (de)kriminalizavimo ir žurnalistų solidarumo temas. Forumo metu Baltarusijos žurnalistinei Andrejui Aleksandrovui skirta „Vilties Laisvės“ statulėlė ir 1 000 eurų premija. Šiai premijai skirti LŽS ir Lietuvos žurnalistų draugija subūrė bendrą komisiją, kuri balsų dauguma premiją paskyrė A. Aleksandrovui. Jo kandidatūrą premijai pasiūlė Baltarusijos žurnalistų organizacijos. 2009–2012 m. A. Aleksandrovas buvo Baltarusijos žurnalistų asociacijos pirmininko pavaduotojas. 2014–2018 m. – Baltarusijos nepriklausomos informacijos agentūros „BelaPAN“ („БелаПАН“) direktoriaus pavaduotojas. Jis dirbo tarptautinėse organizacijose „Index on Censorship“ ir „Article 19“. Įkūrė ir redagavo periodinį leidinį „Baltarusiškas žurnalas“ („Белорусский журнал“). 2021 m. sausio 12 d. buvo sulaikytas Baltarusijoje ir iki šiol kalinamas tardymo izoliatoriuje.

**Parengė Jolanta Beniušytė,
Angelina Liaudanskienė**

R E M I A

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Universitete ir su Universitetu

Žygintas Pečiulis

Leonardo Skirpsto nuotr.

Lapkričio 29-oji. Pirmasis Žyginto Pečiulio gimtadienis be Žyginto.

Ir šis *atsisveikinimo žodžio* žanras niekaip nesirašo.

Bijau, kad nepavyks pasakyti to, ką pajutome ir išgyvenome tą rugpjūčio 23-iają, Žyginto netekties dieną.

Kiekvienas savaip. Buvę kolegos, studentai, draugai ir bičiuliai. Žyginto šeima – brangiausios ir artimiausios jo moterys ir merginos – žmona Ona, dukros Jonė ir Guoda.

Čia, jaučiu, Žygintas iš Dausų iškart mestels pastabą – pamiršote, kolege, mieloji kaimyne, pamiršote mano ir Onutės anūkėlę!

O, taip, prisimenu, kaip džiaugdamašis pasakodavo apie Aleksandrą, laukiančią senelio. Jis iš *Maironio* po aštuonių valandų *paskaitavimo* skuosdavo į darželį pasiimti savo draugės namo. Šia privilegija Žygintas ypač didžiavosi, sakydamas, kad Aleksandra darželio auklėtojoms sako, jog šiandien jos paimti ateis Žygis! Nepamiršiu ir pasakojimo apie anūko Teodoro vardo kilmę, mielas Kaimyne. Paaiškinsiu, iš kur tie kaimynai atsirado. Mūsų darbo

kabinetų durys spoksojo vienos į kitas, tad ir vadinomės kaimynais. Apskritai Žygintas vengė kreipinių mandrybių, su titulais ir iškilmingų kreipinių, tačiau visada tiek į kolegas, tiek į studentus kreipdavosi santūriuoju Jūs. Ir tai dvelkė tikrąja Universiteto dvasia ir inteligencija, kai profesorius akademinėje aplinkoje vienodai gražiai ir pagarbiai su visais bendrauja.

Apmąstydamą Žyginto kelią, regiu, kad Jo visas gyvenimas buvo susietas su *Alma Mater Vilnensis* ir su televizija. (Čia turbūt ne vienas prisimename linksmus Žyginto pasakojimus, kaip jis vaikystėje namie žaisdavo „televiziją“).

Kai tik ateinu į buvusio Žurnalistikos instituto patalpas (dabar Komunikacijos fakulteto Skirmanto Valiulio medijų centras Maironio gatvėje), intuityviai vis dar jaučiu – prasivers durys ir išgirsiu: „Labas, kaimyne!“ Atrodo tarsi laukiu, kada čia sutiksiu iš TV studijos žengiantį nuoširdžiai besišypsantį profesorių Pečiulį, kolegą Žygintą, bičiulį Žygi.

Žygintas Pečiulis – VU Žurnalistikos katedros studentas 1978–1979 mokslo metais.

Žygintas su buvusia doktorante dr. Jolita Linkevičiūtė-Rimavičiėne ir kolega Valdu Bartasevičiumi.

Žyginto pastangomis Maironio gatvėje esantis Komunikacijos fakulteto Vaizdo ir garso kūrybos židinytis oficialiai tapo Skirmanto Valiulio medijų centru.

Lapkričio 29-ąją ant mano Kaimyno durų jau nebeliko lentelės su užrašu:
Žurnalistikos ir audiovizualinių tyrimų centro prof. dr. (HP) Žygintas Pečiulis.

*Memoria – thesaurus omnium rerum**, kaip sakė Markas Tulijus Ciceronas.

Mes Jus prisiminsime, mūsų Universiteto Profesoriau.

**Atmintis – visa ko saugykla.*

**Dr. Jolanta Mažylė,
 Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
 Žurnalistikos ir audiovizualinių medijų tyrimų centro docentė**

Paskutinis žodis Metraštininkui

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus archyvo nuotr.

Jolanta Beniušytė, Paulius Matulevičius

Eugenijus Macius iškeliavo Amžinybėn kaip tik gali iškeliuoti likimo apdovanotas Kūrėjas ir auksinės širdies Žmogus savo kūrybos viršūnėje – su didele aplinkinių pagarba, apsuptas artimųjų, be kančios ir skausmo. Eugenijaus širdis sustojo šių metų spalio 15 d. gimtojoje Palangoje savo paties sukurtų nuotraukų parodos „Susitikimai“ atidaryme...

Žinomas fotožurnalistas, kino ir televizijos operatorius, neblėstančiu optimizmu ir gera nuotaika visada pasižymėjęs E. Macius aktyviai bendradarbiavo su almanachu „Žurnalistika“, jo darytų renginių nuotraukų, kolegų portretų galima rasti kiekviename pastarųjų

metų leidinio numeryje. Eugenijaus nuotraukų palikimą, kuriame užfiksuotas klai-pėdiečių žurnalistų gyvenimas, saugo LŽS Klaipėdos apskrities skyrius. E. Macius buvo aktyvus šio skyriaus narys.

Kino operatorius Eugenijus Macius

Nuo pat jaunystės su fotoaparatu nesiskiriantis E. Macius fiksavo ne tik uostamiesčio žurnalistų gyvenimą, bet ir Klaipėdos miesto įvykius, kultūrinį gyvenimą. Jo kūrybinį palikimą saugo Klaipėdos apskrities viešoji levos Simonaitytės biblioteka, kurioje pastaraisiais metais prieš išeidamas į užtarnautą poilsį jis dirbo.

Talentingas fotografas, kino operatorius, menininkas, kūrybinga asmenybė... Geras, darbštus, garbingas, pareigingas, aukštos kultūros žmogus, niekada nieko neužgavęs, tryškęs gyvenimo džiaugsmu, mėgęs bendrauti, keliauti, pažinti... Kai tik kur susiruošdavome su žurnalistų kompanija, beveik visada pirmas parašydavo Eugenijus: „Būtinai dalyvausiu kelionėje!“ Ir dalyvavo kaskart parveždamas gausybę gražių nuotraukų, ypač nepozuojamų portretų, kuriais

Klaipėdietė žurnalistė Gražina Juodytė dažnai pakliūdavo į Eugenijaus Maciaus fotoobjektyvą.

Jis neatsiliko nuo naujovių, nepraleisdavo profesinio tobulėjimo seminarų, noriai mokėsi.

Eugenijus į žygius su žurnalistais pasikviesdavo ir savo anūką Domą, taip pat puikų fotografą, ir dukrą Jurgitą.

Žygyje po Žemaitiją su savo komanda – Klaipėdos žurnalistais, su kuriais išmaišė Lietuvą.

Du geri bičiuliai.

tarsi pažvelgdavo į kiekvieno mūsų sielą... Ir dosniai su visais dalijosi tais kadrais, kaskart patvirtindamas nepakeičiamo Klaipėdos žurnalistų bendruomenės fotometraštininko misiją. Maestro, ačiū, sakydavome Eugenijui...

Jis kolegų akyse visada išliks kaip itin šiltas, darbštus ir meniškos sielos žmogus.

„Beveik namuose – I. Simonaitytės bibliotekoje – pernai šventėme anšlaginį jubiliejinę parodos „Susitikimai“ atvėrimą Klaipėdoje, neįtardami, kad tos pačios parodos atidaryme gimtajame mieste Palangoje prarasime Eugenijų. Būtent Palangoje Eugenijui senelis Eugenijū. Būdamas paauglys jis su jais „skrido“ ir daug ko išmoko. O mes, pakeleiviai, mokėmės iš Eugenijaus. Nedaugžodžiaudamas jis

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus susirinkime – kalėdinėje vakaronėje. 2018 m.

fotoobjektyvu žymėjo daugelio klaipėdiškių „stacijas“. Noriu jam išstarti didelį ačiū už paliktus savojo skrydžio pėdsakus kino mene ir fotodokumentikoje, daugeliu atvejų – ir fotomene. Eugenijus visada geranoriškai ir nesavanaudiškai dalijosi savo gyvenimiško skrydžio sukauptais lobiais. Be to, Eugenijus turėjo puikų bruožą – išklaudyti kitą. Šiais laikais tai didelė vertybė, – nuoširdžiu prisiminimu apie išėjusį kolegą pasidalijo klaipėdietė Gražina Juodytė.

Eugenijaus Maciaus asmenybė paliko ryškų pėdsaką ir jį pažinojusių jaunosios kartos žurnalistų širdyse. Apie E. Maciaus senelį per „Lietuvos ryto“ televiziją laidą kūrusi ir Eugenijų kalbinusi žurnalistė Dovilė Ringis sakė, kad šis pašnekovas buvo ištis neeilinė asmenybė.

„Eugenijau, Jūs būsite mūsų laidos „Švyturių žmonės“ žvaigždė! Pasirinkome Jus kaip laidos anonsų veidą!“ – dar prieš mėnesį Klaipėdos žurnalistų vakarėlyje

pasakiau Eugenijui, o jis kaip visada tik kukliai nusišypsojo...

„Ar norėsite dar prieš eterį peržiūrėti laidą?“ – tada paklausiau Eugenijaus. Bet jis patikino tikįs, kad laida yra puiki, ir jis norės savo senelio istoriją pamatyti per televiziją... Laida eteryje turėjo pasirodyti spalio 23 dieną. Deja, Eugenijus Macius jos nebesulaukė, – paskutines bendravimo su E. Maciumi akimirkas prisiminė D. Ringis.

*Šviesa, viltis, laukimo dosnios rankos,
Saulėtekliai, saulėlydžiai gyvenimo krante...
Pajūrio vėjų svajos palytėtos,
Bangų vėsa nugairinta mintis...
Savastimi ir širdimi realybė išmatuota,
Darbai įprasminti laike...
Tai kelias, tikslas, tai – šviesos paveikslas,
Prasmė ir amžina Tiesa...*

Rosita Vaičiulė

Lengvo Jums skrydžio, maestro Eugenijau...

Tylos minutė

Kazimieras Račkauskas

1935 10 21 Bekštonys, Žaslių vlsč.–2021 06 15 Vilnius, istorikas, kraštotyrininkas, žurnalistas, hum. m. dr., LŽS ir NŽKA narys.

1959 m. baigė Klaipėdos pedagoginę mokyklą, 1966 m. – Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakultetą. 1973–1976 m. LMA Istorijos instituto aspirantas, 1971–1990 m. Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos centro tarybos pirmininko pavaduotojas. 1989–2009 m. mėnraščio „Gimtinė“ leidėjas ir redaktorius. Įsteigė leidyklą „Gimtinė“. 1989 m. inicijavo Tėvynės pažinimo draugijos atgaivinimą. 2004–2012 m. jos valdybos pirmininkas, nuo 2013 m. garbės pirmininkas, svarbiausių tautotyros ir edukacinių projektų autorius bei vadovas. 1993 m. įsteigė Tėviškės pažinimo paramos fondą. Lietuvos žurnalistų draugijos garbės narys (2015). Apdovanotas Juliaus Kazėno įsteigto Santarvės fondo medaliu „Už santarvės puoselėjimą“ (2016). Palaidotas Vilniaus Liepynės kapinėse.

Parašė knygas „Tegyvuoja gyvenimas“ (1965), „Kraštotyros sąjūdis Lietuvoje“ (1987), „Aukštadvaris“, „Mano gimtinė“ (abi 2002), „Bekštonys: kaimas Paparčių ir Kernavės pašonėj“ (2009), „Paparčių šviesos židinys: mokyklos praeities fragmentai“ (2010), „Čičiūnų židinio šviesa: mokyklos istorijos paveldas“ (2014), „Europoje su savo kraičiu: kultūros istoriko publicistika“ (1 ir 2 dalys, 2015), „Nepriklausomos Lietuvos mokytojai: 1918–1940 metų biografijos (2018)“ ir kt., daug straipsnių apie kraštotyrą, apsakymų, eilėraščių. Vienas ir su kitais sudarė straipsnių rinkinių apie kraštotyrą, bibliografinių rodyklių.

Antanas Račis

1936 03 25 Stebeikiai, Pasvalio r.–2021 07 17 Vilnius, filologas, enciklopedininkas, 2001–2015 m. leistos „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ vyriausiasis redaktorius, LŽS narys.

Mokėsi Rinkūnų pradinėje, Pumpėnų septynmetėje, Pasvalio vidurinėje mokyklose. 1959 m. Vilniaus universitete baigė filologijos ir lietuvių kalbos studijas. Iki 1970 m. mokytojavo Vilniaus rajono Skurbutėnų ir Kenos aštuonmetėse mokyklose. Vėliau apie 50 metų dirbo enciklopedijų leidybos srityje: moksliniu redaktoriumi, įvairių redakcijų vedėju, vyriausiuoju redaktoriumi. 2000–2015 m. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro direktoriaus pavaduotojas redakciniams darbams, „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ vyriausiasis redaktorius. Tuo pat metu vadovavo keturtomės enciklopedijos „Lietuva“ (2008–2015) rengimo darbams, su Eugenijumi Maneliu rengė ir redagavo dvitomį enciklopedinį žinyną „Lietuvos istorija“ (2011–2016), buvo dvitomės „Lietuvos sporto enciklopedijos“ (2010–2012) Mokslinės redakcinės tarybos pirmininko pavaduotojas. 2002–2012 m. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos narys. Iš lenkų ir rusų kalbų išvertė Antanas Stebeikio slapyvardžiu per 20 grožinės ir mokslinės literatūros knygų. Apdovanotas LDK Gedimino ordino medaliu (2011).

Goda Ferensienė (Čepulytė)

1932 12 22 Klaipėda–2021 07 21 Vilnius, žurnalistė, vertėja, LŽS narė.

1953 m. baigė Klaipėdos K. Donelaičio vidurinę mokyklą, 1959 m. – rusų kalbos ir literatūros studijas Vilniaus universitete. Vėliau ten pat studijavo žurnalistiką. 1971–1973 m. stažavosi satyros ir humoro žurnale „Krokodil“ (Maskva). 1960–1966 m. buvo „Valstiečių laikraščio“ korespondentė. 1970–1990 m. dirbo korespondente žurnale „Šluota“. Parašė prisiminimų, apybraižų knygas „Rytoj to nebus“ (1998), „Vedybos-radybos“ (2001), „Vakar ir šiandien“ (2004), „Grįžtu į vakardieną“ (2009), „Aš jų pasigiesiu...“ (2012). Žurnalistų poezijos knygoje „Sušvieski, saule“ (2014) paskelbė eilėraščių. Iš bulgarų, lenkų, rusų kalbų į lietuvių kalbą išvertė apie 15 apysakų, romanų, humoro knygų, tarp jų ir garsiąsias „Gabrovo šypsenas“ (1984, 2009).

Žygintas Pečiulis

1955 11 29 Pramezys, Prienų r.– 2021 08 23 Vilnius,
žurnalistas, žiniasklaidos pedagogas ir teoretikas.

1979 m. baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete, nuo 1988 m. dėstė jo Istorijos, nuo 1991 m. – Komunikacijos fakultetuose; profesorius (2008). 1991–1997 m. Žurnalistikos instituto direktoriaus pavaduotojas, 2008–2013 m. – direktorius. Žurnalistikos studijų programų studentams dėstė kursus: televizijos žurnalistika, televizijos teorija ir kritika, televizijos analizės principai, audiovizualinė žiniasklaida, efektyvi komunikacija, šiuolaikinės visuomenės informavimo priemonių tendencijos. 1987 m. Leningrado teatro, muzikos ir kino institute apgynė disertaciją „Lietuvos televizijos teatras. 1957–1982“. 2007 m. atliko habilitacijos procedūrą, pateikęs darbų apžvalgą „Televizijos kaitos proceso sisteminės analizės metmenys“. Stažavo ir skaitė paskaitas Fribūro (1994), Paryžiaus Panthéon-Assas (2002) ir Sorbonne Nouvelle (2009) universitetuose. 1978–1988 m. Valstybinio televizijos ir radijo komiteto vaikų ir jaunimo, mokomųjų, kultūros laidų redaktorius, 1993–2000 m. savaitraščio „Kalba Vilnius“ komentatorius. 2012–2018 m. Lietuvos radijo ir televizijos tarybos narys, 2013–2018 m. pirmininkas. Palaidotas Vilniaus Liepynės kapinėse.

Parašė knygas „TV dramaturgija“ (1993), „Videoteatras: Lietuvos televizijos teatro raidos bruožai. 1957–1982“ (1994), „Televizija: istorija, teorija, technologija, žurnalistika“ (1997), „Televizijos žurnalistika“ (2002), „Efektyvi komunikacija. Praktinis vadovas“ (2004), „Iki ir po televizijos. Žvilgsnis į XXI amžiaus audiovizualinės masinės komunikacijos fenomeną“ (2007), „Vienadienių drugių gaudymas: iš TV apžvalgininko užrašų“ (2012), „Kaip bendrauti su žiniasklaida: principai, patarimai, pavyzdžiai“ (2014), „Bokštą gaubianti paslaptis: TV medijos radimasis Lietuvoje“ (2018). Paskelbė daugiau kaip 30 mokslinių, daugiau kaip 500 mokslo populiarinimo, publicistikos, televizijos apžvalginių straipsnių.

Romualdas Rakauskas

1941 08 19 Akmenė –2021 09 15 Kaunas,
žurnalistas, fotomenininkas, Nacionalinės kultūros ir
meno premijos laureatas (2009).

1959 m. baigė Pikelių vidurinę mokyklą, 1964 m. – žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. 1961–1964 m. savaitraščio „Literatūra ir menas“, 1964–1967 m. žurnalo „Mūsų gamta“ fotokorespondentas, 1967–2004 m. žurnalo „Nemunas“ iliustracijų skyriaus vedėjas, redaktorius. 1969 m. (su kitais) įkūrė Lietuvos fotografijos meno draugiją, nuo 1962 m. dalyvavo parodose, surengė daugiau kaip 70 individualių parodų Lietuvoje ir užsienyje. Tarptautinės meninės fotografijos federacijos garbės narys (1976). Lietuvos fotomenininkų sąjungos garbės narys (nuo 1997). V. Mickevičiaus-Kapsuko premija (1966), Lietuvos komjaunimo premija (1970), nusipelnęs žurnalistas (1980).

Išleido fotoalbumus: „Vilniaus šiokiadieniai“ (1965), „Šalis ta Lietuva vadinasi“ (su A. Sutkumi, 1970), „Mūsų Kaunas“ (1976), „Naujoji Lietuvos architektūra“ (1982), „Vilties šviesa“ (1983), „Žalgirio“ vyrai“ (su R. Požerskiu, 1987), „Žydėjimas“ (1986), „Pavasario mergaitės“ (1994), „Įkvėpimo žemė“ (1998), „Spalvoti laukai“ (2007), „Sąskambiai: 1+2“ (su D. Kajoku, 2008), „Romualdas Rakauskas: Fotografijos“ (2009), „Vairiaus apžavai“, „Šiokiadieniai. Weekdays“ (abu 2012), „Triveidė knyga“ (2016). Paskelbė straipsnių apie fotografiją. Už savo kūrybą gavo 5 „Grand Prix“, 3 aukso, 1 sidabro, 4 bronzos medalius, per 70 kitų parodų apdovanojimų. Palaidotas Kauno Petrašiūnų kapinėse.

Giedrė Urmanaitė

1938–2021 10 13 Vilnius, žurnalistė.

1961 m. baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. Kurį laiką dirbo Karagandos (Kazachstanas) metalurgijos kombinato statyboje, Irkutsko laikraštyje. Viena iš Rytų traukos priežasčių – tėvo, Stalino lagerių kalinio, kapas kažkur prie Džezkazgano. Grįžusi į Lietuvą, dirbo „Komjaunimo tiesos“, „Buities“ ir savaitraščio „Kalba Vilnius“ redakcijoje, vėliau Lietuvos SSR atstovybėje prie SSRS Ministrų Tarybos, kur vadovavo įstaigos kanceliarijai. Lietuvoje prasidėjus kovai dėl nepriklausomybės, kartu su kitais atstovybės darbuotojais maskviečiams skleidė tiesą apie įvykius Vilniuje, dalyvavo įkurtos Lietuvių kultūros bendrijos Maskvoje veikloje. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, grįžo į Vilnių ir kūrybingai darbavosi Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus leidybos skyriuje, yra daugelio parodų katalogų, albumų ir kitokio pobūdžio dailės leidinių redaktorė bei bendraautorė.

Eleonora Mykolaitienė

1930 08 25 Kaunas–2021 10 16 Vilnius, žurnalistė, LŽS narė.

1954 m. pirmąją laidą baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. Žurnalistės duoną pelnyti pradėjo dar studijuodama: 1950–1952 m. dirbo laikraščio „Lietuvos pionierius“ literatūrine darbuotoja, 1952–1954 m. žurnalo „Žvaigždutė“ skyriaus vedėja (iki 1958 m.). 1958 m. – žurnalo „Moksleivis“ skyriaus redaktorė, 1958–1966 m. – laikraščio „Vakarinės naujienos“ kultūros skyriaus vedėja. Vis dėlto pagrindine darboviete ir profesinių ambicijų įsikūnijimu tapo žurnalas „Kultūros barai“, kurio atsakingą sekretore dirbo 1966–1991 m. Rašė moksleivių auklėjimo, motinos ir vaiko, moterų gyvenimo temomis, paskelbė straipsnių kaimo kultūros klausimais.

Eugenijus Macius

1940 01 09 Palanga–2021 10 15 Palanga, kino ir TV operatorius, fotomenininkas.

1976 m. baigė Sąjunginį valstybinį kinematografijos institutą. Karjera: 1958–1967 m. Lietuvos kino studijos kino operatoriaus asistentas, kino operatorius, 1967–1988 m. SSRS Ryšių priemonių pramonės ministerijos Kino centro kino operatorius, vyriausiasis kino operatorius, viršininkas, 1988–2002 m. LRT Klaipėdos korespondentų punkto operatorius, 2002–2009 m. laivų krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ atstovas spaudai, nuo 2009 m. Klaipėdos apskrities viešosios I. Simonaitytės bibliotekos dailininkas-fotografas. Nufilmavo per 80 dokumentinių, mokslo populiarinimo, informacinių ir reklaminių filmų, daugiau nei penkis tūkstančius siužetų ir laidų kino žurnalams „Tarybų Lietuva“, Lietuvos televizijai. Sukūrė daugiau nei 15 videofilmų apie Klaipėdos miesto jūrines įmones. Buvo Lietuvos kinematografininkų sąjungos, LŽS ir NŽKA narys. Už kūrybą yra pelnęs įvairių SSRS ir tarptautinių apdovanojimų, taip pat apdovanotas LŽS medaliu „Už nuopelnus žurnalistikai“ (2012). Staiga mirė pristatydamas savo kūrybos parodą Palangoje. Šiame mieste ir palaidotas.

Algirdas Strumskis

1938 07 20 Būdai, Kėdainių r.–2021 10 24,
žurnalistas, redaktorius.

1958 m. baigė Kėdainių 2-ąją vidurinę mokyklą, 1964 m. – Vilniaus universiteto žurnalistikos specialybę. 1963–1975 m. dienraščio „Tiesa“ literatūrinis bendradarbis, 1975–1985 m. užsienio gyvenimo skyriaus vedėjas, 1985–1992 m. žemės ūkio aktualijų skyriaus vedėjas, 1992–1994 m. redaktoriaus pavaduotojas. Sovietiniams desantininkams 1991 m. sausio 12 d. užgrobus Spaudos rūmus, naktimis nuošaliais keliais vežiojo laikraščio maketus į Utenos spaustuvę, organizavo jo platinimą. 1994–1996 m. dienraščio „Diena“ vyriausiojo redaktoriaus pirmasis pavaduotojas, 1997 m. žurnalo „Gimtasis kraštas“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas, nuo 1997 m. UAB „Pačiolis“ atstovas spaudai. Palaidotas Riešės (Vilniaus r.) kapinėse.

Mečislavas Sadovskis

1938 12 05 Kairėnai, Vilniaus r.–2021 11 14 Vilnius,
politikos veikėjas, žurnalistas, LŽS narys.

1959 m. baigė Naujosios Vilnios mokytojų institutą, 1970 m. Aukštąją partinę mokyklą prie SSKP CK. 1956–1972 m. LKP Vilniaus r. komiteto darbuotojas, 1972–1990 m. LKP CK užsienio skyriaus vedėjo pavaduotojas, vedėjas. 1985–1990 m. LSSR AT deputatas. 1991–2001 m. dirbo laikraščio „Echo Litvy“ politikos apžvalgininku. Straipsnius taip pat rašė „Tiesai“, „Kurier Wilenski“, Lenkijos radijui ir TV kanalams, BBC radijui, Rusijos spaudai. Paskelbė apie 60 interviu su JAV, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Kinijos, Rusijos, Lenkijos, Norvegijos, Latvijos, Estijos ir kitų šalių ambasadoriais. Nuo 1996 m. velionio iniciatyva laikraštyje atsirado rubrika „Lietuva ir pasaulis“. Buvo aktyvus LŽS Senjorų klubo narys, mecenavo jos leidinius „Senjorai“ (2009) ir „Žurnalistų ekslibrisai“ (2012). Mirė užsikrėtęs COVID-19 virusu. Palaidotas senosiose Kairėnų kapinėse, šeimos kape.

Algimantas Brikas

1952 01 09 Budvydžių k., Šiaulių r.–2021 11 17 Šiauliai, žurnalistas, LŽS narys.

1971 m. baigė Dirvonėnų vid. mokyklą, 1986 m. – neakivaizdines žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. 1975–1989 m. dirbo Akmenės r. laikraščio „Vienybė“ redakcijoje korespondentu, skyriaus vedėju, atsakinguoju sekretoriumi. 1991 m. Plungės r. laikraščio „Žemaitis“ redaktoriaus pavaduotojas. Nuo 1992 m. laikraščio „Šiaulių kraštas“ reporteris, redaktorius, vyr. redaktoriaus pavaduotojas, leidinio Kuršėnų kraštui redaktorius. Yra paskelbęs eilėraščių „Vienybės“ laikraštyje, almanachuose „Žiemgalijos užrašai“, „Širdim uždegsiu žalią beržo ugnį“, „Jungtys“. Palaidotas Telšių r. Kaunatavos kaimo kapinėse.

Iveta Paulauskienė (Skliutaitė)

1971 09 22 Alytus–2021 11 25 Rezgone di Leko (Resgone di Lecco), Italijos Alpės, žurnalistė, LŽS narė.

2020 m. įgijo VDU Politikos mokslų ir diplomatijos instituto komunikacijos ir informacijos specialybės magistro diplomą. Žurnalistės karjerą pradėjo 1996 m. reportere „Lietuvos ryto“ grupės dienraštyje, vėliau tapusiame šeštadienio priedu „Laikinoji sostinė“. Pastaruoju metu domėjosi pramogų pasauliu, rašė „Lietuvos ryto“ žurnalams „Stilius“, „TV antena“, „Gyvenimo būdas“, „Savaitgalis“ ir kt. Tragiškai žuvo iškylos metu. Palaidota Kauno Petrašiūnų kapinių kolumbariume.

Romualdas Kuprys

1951 09 29 Vilnius–2021 12 04 Vilnius, televizijos operatorius, LŽS narys.

Baigęs sostinės 22-ąją vidurinę, Vilniaus universitete studijavo ekonomiką, bet, nepajutęs pašaukimo, po trijų kursų išstojo. Vilniaus technologijų technikumė įgijo fotografo ir kino operatoriaus diplomą. 1975 m. pradėjo dirbti Lietuvos televizijoje. Aktyviai filmavo Lietuvos Atgimimo įvykius, tarp jų ir 1991 m. sausio 13-osios. 1995–2015 m. buvo Prezidento kanceliarijos metraštininkas – vaizdu fiksavo prezidentų A. Brazausko, V. Adamkaus, R. Pakso, D. Grybauskaitės veiklą. Po to iki pat mirties vėl dirbo Lietuvos televizijoje. Dokumentinių filmų – R. Bružo „Prezidento vienatvė“, P. Dimšos „Grįžimas į ateitį“, R. Šilinio „Lietuva Antrajame pasauliniame kare“ ir kt. vaizdo operatorius. Talkininkavo kuriant V. Kernagio klipus „Žemutinėj pily...“ ir „Širdelė mano“. Palaidotas Vilniaus Rokantiškių kapinėse.

Lengvai. Siguldos (Latvija) nacionalinio parko gamta rudenį.

*Konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2021“ temos „Gamta“
nominantės Evgenios Levin (zeneka.lt) nuotr.*

TURINYS

3 Redaktorės žodis

ŽINIASKLAIDOS LAISVĖS IŠŠŪKIAI IR TENDENCIJOS

- 6 Žurnalistai jaučiasi ir persekiojami, ir nepakankamai vertinami
12 Žurnalistų artėjimas prie tiesos – sudėtingas procesas
21 Tarptautinis žurnalistų gyvenimas

ŽURNALISTŲ PROJEKTAI, SVARBŪS VIZITAI

- 25 Laiko sūpuoklėse su Gedgaudais
30 Lietuvos, žurnalistinis, tarptautinis...
36 Panirome į Pauliaus Normanto pasaulį: ekspedicija „Lai Vėjus‘2021“
Vengrijoje ir Balkanuose
47 EŽF prezidento M. B. Bjergardo viešnagė

KARO ŽURNALISTIKA

- 48 Viena diena iš karo zonos
50 Karai paveikia kartų kartas

ŽURNALISTIKOS ISTORIJA

- 53 Galingiausias partizano Juozo Lukšos ginklas – plunksna
62 Apie sėkmę, kainavusią sudaužytą širdį
67 „Naujoji Romuva“ reiškė ir laisvę, ir laisvą kūrybą

ŽURNALISTŲ KŪRYBA

- 75 Laisvo meno kūrėjo kelias. Verta (ar ne) juo pasukti?
80 2021 m. kolegų išleistos knygos
82 Spaudos fotografija. Pandemijos metai

LAIŠKAI REDAKCIJAI

- 86 „Tikiu, kad laikraščio kūrimas taps šeimos tradicija“
88 Ažuolo gyvenimas ir mirtis

ZUIKIO KOPŪSTAI

- 90 Laikraštinių pamąstymai apie saulėlydį

ŽURNALISTŲ RENGINIAI

- 94 ŽENIA 2021 apdovanojimai – Klaipėdos žurnalistams

LIETUVOS ŽURNALISTAI: ĮVYKIŲ KRONIKA

- 100 Kas, kur, kada – 2021 m. nuo birželio iki gruodžio

IŠĖJUSIŲJŲ ATMINIMUI

- 114 Universitete ir su Universitetu
117 Paskutinis žodis Metraštininkui

- 122 TYLOS MINUTĖ

ISSN 0135-1346

9 770135 134000